TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

5-6 YAŞ ÇOCUKLARIN SOSYAL-DUYGUSAL UYUMLARI İLE ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Figen GÖKÇE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2013

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

5-6 YAŞ ÇOCUKLARIN SOSYAL-DUYGUSAL UYUMLARI İLE ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Figen GÖKÇE

Danışman: Prof. Dr. Turan AKBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2013

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Turan AKBAŞ
(Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK

Üye : Dr. İsmail SANBERK

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
……/……/2013

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

5-6 YAŞ ÇOCUKLARIN SOSYAL-DUYGUSAL UYUMLARI İLE ANNELERİNİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Figen GÖKÇE

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
Temmuz 2013, 143 sayfa

Bu araştırmada 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumları ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, anne tutumları ve çocukların sosyal-duygusal uyumları arasındaki ilişki ve bu değişkenlerin cinsiyet, gelir düzeyi, annelerin eğitim düzeyi olmak üzere üç demografik değişken açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırma, 2010–2011 eğitim-öğretim yılında Adana İlinde bulunan 9 Devlet okulunun anasınıflarına devam eden 5-6 yaş arası toplam 462 öğrencinin anneleri ve anasınıfı öğretmenleri ile yürütülmüştür. Öğrencilerin sosyal duygusal uyumuna ilişkin veriler "Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği" (MASDU), anne-baba tutumlarına ilişkin veriler "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği " (PARI) ve kişisel bilgileri ise araştırmacı tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu" ile toplanmıştır. verilerin analizinde t- testi, varyans analizi, kruskal wallis, mann whitney u, korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır.

Araştırma sonucuna göre, MASDU toplam puanları ve PARI alt boyutları arasında aşırı koruyucu tutum, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma boyutlarında negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu, bununla beraber demokratiklik ve eşitlik tanıma alt boyutu ile pozitif yönde, baskı - disiplin alt boyutu ile ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca cinsiyet, annenin gelir ve eğitim düzeyi ile sosyal-duygusal uyum arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir. Sosyal-duygusal uyumun yordayıcılarını belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda cinsiyet ve ev kadınlığı rolünün sosyal-duygusal uyumun anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır. Değişkenlerin tamamının toplam varyansın %8'ini açıkladığı belirlenmiştir.

Aile tutumlarının gelir düzeyi, annenin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonuçları elde edilmiştir. Öğrencilerin sosyal-duygusal uyumlarının ise; cinsiyet, gelir düzeyi ve annenin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonuçları elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal-Duygusal Uyum, Anne-Baba Tutumu, 5-6 Yaş Çocuklar

ABSTRACT

ANALYZING THE SOCIAL-EMOTIONAL ACCORDANCE OF 5-6 YEAR-OLD CHILDREN WİTH THE PARENTING ATTITUDES OF THEIR MOTHERS

Figen GÖKÇE

Master Thesis, Main Discipline of Educational Sciences
Advisor: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
July 2013, 143 Pages

In this research, the purpose is to analyze the social-emotional accordance of 5-6 year old children according to the parenting attitudes of their mothers. Beside that, the relation between mother attitudes and the social-emotional accordance of the children and the differentiations of these variables according to the following three factors were analyzed: Gender, the level of income, educational level of mothers.

This study had been made with 462 students which are 5 or 6 year-old with the cooperation of their mothers and teachers, from 9 public school of Adana province during the 2010-2011 academic year. The datas about social-emotional accordance of the children were collected from the study of "Marmara Social-Emotional Accordance Scale (MASDU)" and the datas about parent attitudes were from "Parental Attitude Research Instrument (PARI)" and the personal datas were collected with the "Personal Data Form" which was prepared by the researcher. During the analyzes of the datas, the following methods were used: T-test, variant analysis, kruskal wallis, mann whitney U, correlation and regression analysis.

According the results of the study, there is an inverse relationship and statistically meaningful relation between the MASDU total points and PARI scales in the matters of overprotective attitudes, declining the role of housewife and marriage conflicts; while there is a direct relationship in the subsections of being democratic and equality and again an inverse relationship in the subsections of pressure-discipline; however it appeared that statistically there is no relationship in a meaningful level with these subsections… besides there are pozitive relation between the MASDU total points and gender,the level of income and educational level of mothers. according to the

total variance contribution of the results of regression analyses carried out to determine the variables that predict to social-emotional accordance, it has been found out that gender and declining the role of housewife are predictors of social-emotional accordance. It has been determined that the total variables explain 8 % of the total variances.

Besides, it is understood that family attitudes are changable according the following factors: the level of income, educational level of mothers and gender. The social emotional accordance of the students are dramatically changable according the following factors: gender, the level of income, educational level of mothers.

Keywords: Social-Emotional Accordance, Parents Attitudes, 5-6 Year Old Children.

ÖNSÖZ

Bu araştırma, 5-6 yaş çocukların sosyal-duygusal uyumlarının annelerin çocuk yetiştirme tutumları açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmam süresince yardım ve desteğini esirgemeyen değerli tez danışmanın Prof. Dr. Turan AKBAŞ'a, araştırmamın istatistikleri konusunda beni yönlendiren Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY ve Yrd. Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN ÖNDER'e, tezimi okuyan ve değerli katkılarını esirgemeyen ve jürimde yer alan Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK ve Öğr. Gör. Dr. İsmail SANBERK'e teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca yüksek lisansım süresince çalışmalarını destekleyen çalıştığım Sakarya Cengiz Topel İlköğretim Okulu ve Hürriyet İlköğretim Okulu Müdürlüklerine, verilerin toplanması sürecinde katkısını bulunan okul müdürlüklerine, sevgili meslektaşlarıma ve değerli annelere, tezimin çevirilerinde bana yardımcı olan arkadaşım Umut YAVUZ'a, çalışmam süresince desteğini benden esirgemeyen dostlarım ve aileme teşekkürler.

Figen GÖKÇE

Haziran, 2013

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vii**
KISALTMALARLİSTESİ ..... **xiii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiv**
EKLER LİSTESİ ..... **xvi**

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem 1
1.2. Problem Cümlesi 3
1.3. Araştırmanın Amacı 4
1.4. Alt Amaçlar 4
1.5. Araştırmanın Önemi 5
1.6. Sayıltılar 6
1.7. Sınırlılıklar 6
1.8. Tanımlar 7

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal- Duygusal Uyum İle İlgili Kuramsal Açıklamalar 8
2.1.1. Uyum 8
2.1.2. Uyumsuz Davranışların Nedenleri 8
2.1.3. Sosyal Uyum 9
2.1.4. 0-6 Yaş Arasında Sosyal Uyum 9
2.1.5. Duygusal Uyum 12
2.1.6. 0-6 Yaş Arasında Duygusal Uyum 12
2.1.7. Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişimi Etkileyen Etmenler 15
2.1.7.1. Bireysel Etmenler 15
2.1.7.2. Çevresel Etmenler 16

2.1.7.3. Bilişsel Gelişim Kuramı 16
2.1.7.2.1. Aile 17
2.1.7.2.2. Anne-Babanın Rolü 17
2.1.7.2.3. Kardeşlerin Rolü 18
2.1.7.2.4. Arkadaşlar 18
2.1.7.2.5. Okul 19
2.2. Sosyal-Duygusal Gelişimle İlgili Kuramlar 19
2.2.1. Psikanalitik Kuram 20
2.2.2. Erik Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı 21
2.2.3. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı 24
2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı 27
2.2.5. Reggio Emilia Yaklaşımı 27
2.3. İlgili Araştırmalar 28
2.3.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar 28
2.3.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar 33
2.4. Anne-Baba Tutumu İle İlgili Literatür 36
2.4.1. Tutumun Tanımı ve Özellikleri 36
2.4.2. Tutumun Özellikleri 36
2.4.3. Tutumların İşlevleri 37
2.4.4. Tutumların Oluşumu 38
2.4.5. Ailenin Tanımı ve Ailenin Tutumunun Çocuğa Olan Etkileri 38
2.5. Anne-Baba Tutumları 41
2.5.1. Demokratik Tutum 41
2.5.2. Otoriter Tutum 42
2.5.3. Aşırı Koruyucu Tutum 43
2.5.4. Reddedici Tutum 45
2.5.5. Aşırı Hoşgörülü Anne- Baba Tutumu 45
2.5.6. İlgisiz Kayıtsız Tutum 46
2.5.7. Dengesiz-Kararsız Tutum 46
2.5.8. Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu 47
2.6. Anne Baba Tutumları İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar 48
2.6.1. Psikanalitik Kuram 48
2.6.2. Bireysel Psikoloji Kuramı 49
2.6.3. Bilişsel Gelişim Kuramı 51

2.6.4. Sosyal Öğrenme Kuramı....51
2.6.5. Sistem Modeli....52
2.7. İlgili Araştırmalar....53
2.7.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar....53
2.7.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar....60

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Yöntem....67
3.2. Evren ve Örneklem....68
3.2.1. Evren....68
3.2.2. Çalışma Grubu....68
3.2.2.1. Çalışma Grubunun Genel Yapısına ve Özelliklerine İlişkin Bazı Frekans ve Yüzdeler....68
3.2.2.1.1. Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri....68
3.2.2.1.2. Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri....69
3.2.2.1.3. Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri 69
3.2.2.1.4. Öğrenim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri....70
3.3. Veri Toplama Araçları....70
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu....70
3.3.2. PARİ (Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği)....70
3.3.3. 60–72 Aylık Çocuklar İçin Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği....72
3.4. Verilerin Toplanması....73
3.5. Verilerin Çözümlenmesi....73

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. PARI ve MASDU Ölçeklerine Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri....75
4.1.1. PARI Alt Ölçeklerine Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri....75
4.1.2. MASDU Alt Ölçeklerine Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri....76

4.2. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) İle Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bilgilere Ait Bulgular 77
4.2.1. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre PARI Alt Test Puanlarının İncelenmesi 77
4.2.2. Gelir Düzeyine Göre PARI Alt Test Puanlarının İncelenmesi 78
4.2.3. Annelerin Eğitim Düzeyine Göre PARI Alt Test İlişkin Analizler 84
4.3. Marmara Sosyal Duygusal Uyum Testi (MASDU) İle Demografik Bilgi 91
4.3.1. MASDU İle Öğrencilerin Cinsiyetine Yönelik Analizler 91
4.3.2. MASDU İle Gelir Düzeyine Yönelik Analizler 92
4.3.3. MASDU İle Annelerin Eğitim Düzeyine Yönelik Analizler 94
4.4. Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) ile Araştırmada Kullanılan Değişkenler Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular 96
4.4.1. Öğrencilerin Sosyal Duygusal Uyumlarının Yordayıcılarına İlişkin Bulgular 98
4.4.2. Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranmanın Yordayıcılarına İlişkin Bulgular 99
4.4.3. Sosyal Duruma Uygun Tepki Vermenin Yordayıcılarına İlişkin Bulgular 100
4.4.4.Akranlarla Etkileşimin Yordayıcılarına İlişkin Bulgular 101
4.4.5. Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşmanın Yordayıcılarına İlişkin Bulgular 102

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) İle Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bilgiler 104
5.1.1. PARI İle Cinsiyet Değişkeninin Değerlendirilmesi 104
5.1.2. PARI İle Gelir Düzeyi Değişkeninin Değerlendirilmesi 105
5.1.3. PARI İle Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeninin Değerlendirilmesi 107
5.2. Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) İle Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bilgiler 109
5.2.1. MASDU İle Cinsiyet Değişkeninin Değerlendirilmesi 109
5.2.2. MASDU İle Gelir Düzeyi Değişkeninin Değerlendirilmesi 110
5.2.3. MASDU İle Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeninin Değerlendirilmesi 111
5.3. Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) ile Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin ilişkisine Ait Bulguların Tartışılması 112

5.3.1. MASDU Toplam Puanları İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması 112
5.3.2. Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma Alt Testi İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması 113
5.3.3. Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme Alt Testi İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması 114
5.3.4. Akranlarla Etkileşim Alt Testi İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması 115
5.3.5. Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma Alt Testi İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması 116

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar 118
6.2. Öneriler 120

KAYNAKÇA 122
EKLER 138
ÖZGEÇMİŞ 143

KISALTMALAR LİSTESİ

Sd **:** Serbestlik Derecesi

N **:** Örneklem Sayısı

X **:** Aritmetik Ortalama

Ss **:** tandart Sapma

F : Korelasyon

P : Anlamlılık Durumu

MASDU **:** Marmara sosyal-duygusal uyum ölçeği

PARI **:** Parental Attitude Research Instrument; Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Cinsiyet Değişkenine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri 68
Tablo 2. Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri 69
Tablo 3. Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri 69
Tablo 4. Öğrenim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri 70
Tablo 5. PARI Alt Boyutlarına Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri 75
Tablo 6. MASDU Alt Boyutlarına Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri 76
Tablo 7. Cinsiyete Göre PARI Alt Testlerinin Bağımsız Gruplarda T-Testi Sonuçları 77
Tablo 8. Gelir Düzeyi İle PARI Alt Testlerinin Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel Değerler 78
Tablo 9. Ailelerin Gelir Düzeyi İle PARI Alt Testleri Toplam Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçlar 80
Tablo 10. Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Aşırı Koruyucu Annelik Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları 82
Tablo 11. Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları 83
Tablo 12. Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Baskı ve Disiplin Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları 84
Tablo 13. Annenin Eğitim Düzeyi İle PARI Alt Testlerinin Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel Değerler 85
Tablo 14. Annenin Eğitim Düzeyi İle PARI Alt Testleri Toplam Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları 86
Tablo 15. Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Aşırı Koruyucu Annelik Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları 87
Tablo 16. Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları 88
Tablo 17. Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları 89

Tablo 18. Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları 90
Tablo 19. Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Baskı ve Disiplin Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları 90
Tablo 20. Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Testi (MASDU) Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları 91
Tablo 21. Öğrencilerin Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Testi (MASDU) Puanları İle Gelir Düzeyine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları 92
Tablo 22. Öğrencilerin Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Testi (MASDU) Puanları İle Annelerin Eğitim Düzeyine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....94
Tablo 23. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Matriksi 96
Tablo 24. Sosyal-Duygusal Uyumun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....98
Tablo 25. Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranmanın Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....99
Tablo 26. Sosyal Duruma Uygun Tepki Vermenin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları..... 100
Tablo 27. Akranlarla Etkileşimin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları 101
Tablo 28. Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşmanın Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları..... 102

EKLER LİSTESİ

Sayfa

EK-1. Araştırmanın Örneklem Grubunun Seyhan İlçesine Göre Dağılımı..... 138
EK-2. Kişisel Bilgi Formu..... 139
EK 3. İzin Yazısı 142

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan problem durumu, problem cümlesi, amaç, alt amaçlar, araştırmanın önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem

İnsanlar doğdukları andan itibaren seçim şansları olmaksızın sosyal bir ortamın içine girer, gelişimlerini diğer insanların da olduğu bu ortamda sürdürür ve ancak öldüklerinde parçası oldukları bu toplumun içinden ayrılırlar.

Doğası gereği kendi başına ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yalnız büyüyemeyen yeni doğan bebeklerin gelişmesi, mutlu ve sağlıklı bireyler olması için, bu sosyal ortama uyum sağlayabilecekleri ilişkiler geliştirmeleri gerekir. Uyum; bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliği ve içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilme ve sürdürebilmesidir (Çaglar,1981).

Sosyal gelişim, çocuğun hem topluma uyum sağladığı hem de kendi bireyselliğini oluşturduğu iki yönlü bir süreçtir. Bu nedenle sosyal gelişim içerisinde hem sosyalleşme hem de bireysel gelişim vardır. Sosyalleşme, özellikle çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri olduklarını, grubun diğer üyelerinin değerleri, davranışları ve inançları hakkında bilgi sahibi oldukları, toplumun istekleri doğrultusunda davranışlarını düzenledikleri ve toplumda kabul edilen bir birey haline geldikleri bir süreçtir. Bu süreç doğumdan itibaren başlayıp bireyin yaşamı boyunca sürmekle birlikte, yaşamın ilk yıllarındaki sosyalleşme deneyimleri, sonraki yılları etkilemektedir (Dacey ve Travers,1996; Akt. Gülay ve Akman, 2009).

Duygular ise insan olmanın en önemli unsurlarından biridir. Duygular sosyal bağların oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle araştırmacılar, sosyal duygusal boyutların ne kadar içi içe geçmiş olduğunu vurgulamak için “sosyal-duygusal” terimini benimsemişlerdir (Bayhan ve Artan, 2004).

Gelişim evrelerinin getirdiği doğal zorluklara yakın çevrenin olumsuz etkileri katıldığında, çocukta bunlara tepki olarak çoğunlukla duygusal düzeyde bozukluklar görülebilir. Bu olumsuz tepkilere 'uyum ve davranış bozuklukları' denir (Yavuzer, 2003). Uyumsuz davranışları çocuk ne kadar çok tekrarlarsa davranış o kadar pekişir ve yerleşir. Uyumlu davranışlar ise ne kadar erken kazandırılırsa uyum sorunları önlemek daha az zahmetli olacaktır. Günümüzde uyum sorunları erken çocukluk dönemlerinde ve ergenlik döneminde gerek ailelerin gerekse eğitim kurumlarının karşısına önemli bir sorun olarak çıkmaktadır.

Gelişim dönemlerinde çocuklar farklı sorunlarla karsılaşırlar. Bunların çoğu döneme özgü olan, ana babanın desteğiyle çözülebilecek sorunlardır. Ancak gelişim aşamalarının getirdiği doğal güçlüklere, çevrenin olumsuz etkileri ile içten gelen bazı dürtülerin kabarmış etkileri de katılırsa çocukta buna tepki olarak daha çok duygusal alanda, psikolojik zorluk ve bozukluklar ortaya çıkabilir (Başaran, 2005).

Ailenin çocuğa yönelik tutumunun çocuğun sosyal gelişimi açısından önemi bilinmektedir. Anne baba ve çocuk arasındaki ilişki temelde anne ve babanın tutum ve davranışlarına bağlıdır. Anne ve babalar çocuklarını yetiştirirken gösterdikleri tutum ve davranışlarıyla çocuğun davranışlarını etkilemekle kalmayıp aynı zamanda bu tutum ve davranışlarıyla çocukları için bir özdeşim modeli oluşturmaktadırlar (Yörükoğlu, 2000).

Yapılan birçok araştırma özellikle erken yaş dönemlerinde annenin çocuk üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır. Annenin çocuğu karnında taşıyan, doğuran, emziren, bakımını büyük ölçüde üstlenen ve çocukla daha fazla zaman geçiren ebeveyn olarak çocuk üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu bilinmektedir. Annesine güvenli bağlanan bebekler ileriki yaşlarda sosyal ilişkilerinde akranlarıyla kolay iletişim kurabilen, akranları tarafından sevilen, uyumlu bireyler olurken annesine karşı güven duygusu geliştirmemiş çocuk, diğer kişilere de aynı güvensizlikle yaklaşır (Gülay ve Akman 2009). Üstün (1989), yaptığı çalışmada çocukların küçük yaşlarda evde otorite olarak anneyi, daha büyük yaşlarda ise hem anne hem de babayı seçtikleri, tek başına otorite olarak babayı kabul etmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Feinman ve Lewis (1983) ise, yaptıkları araştırma sonucunda bebeklerin yabancılara verdikleri ilk tepkilerinin annelerinden gelen sosyal referansa yani annelerinden gelen tepkilerine bağlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Son yıllarda annelerin çalışmaya başlaması ve çocuklarının bakımını başkasıyla paylaşması ve 5-6 yaş çocukların okula başlama oranının hızla artması aile içi dengeleri de etkilemiştir. Çalışan anneler, evde ve işteki sorumluluklarından dolayı annelik

görevlerini ihmal ettikleri ya da aksattıkları endişesi ile suçluluk duyabilmekte, gerginlik yaşayabilmekte ve bu nedenlerle çocukları ile ilişkilerinde daha hoşgörülü, daha az sınır koyan ve daha gevşek bir tutum sergileyebilmektedir. Bunlarla birlikte çocuklarının üzerine aşırı derecede düşmekte ve çocuklarını gereğinden fazla koruma eğiliminde olabilmektedirler.

Çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi için fizyolojik ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının yerinde ve zamanında karşılanması gerekir. İhtiyaçların karşılanmaması çocuğu gergin ve huzursuz yapacağından sağlıklı kişilik gelişimini engeller (Aral, 2001). Bu da annelerin çocuk yetiştirme konusundaki bilgi eksikliklerinin giderilmesi ve sağlıklı aile tutumları konusunda bilgi sahibi olmaları ihtiyacını doğurmaktadır.

Çocuk, dünyaya geldiği andan itibaren çevresiyle girdiği etkileşim sonucunda bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal yönlerden hızlı bir gelişim içine girer. 0-6 yaş kişiliğin temellerinin atıldığı ve çocuğun yakın çevresinden en çok etkilendiği, her türlü öğrenmeye açık olduğu bir dönem olup, insan hayatındaki kritik dönemlerden biridir. İnsan gelişimini kalıtım ve çevre etkileri belirler ve yönlendirir. Bugün için kalıtım yönü ile doğuştan getirilen özellikleri kontrol altına almak ya da değiştirmek mümkün değildir. Ancak çocuğun doğuştan getirmiş olduğu özelliklerini, gelişim düzeyine ve ihtiyaçlarına uygun çevre düzenlemeleri ile ulaşabileceği en üst sınırına ulaşmasını sağlamak mümkündür (Zembat ve Unutkan, 2001).

İlgili literatürde anasınıfı öğrencilerinin sosyal-duygusal uyumları ile aile hayatları ve çocuk yetiştirme tutumları, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ilişkisini araştıran yeterince çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmada anasınıfına devam eden 5-6 yaş arası çocukların sosyal- duygusal uyumları ile aile hayatları ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları, cinsiyet, annenin eğitim düzeyi ve geliri arasındaki ilişkiler araştırılmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

5-6 yaş arası çocukların sosyal- duygusal uyumlarını açıklamada annelerin aile hayatları ve çocuk yetiştirme tutumları, cinsiyet, annenin eğitim düzeyi ve geliri ne düzeyde katkıda bulunmaktadır?

1.3. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, annelerinin aile hayatları ve çocuk yetiştirme tutumlarının, gelir düzeyinin, eğitim düzeyinin ve çocukların cinsiyetinin 5-6 yaş çocukların sosyal-duygusal uyumlarını ne düzeyde açıkladığını incelemektir.

Bununla birlikte aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ve çocukların sosyal-duygusal uyumu ile cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi arasındaki farklılıkları incelemek amaçlanmıştır.

1.4. Alt Amaçlar

1. Annelerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) alt ölçek puanları:
   a. Çocukların cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?
   b. Ailelerin gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
   c. Annelerin eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

2. Öğrencilerin Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) toplam puanları ve alt ölçek puanları:
   a. Cinsiyete göre faklılaşmakta mıdır?
   d. Ailelerin gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
   e. Annelerin eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

3. PARI alt ölçekleri puanları ile MASDU;
   a. MASDU toplam puanları üzerinde öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve PARI alt testleri ne oranda katkıda bulunmaktadır?
   b. Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma üzerinde öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve PARI alt testleri ne oranda katkıda bulunmaktadır?
   c. Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme üzerinde öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve PARI alt testleri ne oranda katkıda bulunmaktadır?
   d. Akranlarla Etkileşim üzerinde öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve PARI alt testleri ne oranda katkıda bulunmaktadır?
   e. Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma üzerinde öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve PARI alt testleri ne oranda katkıda bulunmaktadır?

1.5. Araştırmanın Önemi

Günümüzde okul öncesi eğitim hızla önem kazanmaktadır. Değişen eğitim sistemi ile 60-72 aylık çocukların ilkokula başlaması da söz konusu olmuş ve ilkokula başlama yaşı 5-6 yaşa kadar inmiştir. Bu durum gerek resmi gerek özel okul öncesi eğitim veren kurumlarda yürütülecek olan rehberlik çalışmalarının önemini de arttırmaktadır. Erken yaşlarda nitelikli olarak sunulan eğitimin yanı sıra aile de önemli bir yere sahiptir. Özellikle annelerin çocukları ile en fazla zaman geçiren ebeveynleri ve çocuklarının ilk öğretmenleri olması kayda değer bir durumdur.

Yeni doğan, temel ihtiyaçlarını annesinden ve ailedeki diğer yetişkinlerin aracılığıyla sağlar. Yeni doğanın bağımsızlaşıp, kendine yeterli olabilmesi için çok uzun bir süre boyunca desteğe ihtiyacı vardır. Yeni doğan için en vazgeçilmez olan annedir. Anne-çocuk bağı hep önemini korumakla beraber, çocuğun kendi öz bakım becerilerini kazanmaya başlamasıyla beraber azalır (Cebe, 2005). Bu da annenin çocuğuyla olan iletişimini önemli kılmaktadır. Çünkü anne çocuğun tanıdığı, ilişki kurduğu ilk insan, ilk öğretmenidir. Bu nedenle annenin çocuğuna yönelik tutumu çocuğunun sosyal-duygusal gelişimi açısından da önem arz etmektedir.

Günümüzde değişen yaşam koşulları aile dinamikleri ve anne-çocuk ilişkisi üzerinde de etkilerini göstermektedir. Teknolojinin gelişmesi ile kitle iletişim araçları birçok evde yerini almıştır ve bunların yanlış kullanımının ise gerek aile hayatını gerekse çocukların sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Bununla beraber çalışan ebeveynlerin çoğalmasıyla birlikte okul öncesi eğitime verilen önem de artmıştır. Bu durum ise okulöncesi eğitim döneminde yapılacak psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının arttırılması ve önem kazanması, bu dönemde çocuk ve aileyle yapılabilecek çalışmalar planlanması ihtiyacını da doğurmuştur.

İlgili literatür incelendiğinde, özellikle okulöncesi dönemdeki çocuklara yönelik psikolojik danışma ve rehberlik alanında yapılan çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmalarda çoğunlukla ilkokul-ortaokul-lise-üniversite öğrencileri veya yetişkinlerle çalışıldığı görülmektedir. Oysaki doğumdan itibaren çocuğun bakımı, gelişim dönemlerini sağlıklı atlatması ve sosyal-duygusal uyumu açısından aile yaşantısı, ailenin tutumu önemli ve belirleyici olmaktadır.

Bunun yanı sıra kişilik gelişimi için kritik bir dönem olan okul öncesi döneme yönelik çalışmalara ihtiyaç artmıştır. Bu da özellikle ilkokullar ve anaokullarında çalışan psikolojik danışmanlar açısından bu dönemdeki çocuklarla yapılacak

çalışmaların planlanmasına ve ilgili araştırmalara ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Gelişim bir bütün olarak ve birikimli ilerleyeceğinden insan yaşamının sadece bir dönemi üzerinde bir çalışma yapılacaksa bu çalışmanın kuşkusuz temelden yani yaşamın ilk yıllarından başlaması gerekir.

Bu bağlamda çalışma, ilkokullarda ve okulöncesi eğitim kurumlarında çocukların sosyal- duygusal uyumlarının gelişmesine yönelik planlanan çalışmalara katkı sunabilir. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumlarında psikolojik danışma ve rehberlik servisleri yaygınlaşmaktadır, bu kurumlara psikolojik danışmanlar geçmişe nazaran daha yoğun biçimde atanmakta, rehberlik servisleri işlevsellik kazanmaktadır. Ayrıca 0-6 yaş arası çocuklarla bu alanda yapılan çalışmalara katkıda bulunması, okulöncesi kurumlarda çalışan psikolojik danışmanların, çocukların sosyal-duygusal uyumlarını etkileyen değişkenler açısından bilgi sunması ve ailelere yönelik erken çocukluk dönemlerinde yapabilecek çalışmalarla ilgili yol gösterici olması açısından önemlidir.

1.6. Sayıltılar

1. Öğretmenlerin ve annelerin veri toplama araçlarına samimi ve nesnel olarak cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.7. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın evrenini Adana ili Seyhan ilçesine bağlı 9 resmi ilköğretim okuluna devam eden 5-6 yaş arası 462 öğrenci ve anneleri ile sınırlıdır.
2. Araştırmada ele alınan 60–72 aylık çocukların sosyal-duygusal uyum düzeyini oluşturan boyutlar, Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği'nde yer alan sosyal yaşamın gereklerine uygun davranma, sosyal duruma uygun tepki verme, akranlarla etkileşim, sosyal çevreye pozitif yaklaşma ve toplam sosyal-duygusal uyum boyutları ile sınırlıdır.
3. Araştırmada ele alınan anne tutumlarını oluşturan boyutlar, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği'nde yer alan aşırı koruyuculuk, demokratik tutum ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplin boyutları ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Sosyal Uyum

"Sosyal uyum, bireyin diğer insanlara uyum gösterebilme başarısı, grubunda kendini özgün bir biçimde tanıtabilmesidir" (Yavuzer, 2002, s.50).

Duygusal Uyum

Duygusal uyum, kişinin kendisine, başkalarına ve çevresindeki nesnel dünyaya olan tutumlarıyla ilgili her çeşit duygu ve düşünceyi içerir (Watts, 1979).

Anne- baba tutumu

"Anne ve babaların, çocuğun gerek sosyal, gerek psikolojik, gerekse kişilik gelişimlerini etkileyecek yönde belirli bir birey, nesne ya da ortamlara olumlu veya olumsuz şekilde bir tepkide bulunma eğilimidir" (Yavuzer, 2002, s.141).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal- Duygusal Uyum İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde sosyal- duygusal uyum ve anne-baba tutumu ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.1.1. Uyum

Uyum, bir bireyin sahip olduğu özelliklerin kendi benliği ile içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bu ilişkiyi sürdürebilmesidir (Yavuzer, 2005).

"Uyum" kavramının altında yatan gözlem, yaşayan organizmaların açıkça çevrelerine uyduklarıdır. Yani uyum öncelikle organizmayla çevresi arasında karşılıklı bir ilişkidir. İnsanın ait olduğu topluma ayak uydurabilmesi için de kendisi ve çevresiyle uyum içinde olması gerekmektedir. Organizmanın kendi mekanizmasının bütünü ve çevresi tarafından ortaklaşa belirlenen işlevler, hayatta kalması açısından olumluysa, işte orada, o organizmayla çevresi arasında bir uyum ilişkisi vardır (Hartmann, 2004). Topluma uyum sağlayabilen kişiler, kendisiyle barışık olan, sıkıntı, korku ve kaygıları bulunmayan, davranışlarını bulundukları ortamın durumuna göre ayarlayabilen, dengeli ve tutarlı kişilerdir (Bilgin, 2003). Bireyin çevresi ile dengesini her uyaran bozar ve denge yeniden ve tekrar tekrar sağlanır. Her organizma ise dengeyi yeniden korumaya ya da yeniden kurmaya yönelik mekanizmalara sahiptir (Hartmann, 2004).

2.1.2. Uyumsuz Davranışların Nedenleri

Uyum ve davranış bozukluklarını oluşturan pek çok neden vardır. Bunlar arasında ağırlığın, aile çevresi ile ilgili olanlardan olduğu görülmektedir. Bakırcıoğlu'na (2002) göre, bu nedenlerin belli başlıları şunlardır:

1- Aile içi ilişkileri ve etkileşiminin bozuk oluşu.

2- Anne babanın ilgisizliği ya da aşırı ilgisi.
3- Anne babanın boşanmış olması ya da ailenin parçalanmışlığı.
4- Annenin, babanın alkol, uyuşturucu maddeler kullanması.
5- Çocuğa baskıcı, tutarsız, kararsız bir disiplin uygulanması.
6- Çocuğun yersiz, yanlış ve aşırı cezalandırılması.
7- Çocuklarla ilişkilerde kararsız, inisiyatifsiz davranılması.
8- Anne babanın işsiz, ekonomik sıkıntı içinde olması.
9- Çocuğun okul başarısının düşüklüğü.
10- Kötü arkadaşlarla birliktelik.
11- Çocuktaki beklenti zayıflığı ya da yokluğu.
12- Aşırı toplumsal baskı, özgürlüklerin kısıtlanması. Çocuklarda görülen uyum ve davranış bozukluklarının onların sosyal ortamlardaki uyumu ve iletişimlerini de bozmaktadır.

2.1.3. Sosyal Uyum

"Sosyal uyum (toplumsal uyum), kişinin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorluklarına karşı duyarlılık geliştirmek, onlar gibi davranabilmek, onaylanabilir davranış kalıpları geliştirmektir" (Yapıcı ve Yapıcı, 2005, s.46).

Doğduğu andan itibaren kendini sosyal bir ortamın içinde bulan insanın yaşamını sürdürebilmesi için sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması yeterli değildir. Mutlu olması ve toplumdaki yerini alması için hayatını paylaştığı insanlarla ve üyesi bulunduğu toplumla girdiği sosyal ilişkilerde de başarılı olması gereklidir. Başkalarının düşüncelerini, davranışlarını ve isteklerini anlayabilmesi, onlara karşılık vermesi, kendisini ve ihtiyaçlarını ortaya koyabilmesi, toplumun kendisinden beklediği sorumluluk ve rolleri sağlıklı şekilde yerine getirebilmesi bireyin yaşamının devamında gerekli olan bazı sosyal davranışlardır.

2.1.4. 0-6 Yaş Arasında Sosyal Uyum

Aşağıda 0-6 yaş çocuğunun sosyal gelişimine ilişkin bilgilere değinilmiş, araştırmanın inceleme konusu olan yaş grubuna (60–72 ay) daha ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

1) 0–2 Yaş: Yeni doğan bebeğin ilk sosyal ilişkileri yetişkinlere göre oldukça ilkel, gelişmemiş şekildedir. Bebekler ve anne-babaları ilk günden itibaren anlaşılması güç, sözel olmayan iletişim biçimlerini sürdürürler. Bunların çoğu da bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması esnasında kazanılır (Şendil, 2003). Bebeğin etkileşim içeren ilk sosyal tepkisi ikinci ay civarında insan yüzüne gülümsemesidir. Üç aylık bebekler ise birisi odaya gelince ağlamasını kesebilir, yaklaşan kişiyi gözleriyle arar, yüzüne bakan insana gülümser ve yalnız kaldığını anlayınca bağırır ya da ağlar. Üç ile beş ay arasında bebek, tepkilerini ayırt edici şekilde yapar. Alıştığı, tanıdığı kişiyi görünce olumlu tepkiler verir. Altıncı aydan sonra yüz ifadesi ve ses tonundan dostluk ya da kızgınlık tepkilerine uygun karşılıklar verebilir. Dokuz-on aydan sonra ise diğer insanların ses, jest ve davranışlarını taklit eder (Avcı, 2004).

10-24 ayda bağlılık davranışı anneden diğer kişilere doğru genişlemeye başlar. Bir yaşından itibaren yürümeye başlamasıyla özerkliğe doğru gider. İşeme ve dışkıyı tutabilme ya da bırakabilme, giderek toplumsal anlam taşıyan davranışlara da yansır ve çocuk, bu iki davranış ile genellemeler yapar; tutmak ve bırakmak (Öztürk, 1994).

İki yaşın başlaması ile birlikte çocuklar, kendilerinden bağımlı bir kişi yerine, bağımsız bir varlık olmalarının beklendiğini öğrenirler. Birtakım davranış türlerinin belirli ortamlarda uygulanması gerektiğinin farkına varırlar. Anne-babanın da etkisi ile gelişen bu davranış türlerinin tümü sosyalleşme olgusunun ilk aşamalarını oluşturur (Yavuzer, 2005).

2-3 yaş döneminde çocuklar paralel oyun oynarlar. Paralel oyun döneminde 5-6 kişilik gruplar halinde aynı ortamda olmalarına rağmen birbirlerinden bağımsız, tek başlarına oynamayı tercih ederler.

2) 3–4 Yaş: Neşeli olan 3 yaş çocuğu, özellikle sevdiği insanlara karşı çelişkili duygular içindedir. Zaman zaman kızgın ve saldırgan davranışlarda bulunabilir. Henüz kendisine verilen görevleri sonuna kadar götürmekte başarılı değilse de bu konuda ona verilecek fırsatlar kendisini tanıma konusunda ona yardımcı olur. Bu yaşta yetişkinler ile bir arada olmaktan ve oynamaktan çok hoşlanan çocuk, zaman zaman kendi başına oynamaktan ve diğer çocukların oyunlarını seyretmekten de zevk alır (Oktay, 2002).

Toplumsal gelişim yönünden de büyük aşamalar kaydeden dört yaş çocuğu, isteklerinin anında yerine getirilmemesini anlayış ile karşılamayı öğrenir. O artık, kendi dışındaki dünyanın da bazı kuralları olduğunu, başkalarının hak ve isteklerinin olduğunu görür ve beklemeyi öğrenir (Yavuzer, 2005).

3-4 yaş çocukların korkularında da farklılaşma ve artmalar görülür. Bu dönemde en çok rastlanılan korkular; hırsız, hayali yaratıklar, köpek, ani sesler olabilir. Olumsuzluk adı verilen inatçılık ve karşı çıkma, genellikle anneleri endişelendirir. Bu evrede oluşan saplantılar ve ruhsal bunalımlar, ileride inatçılık ve direnç belirtileri şeklinde görülebilir (Yavuzer, 1993).

3) 5–6 Yaş: Beş yaş çocuğu, günlük işlerinde kendi kendine yeter duruma gelir ve bağımsızlığı artar. Yetişkin desteğine eskiye nazaran daha az ihtiyaç duyar. Özerklik döneminin inatçılığının ve olumsuzluğunun yerini söz dinlerlik alır. Başkaları ile etkileşiminde "Ben, benim!" diyen çocuk, "Biz, bizim" diyerek daha sosyal duruma gelir. Saldırgan ve kavgacı davranışlarında oldukça azalma görülür. Kendisinden küçük ya da güçsüz olan arkadaşlarına, kardeşlerine karşı koruyucu davranmaya başlar ve başkalarına yardım etmekten hoşlanır (Çaşdaş, 2000).

Bu yaş çocuğu, dört-beş arkadaşı ile grup oyunları oynar. Oyunun kurallarına uyar. Zaman zaman kendisi de kurallar koyabilir. Çevresindekileri taklit eder. Kendi haklarını savunur. Başkalarının haklarına daha saygılı davranmaya çalışır. Toplumsal kuralları öğrenir. Grup lideri olmaktan çok hoşlanır (Kandır, 2004).

Beş yaşındaki çocuk, yeteneklerinden en iyi biçimde yararlanmak ister; hak ettiği sorumluluk ve ödüllere biraz olsun sahip olmaktan hoşlanır. Bu yaş çocuğu, yasadığı kültür çevresine uyum göstermesini, başarılı bir kontrol ile gerçekleştiren çocuktur. Kısaca, bu üstün özellikleri ile beş yaş çocuğu, yüksek derecede toplumsallaşmış bir birey görünümündedir (Yavuzer,1993). Bu yaş döneminde çocuk ve çevre ilişkileri daha kompleks bir hal almaya başlamıştır. Kendinden küçüklere özenli yaklaşma, akranlarıyla oyunlarının gelişmesi, sorumluluk almaya yönelik ilgi, bu dönem çocuğunun sosyal gelişiminin çok boyutluluk kazandığını ve sosyal olgunluğa bağlı olarak sosyal yeterliğin geliştiğini de göstermektedir (Gülay ve Akman 2009).

Beşinci yaşın sonlarına doğru, çocuklarda "düşünerek hareket etme" davranışları görülür. Çocuk zaman zaman ciddileşir; artık toplum düzeninin ayrımına varmıştır (Can, 1995). Bu zamanda çocuk, toplumdan aileye doğru bir "kaçış" gösterir. Onun için aile, "en güvenilir" bir yerdir. Bu durum, adeta bir toplumsal bunalımdır. Buna, kimi psikologlar "Uygarlığı tanıma yaşı" derler (Binbaşıoğlu, 1975).

Altı yaş döneminde çocukta yeniden dengesiz ve kararsız bir tutum ve davranış içine görülür. Çocuk bir kez 2,5 yaşında yaşamış olduğu karar verme güçlüklerine uğrar; yine bir şeyin olumlu ve olumsuz iki yüzü arasında kararsızlık ile gelip gider. Grup oyunlarından çok hoşlanır ve grup normlarına uyar. Bazı sorumluluklar yüklenir,

söylenenleri dikkat ile dinler, dikkat süresi uzar (Yavuzer, 2005). Bununla birlikte dışa dönük olduğu görülür. Fikirlerini, önerilerini rahatlıkla ifade eder, aile içindeki kuralları gözlemler. Yapacağı işlerde zaman zaman sabırsız ve aceleci davranabilir. Başarılarıyla övünmeyi sever (Gülay ve Akman 2009).

Oyunlarda ve ilgi alanlarında, kız ve erkek çocuklar arasında farklılıklar gözlemlenir. Her ikisi de sürekli, yeni şeyleri denemek ister; yeni oyunlar yaratır ve uygular; birçok hayali rollere girer (Navaro, 1989).

2.1.5. Duygusal Uyum

Duygular, bireyin karşıtı ile etkileşiminin başında, etkileşim sırasında ve etkileşimin sonunda görülür. Herhangi bir duygunun eşlik etmediği, duygusuz bir ilrtişim yoktur. Bireyin çevresi ile etkileşimi sürekli olduğuna göre, bireyin duyguları da süreklilik gösterir. Yerleşik duygu haz, mutluluk yönünde ise, bireyin başarısı artar, eğer üzüntü yönünde ise, bireyin başarısı düşebilir ve bireyde duygusal bozukluklar oluşabilir. Bu nedenle bireyin eğitimi bakımından yerleşik duygunun niteliği, geçici duygunun niteliğinden daha önemlidir (Başal, 2004)

İnsanların duygularını, olumlu (hoş) ve olumsuz (rahatsız edici) duygular şeklinde sınıflayarak ele almak mümkündür. Olumlu duygular, sevgi ve şefkat, olumsuz duygular; korku ve kaygı, öfke, kıskançlık olarak sıralanabilir. Olumlu ve olumsuz duygular çeşitli tepkiler ile (gülme ve gülümseme, aşlama, bağırma vb) ifade edilebilir (Kandır, 2004).

Duygular, değişik durumlar ve deneyimlere tepki olarak ortaya çıkar ve her insan belli bir durum karşısında farklı şeyler hissedebilir ve tepkisini farklı bir şekilde ortaya koyabilir. Örneğin; bir ölüm karşısında bazı insanlar çok şiddetli ağlarken bazıları ise daha serinkanlı davranabilir (Bayhan ve Artan, 2004).

2.1.6. 0-6 Yaş Arasında Duygusal Uyum

Aşağıda 0-6 yaş çocuğunun duygusal gelişimine ilişkin bilgilere değinilmiş, araştırmanın inceleme konusu olan yaş grubuna (60–72 ay) daha ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

1) 0–2 Yaş: İlk altı ay, çocuğun kendi bedeninin ihtiyaçlarına duyarlı olduğu bir dönem olmak ile birlikte, bu ihtiyaçlarını karşılamada ona yardımcı olan yetişkinlere de bağlılık geliştirdiği bir dönemdir. Bu bağlılık aynı zamanda, çocukta özellikle bu ilk yıllarda temelleri atılan güven duygusunun da kaynağını oluşturur. Altı aylık bebek, aileden ve çevresinden ilgi beklerken kendisi de çevresine ilgi gösterir. Tanıdıklarına olumlu tepki verirken tanımadıklarına ağlama tepkisi verir (Oktay, 2000).

Yeni doğanlar, mutsuz olduklarında bunu açıkça hissettirirler. Bağırarak ağlarlar, ellerini, kollarını hareket ettirirler, vücutlarını gererler. Mutlu olduklarını ise anlamak daha zordur. İlk ay boyunca insan sesi duyduklarında, kucağa alındıklarında sessizleşirler. Her geçen gün insanlara daha fazla tepki verirler. Gülümserler, gığıldarlar, uzanmaya çalışırlar (Bayhan ve Artan, 2004).

Bebek, ilk üç-dört ay süresince görüş alanındaki veya kendisini kucağına alan bir kişiye ayrım yapmadan tepkide bulunur. Bu tepkilerin amacı, gereksinimlerini karşılayacak birini yanına getirmektir. Üç ile beş ay arasında bebek, tepkilerini ayırt edici şekilde yapar. Bu neden ile aşina olduğu bir kişi, onu daha kolay sakinleştirebilir (Avcı, 2004).

Duygusal yönden oldukça mutlu olan bir yaş çocuğu, artık yabancılardan da eskisi kadar kuşkulanmaz. Oynamak isteyen her yetişkine kuşkusuzca yaklaşır (Oktay, 2000, s.114). Çocuk zamanla anneye geliştirdiği duygusal bağı diğer aile üyelerine de yayar.

İkinci yaşa doğru yeni bir bağımsızlık dalgası güç kazanmaya başlar. Bu dönemde "Hayır" kelimesi en sevdikleri kelimedir. Kafasını yukarı kaldırarak "Hayır" demek bu yaş çocuğunun en sık davranışı haline gelir. Bir buçuk yaşından üç yaşa kadar çocuklar çok çeşitli duygularını açıkça dile getirebilirler. Bu dönemde, çocukların duygulanımları, hoşnutlukları nefrete dönüşebilir. Bir uçta olumsuz tavırlar ile yetişkinin sabrını denerken diğer uçta da karşısındakinin ne düşünüp hissettiğini anlama becerisini geliştirir (Landers, 1999).

2) 3–4 Yaş: üç yaş çocuğu iki yaş çocuğuna kıyasla daha uyumlu, sakin, işbirlikçidir. Ebeveynin istekleri karşısında uzlaşmacı olan 3 yaş çocuğu ebeveyne birtakım işlerde yardım etmekten ve bu yardım sonucunda takdir görmekten çok hoşlanır. Diğer insanların duygularının farkına varmaya başlar ve herkesin onu sevmesini, takdir etmesini,onaylamasını ister. Diğer insanların övgülerinden sevgi gösterisi onu keyiflendirir (Gülay ve Akman 2009).

Duygularını resimlerinde ifade ederken özel olarak plan yapmaz, önüne çıkan her şeyi kullanır. Hayal gücü ile bir kaplumbağayı bir hortum şeklinde çizebildiği gibi bir hortumu da file dönüştürebilir. Başladığı bir işi yarım bıraktığında rahatsızlık duymaz (Yavuzer, 1993).

Bu yaş çocuğu, karanlık odalar, gece duyulan sesler, büyük hayvanlar, yılanlar, ebeveynlerden ayrılma korkularını yoğun olarak hissedebilir (Bayhan ve Artan, 2004).

Dört yaş çocuğu 3 yaştaki kadar uyumlu, sakin değildir. Duygularını kontrol etmekte başarısız olabilir. Genelde çok daha bağımsız ve oldukça inatçıdır; kendi isteği ile hareket eder. Sabırsız, bencil, savunmacıdır. Egosantrik yapısının yanı sıra empati becerisi de gelişmeye başlar. Duygusal dalgalanmalar nedeniyle akranlarıyla tartışabilir, kavga edebilir (Yavuzer, 2002). Dört yaş çocuğu insanlara karşı çelişkili duygular besler (Kandır, 2004).

3) 5–6 Yaş: Beş yaşında dört yaşındaki çocuğun bocalamaları son bulmaya başlar. bu yaş çocukları genelde daha aklı başında ve bağımsızdır, daha kontrollü ve duyarlı bir yaklaşım içindedir. Kendi başına ya da arkadaşlarıyla oynadığı evcilik oyunları ve dramatik oyunlar, her gün biraz daha gelişir ve çoğunlukla grup oyunları oynarlar. Küçüklerini korur. Oyunda kurallara uyulması ve dürüst olunması gerektiğini anlar. Kendisinden daha küçük çocuklara ve hayvanlara (ev hayvanları) karşı sevecen ve koruyucu bir yaklaşım içindedir (Yavuzer, 2002). Genellikle canlı ve neşelidir. Herhangi bir becerinin kazanılmasında büyük sebat gösteren beş yaş çocuğu duygularını da kontrol etmeyi başarır. Zaman zaman tedirginlik ve küskünlük gösterirse de bu tür davranışlar daha çok çocuk, yorgun, uykusuz veya hasta olduğu zamanlarda ortaya çıkar (Oktay, 2000).

5 yaş çocuğu daha çabuk karar verir. Ne kendisi, ne de çevresi ile çelişki halindedir. Kritik durumlarda soğukkanlı olmayı başarır. Güven duygusu ve soğukkanlılık beş yaş çocuğunun övünülecek yapısını açıklar (Yavuzer,2005).

Bu yaş çocuğu, vahşi hayvanlar, yaralanmalar, karanlık, kötü insanlar ve ebeveynden ayrılma korkularını yoğun olarak yaşarlar (Bayhan ve Artan, 2004, s.233).

Çocuk 6 yaşına geldiğinde, 2,5 yaşındayken görülen olumsuz evrenin belirtilerini göstermeye başlar. Dengesiz ve kurallara karşı olan bir tutum içine girer. Tembel ve kararsız bir görünümdedir. Çocuk bir kez daha 2,5 yaşında yaşadığı karar verme güçlüklerini yaşar, bir durumun olumlu ve olumsuz iki yüzü arasında gidip gelir (Yavuzer, 2002).

Altı yaş çocuğu, pek çok şeyden korkmaz. Ama hayali durumlardan beş yaşındakilerden daha çok endişe duyar. Hırsızdan, cadılardan ve hayaletlerden korkar. İşittiği öykülerden veya seyrettiği filmlerden etkilenebilir. Kâbus görerek uyandığında, gördükleri hakkında iyi bilgiler verebildiği için ana-babanın kendisine yardımcı olması daha kolay olur (Oktay, 2000, s.122).

Görüldüğü gibi gelişiminin her aşamasında çocuk her yaşta farklı özellikler sergiler. Her yaş aralığında uyumlu ve sakin olma açısından bir yıl denge bir yıl dengesizlik görülmektedir. İlk yıl uyumlu olan çocuk, 2. yıl negativizm dönemini yaşamaktadır. Üçüncü yıl tekrar uyumlu sakin yapısına kavuşan çocuk, dördüncü yıl yeni bir negativizm dönemine girmiştir. Beşinci yılda olgunluğu dikkat çekerken, altı yaşta yeni bir negativizm dönemi görülmektedir. Bu açıdan da gelişimin kendi içinde bir dengesinin olduğu söylenebilir (Gülay ve Akman 2009).

2.1.7.Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişimi Etkileyen Etmenler

Aşağıda 0-6 yaş çocuğunun sosyal ve duygusal gelişimini etkileyen etkenlerden bazılarına araştırmanın inceleme konusu çerçevesinde yer verilmiştir.

2.1.7.1. Bireysel Etmenler

Her çocuk doğuştan kalıtsal, sinirsel ve biyokimyasal ya da bu üçünün bileşiminden oluşan belirli bir biyolojik yapıdadır. Bu yapı içerisinde geniş bir davranış dağarcığına sahiptir. Biyolojik etmenler sonuçtan çok eğilimi oluşturmaktadır.

Bireysel özelliklerinden veya sinir sisteminin gerekli olgunlaşmayı tamamlayamamasından dolayı uyum sorunu yaşayan bir çocuğun doğal olarak sosyal-duygusal gelişimi de sekteye uğrayabilir (Baran, 1993).

Kişinin yeni durumlar, engel ve sorunlar karşısında deneyimlerinden ve öğrendiklerinden yararlanarak gerekeni yapması, yeni çözümler bulabilmesi, temel zihinsel işlevi gerektirmektedir. Benlik, insanın özellikleri, amaç ve beklentileri, yetenek ve olanakları, değer yargıları ve inançlarından oluşmakta olup üç yaşından itibaren kişiliğe şekil vermektedir. Çocuğun, bedensel yapısı hakkındaki yargıları, yaşıtlarına göre kendisini güzel ya da çirkin olarak algılaması onun kişiliğini etkilemekte, bu durum ise sosyal-duygusal gelişimine olumlu ya da olumsuz yönde

yön vermektedir (Bulut, 2000).

Avcıoğlu (2005), araştırmaların engelli çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre daha az sosyal ilişki kurduklarını ve engelli çocukların sıklıkla sosyal beceri öğreniminde sorun yaşadıklarını belirtmektedir.

2.1.7.2.Çevresel Etmenler

Organizmayı dışarıdan uyaran etmenler çevresel etmenler başlığı altında incelenmiştir ve aşağıda bu araştırma çerçevesinde çevresel etmenlerden bazılarına yer verilmiştir.

2.1.7.2.1.Aile

Çocuğun doğumdan sonra ilk sosyal çevresi ailesidir. Çocuk için aile sosyal ilişkiler ve insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibidir. Çocuk, bu sahnede insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleri ile gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini olumlu yönde etkileyen; anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu davranışları, anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz davranışları ailede kazanır (Yörükoğlu, 2000).

Gülay ve Akman'a (2009) göre, sosyalleşmeyi etkileyen pek çok faktör içinde aile özel ve önemli bir yere sahiptir.

Anne-baba ve diğer yetişkinlerin davranışları ve hareketleri bebeğin kazanacağı güven derecesini belirler. Bu da onun sosyalleşme derecesi ile yakından ilişkilidir. Bebek, anne ve babası tarafından ne kadar çok bakılır ise onları izleme şansı o kadar çok olur ve bu izlenimlere tepkide bulunur. Çocuğun insanlar ile olan sosyal ilişkilerinin nasıl olacağı hayatının ilk yıllarındaki öğrenmelere bağlıdır. Bu yıllarda, anne-baba ilişkilerinde sıcak ve hoş izlenimler yaşayan çocuk, benzer izlenimleri diğer insanlara da yansıtacaktır (Kulaksızoğlu, 2001).

Aile içinde sağlıklı güven duygusunun geliştiği bir ortamda büyüyen çocuğun, ileride çıkabilecek problemler ile uğraşması ve onları halletmesi de kolay olacaktır. Nitekim güven duygusunu kazanmış fertler, geleceğe umut ile bakan ve yersiz sıkıntılara girmeyen kimselerdir. Bu güvenli kişiler ise yaşamlarında, genellikle alışkanlıklara ve kuşkulara çok daha az kapılırlar, kendilerini yeterli bulur ve gelecek konusunda iyimserlik duygusu taşırlar (Ekşi, 1990).

Anne-babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocuk ile olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirler. Yine okul öncesi dönemde, çocuğun sosyalleşmesi yolunda kendisine tanınan deneyim fırsatlarının değeri büyüktür. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, bu ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşır. Bu dönemde çocuklar, sosyal bir birey olmayı öğrenirken aynı zamanda en küçük ayrıntısına kadar kopya edebilecekleri bir modele de gereksinim duyarlar. Kişiliğin oluşumu için gerekli olan bu özdeşleşme, aile içindeki yakın üyeler ile gerçekleştirilebilir (Yavuzer, 1993).

2.1.7.2.2. Anne- Babanın Rolü

Yaşamın ilk yıllarında çevresel destek önem taşımaktadır. Çevresel destek içerisinde sert ya da etkin olmayan disiplin yöntemleri gelecekteki davranış sorunlarını arttırabilmektedir. Anne babaların da çocuklarına çevresel desteği sağlamak, davranış sorunlarını fark edip çözüm yolları göstermek, sosyal yaşamla ilgili de kuralları öğretmek gibi sorumlulukları vardır (Gülay ve Akman, 2009). Bebeklik süresince çocuk gelişimi açısından en önemli rolü oynayan annedir. Annenin çalıştığı durumlarda bile anne çocuğun bakımını başkasıyla paylaşsa dahi bebeğin hayatında en etkili imaj annedir (Ekşi, 1990).

Bıçakçı (2004), annelerin çocuğunu büyütürken koruyup, besleyip olgunlaştırırken doğasındaki sevgi içgüdüsüyle hareket ettiklerini, anne ile bebek arasında tamamen özel bir olduğunu ve annenin çocuk için bir takım deneyimler oluşturduğunu belirtmektedir.

Babaların çocuklarına yaklaşımları ise annelerden farklıdır. Toplum ve aile içinde farklı rolleri üstlenmesi, babanın çocuğu anneye oranla daha farklı biçimde etkilemesine neden olmaktadır. Anne ve babanın çocuğun gelişimi üzerinde üstlendiği roller birbirini tamamlar ve destekler (Güngörmüş, 1999).

Anne-babanın çocuğun gelişimindeki etkisi büyüktür. Özellikle anne- çocuk arasındaki ilişki çocuğun hayatında önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle araştırmada çocuğun sosyal-duygusal uyumu ile aile hayatı ve annelerin çocuk yetiştirme tutumu ilişkisi incelenmiştir.

2.1.7.2.3. Kardeşlerin Rolü

Kardeş ilişkileri hayat boyu devam eden ilişkilerdir. Aynı zamanda aile içindeki diğer ilişkilerden ve akran ilişkilerinden oldukça farklıdır. Bu farklılığın nedenlerinden biri, kardeş ilişkilerinin sosyal rolleri öğrenme ve bunlarla karşı karşıya kalma konusunda yetişkinlerle ya da akranlarla kazanılamayacak kadar benzersiz deneyimlere sahip olmasıdır. Kardeş ilişkileri sosyal yeterliğin gelişiminde oldukça değerli ve gerekli bir unsurdur. Bu ilişkiler çocuğun ilk sosyal ilişkiler ağında yer alır ve hayat boyunca diğer insanlarla kurulan ilişkileri etkileyebilir. Bireyin hayatında kardeş bazı durumlarda arkadaş, öğretmen, model, rehber, koruyucu, rakip olabilmektedir (Lavoie, 2002; McGillicuddy, & Ann,1993; Akt. Gülay ve Akman, 2009)**.**

Kardeşler, birbirleri için hem özdeşim modeli oluşturur, hem de sosyal etkileşimlerin gerçekleşmesi, sevgi, güven ve sevecenlik duygularının paylaşımı için uygun ortam sağlar. Kardeşlerinin birbirleri için yarattığı ortam, onların sadece gelecekteki ilişkilerini etkilemekle kalmayarak, aynı zamanda her birinin kişilik gelişimin de etkilemektedir (Balkaya, 1998)

Araştırmalarda küçük kardeşiyle zaman geçiren ve onun ihtiyaçlarına cevap veren çocuklarda duygu ve düşünce kavrama becerileri daha çok gelişir. Aynı zamanda da küçük kardeş de ablasını veya abisini model alarak olumlu sosyal davranış geliştirir (Durgel, 2007).

2.1.7.2.4.Arkadaşlar

Arkadaşlık ihtiyacı bebeklik dönemine kadar uzanır. Çocuklar arkadaşlığa, sadece doyum sağlamak amacıyla değil, aynı zamanda deneyim kazanmak amacıyla ihtiyaç duyarlar. Okul öncesi dönemde çocuklar beraber oldukları kişilerin oyun arkadaşı olmalarını isterler. Bu dönemde çocuklar hem grup hem de kişisel başarılarına ihtiyaç duyarlar (Yavuzer, 1986).

Çocuğun akranlarıyla ve yetişkinlerle olan ilişkisi birbirinden farklıdır. Çocuk yetişkinlerle ilişkisinde itaat, uyma, cezadan kaçınma gibi süreçler yaygınken, akran ilişkilerinde olumlu davranışlar, arkadaşlığı başlatmak veya sürdürmek için yapılır. Akran iletişimi başkalarının bakış açısını alma ve duygularını alma becerilerini geliştirir (Durgel, 2007). Olumlu akran ilişkileri çocukların kişilerarası yeterliliğini olumlu etkileyerek bireylerin uzun dönemde sosyal çevrelerine uyumlarına katkıda

bulunabilir (Önder, 2005).

Arkadaş kazanmadaki çaba, sosyal yaşam için iyi bir egzersiz ve amaçtır. Bir grup içerisinde hiç özel arkadaşı olmayan çocuk, arkadaş edinmek için yetişkin yardımına ihtiyaç duyabilir. Eğer kendi başına bırakılırsa, çekingenlikten çok kincilik, hırs yapar (Zembat ve Unutkan, 2001).

Gülay ve Akman (2009), akranları tarafından sevilmeyen (reddedilen) ve sevilen (popüler) çocukların, ileriki yıllarda suç işleme, uyum problemleri ile karşılaşma olasılıkları farklılaştığını belirtmektedir.

2.1.7.2.5. Okul

Okul, toplumsallaşma sürecinde ilk temel sosyal kurumdur. Bir sosyal kurum olarak okulun toplumsallaştırma süreci içinde iki önemli işlevi vardır. Bunlardan birincisi, kendi başına birtakım öğrenme tiplerini gerçekleştirme sorumluluğu; ikincisi ise, diğer sosyal kurumların boşluğunu doldurma görevidir. Ailenin parçalanmış olması ya da bütünlüğünü koruduğu halde çeşitli nedenler ile işlevini gerçekleştirememesi, çocuğun ilgi ve sevgi gereksinimini karşılayamaması durumunda, bu görevi okulun üstlendiği görülür (Yavuzer, 1993).

Çocuk, evde bulamadığı pek çok olanağı okulda bulur. İkili, üçlü veya toplu oyunlara yönelir. Yaşıtları ile ilişkiye girer. İşbirliği yapma alışkanlığı kazanır. Paylaşmayı, kendi hakkını korurken başkalarının da hakkını gözetmeyi öğrenir. Kendini savunma ve uzlaşma zorunluluğunu görür. Okul, çekingen ve sıkılgan çocukların daha girişken ve güvenli olmalarını sağlar (Yörükoğlu, 2000).

Okulöncesi eğitim kurumları aileden sonra çocuğun katıldığı ve sosyal becerilerin uygulayacağı yerlerdir. Bu kurumlarda bilişsel, sosyal-duygusal, psikomotor beceriler geliştirilir ve bu kurumlar toplumdaki sosyal yapının küçük bir örneğini oluştururlar.

2.2. Sosyal-Duygusal Gelişimle İlgili Kuramlar

Çalışmanın bu bölümünde sosyal duygusal gelişimle ilgili daha geniş çaplı bilgi edinebilmek için bu gelişim alanlarıyla ilgili kuramlara yer verilmiştir.

2.2.1. Psikanalitik Kuram

Freud, kuramında 5 temel psiko-sosyal gelişim evresi olduğunu belirtmektedir. Bu evrelerin belli başlı evreleri şunlardır:

1.Oral Dönem: Bu dönemde bebek insanların ayrımına varamaz. Daha sonraki zamanlarda ise, insanların bir parçasını, yani yüzlerini, seslerini, sıcaklıklarını ya da verdikleri rahatlığı algılar ortamdan uzaklaştıklarında onları unutur. Ana- babaları en yakın kişiler olduğu için onları tanır ve unutmaz. Bu sosyal ilişkilerden hoşnutluk duyması, bakıcı ile arasında sıkı bağlar kurulmasını sağlar. Küçük bebeğin duygusal yaşamının önemli özelliği kendisini yönetemediği için, tümüyle annesine bağımlı olmasıdır (Arı ve Diğ., 2001).

Bu aşamada bebeğin temel ihtiyacının giderilememesi açgözlülük ve paylaşmama duygularına sebep olabilir. Oral saplantılar, bebeklikte oral hazdan yoksun bırakılmanın ürünüdür. Bununla birlikte kişilik sorunları, başkalarına güvenememek, başkalarının sevgisini reddetmek ve kişisel ilişkilerden korkmak, bu tür yakın ilişkiler kuramamak gibi kişilik özellikleri görülebilir (Corey, 2008).

2. Anal Dönem: bu dönem bir buçuk yaşında başlayıp üç yaşına kadar sürer. Bu dönemde haz kaynağı anüs ve çevresidir. Bu dönemde çocuk, dışkısını tutmaktan ve bırakmaktan, yani henüz kazandığı bu yeteneğini dilediği şekilde kullanmaktan haz almaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2009). Bu dönemde çocuğun temel görevi, kendisinden daha güçlü bir kişi ile nasıl ilişkide bulunacağını öğrenmesidir. Bu, yanında ya birçok yeni deneyimler ve doyumlar ya da anksiyeteler getirir. Burada anksiyete çekingenlikten ve başkalarının beğenmemesinden kaynaklanır (Arı ve Diğ., 2001).

3. Fallik Dönem: 3-6 yaş dönemini kapsayan bu evrede haz kaynağı cinsel organdır. Çocuk bu dönemde artık sosyalleşmeye başlar ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları merak eder. Oedipus ve elektra kompleksleri bu dönemde yer alır. Kızlarda görülen elektra ve erkeklerde görülen oedipus komplekslerinde çocuklar hemcinslerindeki ebeveynlere karşı olumsuz duygular beslerken, karşı cinsteki ebeveyne hayranlık duyarlar. Bu durum (yine bu dönem içinde gelişmeye başlayan) süper egonun gelişimiyle ve çocuğun sosyalleşmesiyle atlatılır (Grusec,& Lytto,1988; Hll,& Lindzey 1985; Akt. Gülay ve Akman, 2009)

4. Gizil Dönem: cinsel içgüdülerin verdiği acıları izleyen yıllardan sonra bu dönem oldukça sakin geçen bir dönemdir. Cinsel ilgi, okula, oyun arkadaşlarına, spora ve bir dizi yeni faaliyete duyulan ilgiyle yer değiştirmiştir. Bu dönem çocuğun dışa açıldığı ve diğerleriyle ilişkiler kurduğu bir sosyalleşme dönemidir (Corey, 2008). Gizil dönem en büyük uyumun gösterildiği dönemdir.

Bu dönemde çocuk, yalnızca kendi kültürünün davranış biçimlerini öğrenmekle kalmaz, aynı zamanda yaşıtları arasında kabul edilmek için çabalar. Çocuk, toplum dışına itilirse ve yeterince saygı görmezse özgüven yitimine bağlı anksiyete derinleşir (Arı ve Diğ., 2001).

5. Ergenlik Dönemi: Bu dönem ergenlikle başlar ve yaşlılığa kadar sürer. Sosyal sınırlamalar ve tabular olmasına rağmen ergenler, arkadaşlık kurmak, sanat ya da sporla ilgilenmek ve bir kariyer için hazırlanmak gibi sosyal yönden kabul edilen çeşitli faaliyetlere yönelerek cinsel enerjiyle başa çıkılabilir (Corey, 2008).

Bağımsızlığa düşkün olunan bu dönemde birçok kural ve yaptırım gence anlamsız gelebilir. Bu da özellikle aile ve genç arasında çatışmalara neden olur. Ailenin izleyeceği başarılı, sağlıklı bir tutumla genç bu dönemi sağlıklı bir kişilik yapısını oluşturarak tamamlayacaktır (Gülay ve Akman, 2009).

2.2.2. Erik Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı

Erikson'a göre insan yaşamında belli başlı sekiz kritik dönem vardır. Her dönemde atlatılması gereken bir kriz, bir çatışma bulunmaktadır. İnsanların sağlıklı bir kişilik kazanmalarında bu krizlerin ya da çatışmaların başarılı olarak atlatılması önem taşımaktadır. Bir evredeki krizin başarılı olarak atlatılması kendinden sonraki evre için sağlıklı temeller oluşturur. Eğer, bir dönemdeki kriz tam olarak çözülemezse Freud'un kuramında olduğu gibi birey, o döneme takılıp kalmaz, ancak yaşamının daha sonraki dönemlerinde de bu kriz devam eder, çözümleninceye kadar problem yaratır (Senemoğlu, 2005).

Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı, kişiliğin oluşumunda biyolojik etmenlerin yanı sıra, toplumsal etmenlerin belirleyici rolünü vurgular. Erikson'a göre insan davranışlarını etkileyen temel güçler, biyolojik kökenli dürtüler değildir (Yeşilyaprak, 2006).

Erikson'un kuramında yer alan evreler ve özellikleri şunlardır:

Temel Güvene Karşı Güvensizlik: Bu dönemde sevgi ve yakınlık görme, bakım alma temel gereksinimdir (Şenol, 2006). Temel fiziksel ve duygusal gereksinimleri diğerleri tarafından tam olarak karşılandığında, bebek temel güven duygusu geliştirir. Temel gereksinimlerin karşılanmaması durumunda, özellikle kişisel ilişkilerde dış dünyaya karşı güvensizlik hakim olabilir (Corey, 2008). Bu tip çocuklar yaşamlarına yabancılaşma ve içe kapanma kalıbıyla başlar ve ne kendilerine ne de başkalarına güvenirler (Burger, 2006).

Özerkliğe Karşı Utanma ve Şüphecilik: bu dönemde yaşanan temel sorun kendine güven duygusuyla iç çatışmalar arasında yaşanmaktadır. Çocuk yanlış yapmak ve sınırlarını kontrol etmek için araştırma ve deneyim kazanma gereksinimindedir. Anne-baba çocuğun bağımlılığı arttırırsa otonomi engellenmekte ve dış dünya ile başarılı bir şekilde başa çıkma kapasitesi zarar görmektedir (Corey, 2008).

Girişkenliğe Karşı Suçluluk Duygusu: bu dönem 3-5 yaşlar arasındaki yılları kapsayan oyun çağıdır. Erikson, bu dönemde çocukların cinsiyetlerinden olan ebeveynleriyle özdeşleşmenin yanı sıra hareket yeteneklerini, dil becerilerini, meraklarını, imgeleme güçlerini ve hedef oluşturma yeteneklerini de geliştirdiklerini dile getirmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2009). Çocuklar bu dönemde etraflarını daha dikkatli bir gözle incelemekte, diğer çocuklarla etkileşime girdikçe, sosyal bir dünyada yaşamanın zorluklarıyla karşılaşmaktadırlar. Çocuklara diğer çocuklarla nasıl oynayacakları, çıkabilecek çatışmaları nasıl çözecekleri öğretilmelidir. Kendine oyun arkadaşı arayan, oyunlar ve benzer sosyal etkinlikler düzenlemeyi öğrenen çocuklarda girişkenlik duygusu gelişir. Hedef belirlemeyi ve zorluklarla başa çıkmayı öğrenir, başarma isteği ve amaç duygusu oluşur. Aşırı koruyucu ve kısıtlayıcı anne babalar ise çocuğun girişim denemelerine fırsat vermeyerek onlarda suçluluk duygusunun gelişimine sebep olacaklardır (Aydın, 2005). Girişkenlik duygusu geliştiremeyen çocuklar, bu aşamanın sonunda suçluluk ve geri çekilme duygularıyla boğuşur. Amaçları yoktur ve sosyal ortamlarda pek girişkenlik gösteremezler (Burger, 2006).

Başarılı Olmaya Karşı Aşağılık Duygusu: Altı-on iki yaş arasını kapsayan dönemdir. Bu dönemde çocukların ilgileri, oyundan çok akademik ve sosyal alanda yoğunlaşır (Yeşilyaprak, 2003). Formal eğitime başlayan çocuğun toplumla etkileşimi değişime uğramıştır. Çocuk toplumsal kurallar ve toplumun beklentileriyle daha sık karşılaşılacak ve toplumdan daha fazla etkilenecektir. Toplumla yaşanan bu yoğun etkileşimler olumluysa çocuk etkin bir bireye dönüşebilir. Etkileşimler arasında olumsuz yaşantılar gerçekleşmişse yetersizlik ve aşağılık duygularına da sahip olabilir

(Gülay ve Akman, 2009) Bu dönemde çocuk sosyal ve ekonomik yönlerden kendi durumunu arkadaşlarının durumu ile kıyaslayarak doyum sağlamak ister. Bu nedenle anne-babaların ve öğretmenlerin çocuğun kendi imkânları dahilinde başardığı hususların altını çizmeleri, cesaretlendirmeleri önemlidir. Aksi takdirde kişiliğinde yetersizlik ve aşağılık duyguları gelişir (Aydın, 2005).

Kimlik Kazanımına Karşı Kimlik Krizi: Ergenlik döneminde gencin yaşadığı temel karmaşa, kimlik kazanamaya karşı kimlik krizidir. Kimlik kazanma bireyin kendine ilişkin olumlu bir ben duygusu geliştirmesi demektir. Böyle bir duygu içinde olan birey "ben kimim?" "nasıl bir kişiyim?", "neler yapabilirim?" gibi sorulara cevap arar. Yapabilecekleri ve gelecekleriyle ilgili belirsizlik durumu karşısında ebeveyn, ergene değişik fırsat ve rolleri denemesine imkân tanımalıdır. Bu şekilde kargaşa hali çözümlenir. Ergen hayatta yapmak istediği olumlu şeylere karar vererek kimlik kazanımını gerçekleştirmiş olur (Aydın, 2005). Erikson'a göre kimliğin oluşmasını sağlayan iki kaynak vardır. Birincisi ergenin çocukluk çağı özdeşimlerini kabul etmesi ya da reddetmesidir. Dolayısıyla kimlik oluşumu süreci; bebeklikte başlayan, çocuklukta süren, ergenlikte yükselişe geçen anacak yetişkinlikte de devam eden bir süreçtir. İkinci kaynak ise ergenin içinde yaşadığı tarihsel ve sosyal bağlamdır (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık: Genç yetişkinlik yıllarında insanlar diğer kişilerle yakın dostluk, anlamlı ilişkiler kurması beklenir. Kendi bütünlüğünü koruyarak anlamlı beraberlikler kurabilenler yalıtılmışlık duygusunu yaşamazlar (Aydın, 2005). Mahremiyetin oluşmasında gösterilen başarısızlık bireyi yabancılaşmaya ve izolasyona götürür (Corey, 2008). Bu döneme ait olumlu özelliğin kazanılması sonucu oluşacak temel güç, aşktır (Gülay ve Akman, 2009).

Üretkenliğe Karşı Durgunluk: birey kendisinden ve ailesinden daha öteye gitme çabası içindedir. Gelecek nesillere yardımcı olmak için uğraş vermeye çalışır. Bu bireyin hayalleri ve gerçek başarıları arasındaki uyumsuzluğu dengelediği bir dönemdir. Üretkenlik konusunda başarısızlık genelde psikolojik durgunluğu da beraberinde getirir (Corey, 2008). Orta yetişkinlik dönemine gelmiş olan yetişkinler kültürel değerleri gençlere aktararak onlara rehberlik etme durumundadırlar. Gerek toplum içinde, gerekse iş hayatında gençlerin yetişmesinden kendini sorumlu hisseder ve yol gösterirse üretkenliği devam eder (Aydın, 2005).

Bütünlüğe Karşı Umutsuzluk: Erikson'un son evresi olan bu dönem hayatın sonuna kadar devam eder. Bu dönemde birey, geçmişini ve yaptıklarını değerlendirir.

Önceki evrede yaşananların kendi içlerinde çözüme ulaşmış olmalarının bu dönem için büyük önemi vardır. Kişi, evreleri sorunsuz atlatmışsa geçmiş olumlu değerlendirilecek, sorunlu atlatmışsa geçmiş anlamını kaybedecek ve birey yaşamını boşa geçirdiğini, başka türlü yaşaması gerektiğini düşünecektir (Erikson, 1984; Akt. Gülay ve Akman, 2009). Durumlarını kabul eden yaşamının anlamını yakalayanlar bütünlüğe ulaşır; önceki gelişim dönemlerinde çözümlemeleri olumsuz olanlar ise umutsuzluğa düşerler (Aydın, 2005).

2.2.3.Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

Sosyal bilişsel öğrenme kuramına göre, davranışların gelişiminde çevrenin ve zihinsel faktörler etkilidir. Gözlem yoluyla öğrenme şeklinde de ifade edilen sosyal öğrenme kuramı, Albert Bandura tarafından geliştirilmiştir. Bandura, öğrenmede düşüncenin önemini vurgulamakta, taklidin ve gözleyerek öğrenmenin çocukların öğrenmesindeki yerine işaret etmektedir.

Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı'nın temel kavramları şunlardır:

Dolaylı Pekiştireç: Gözlemlenen davranış sonuçları gözlemleyeni bilgilendirmekle kalmaz, onun davranışı yapma güdüsünü de arttırır. Fakat gözlemlenen davranışın sonucu, gözlemleyen için anlamlı ve değerli olmalıdır. Gözlemleyenin davranışı yapabileceğine inanması gerekir. Çünkü diğerlerinin başarısı ve ya başarısızlığı gözlemleyenin kendi kapasitesini gözden geçirmesine yardımcı olacaktır eğer modelin davranışları çevre tarafından onaylanıyorsa ya da bir sorunu çözüyorsa modeli taklit eden kişinin benzer davranışlarında bir artış gözlenir (Yeşilyaprak, 2003).

Dolaylı Ceza: Modelin olumsuz davranışlarının cezalandırılması, gözleyenlerin benzer davranışlarda bulunmalarını engellemektedir. Bu durum özellikle bir gruptaki, bir toplumdaki bireylerin kurallara uymalarını sağlama ve istenmeyen davranışlarını engellemede önemli bir role sahiptir (Senemoğlu, 2005).

Dolaylı Duygusallık: Korkuları birçoğu doğuştan getirilmez, çevredeki kişilerin tepkileri gözlenerek öğrenilir. Birçok insan doğrudan kendileri bir zarar görmedikleri halde fareden, kediden, yılandan hatta sınavlardan korkarlar (Senemoğlu, 2005).

Dolaylı duygulanım sayesinde insanlar, aynı şeylerin başlarından geçmesine gerek kalmaksızın, nelerin zevk verici olduğunu, nelerin acı verici olduğunu

öğrenmektedir. Dolaylı duygulanımın diğer bir önemli fonksiyonu da empatinin ayrılmaz bir parçası olmasıdır. Ancak dolaylı duygulanımın faydaları olduğu gibi zararları da vardır. İşlevsel olmayan birçok korku bu yolla edinilmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Dolaylı Güdülenme: Gözlenen ürünler, bireyi sadece bilgilendirmez, aynı zamanda onu elde etmeye de güdüler. Ancak gözlenen davranış, değer verilen bir ürünle sonuçlanırsa, gözleyen kişi o davranışı yapmak için istek duyar. Ayrıca gözlemci o davranışı yapabileceğine inanmalıdır (Senemoğlu, 2005). Diğer bir deyişle kişi gözlediği modelin sergilediği davranış neticesinde ulaştığı hoş duruma kendisi de ulaşmak isteyerek bunun da harekete geçirici(güdüleyici) bir işlevi olacaktır (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Model Özellikleri: Sadece modelin davranışlarının sonuçları değil, aynı zamanda modelin özellikleri de model almayı etkilemektedir. Modelin özellikleri ne kadar gözlemcinin özelliklerine benzerse, gözlemci, modelin davranışına o kadar benzer davranış göstermektedir (Senemoğlu, 2005).

Sosyal Bilişsel Kuram'ın dayandığı ilkeler şunlardır:

Karşılıklı Belirleyicilik: Bandura, davranışın içsel ya da dışsal güçler tarafından belirlenmesi konusuna yeni bir açılım getirmiştir. Davranışın hem içsel hem de dışsal etmenler tarafından belirlendiğini kabul etmiş; ancak davranışın sadece tek bir etmen ya da basit bir bileşim tarafından belirlenmediğini belirtmiştir. Yani ödül ve ceza gibi, davranışın dışsal belirleyicileri ve inançlar, düşünceler ve beklentiler gibi içsel belirleyiciler, etkileşimli etmenlerin oluşturduğu bir sistemin parçasıdırlar. Bu etmenler sadece davranışımızı değil, aynı zamanda sistemin kendisini de etkiler. Basitçe söylemek istersek, sistemin her parçası davranışlar, dışsal etmenler ve içsel etmenler sürekli birbirini etkiler (Burger, 2006). Çevre, davranış ve birey her ne kadar birbirlerini etkileyerek insan davranışlarını belirleseler de bu üç etkenin her biri her zaman aynı düzeyde etkiye sahip değildir. Karşılıklı belirleyicilik içindeki bu üç etkenden hangisinin hangisini etkileyeceğini belirleyen şey hangi etkenin daha güçlü olduğudur (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Sembolleştirme Kapasitesi: Bandura, insanların, dünyanın kendisinden çok bilişsel temsilcileriyle etkileşimde bulunduklarını; bilişsel temsilciler yoluyla dünyayı sembolik olarak gördüklerini savunmaktadır. Bunun anlamı şudur: insanoğlu, düşünme ve dili kullanma gücüne sahip olduğundan geçmişi kafasında taşıyabilmekte, geleceği

ise test edebilmektedir. Geçmiş ve geleceğin sembolü ya da bilişsel temsilcisi olan düşünceler, sonraki davranışları etkileyen ya da onlara neden olan materyallerdir (Senemoğlu, 2005).

Öngörü Kapasitesi: İnsanlar geçmişte yaşadıklarını, düşünce ve sembollerle beklentilerini karşılama durumunu dikkate alarak hedefler oluştururlar ve gelecekle ilgili planlar yaparlar. Gelecekte başklalarından göreceği tahmini davranışlara nasıl davranması gerektiği ile ilgili ön hazırlık yaparlar. Kısacası düşünce davranıştan önce gelir (Yeşilyaprak, 2003).

Dolaylı Öğrenme Kapasitesi: İnsanlar özellikle çocuklar, genellikle başkalarının davranışlarını ve davranışlarının sonuçlarını gözleyerek öğrenirler. Kuşkusuz kendileri de bazı şeyleri yaparak ve kendi davranışlarının sonuçlarını görerek çok şey öğrenebilirler. Ancak, yaşam sadece insanların kendi yaptıklarından öğrenmelerini içerseydi çok sınırlı kalırdı. Oysa insanlar, başkalarının deneyimlerini gözleyerek çok şey öğrenmektedirler. Bu nedenle dolaylı öğrenme kapasitesine sahip olma sosyal öğrenmede önemli bir ilkedir (Senemoğlu, 2005).

Öz Düzenleme Kapasitesi: Sosyal Bilişsel kuramın temel ilkelerinden biri de insanların kendi davranışlarını kontrol edebilme yeteneğine sahip olmalarıdır. İnsanlar ne kadar çalışacaklarını, ne kadar uyku uyuyacaklarını, neleri yiyeceklerini, neleri içeceklerini, ne kadar konuşacaklarını, toplumda nasıl davranacaklarını vb. pek çok davranışlarını kendileri kontrol ederler. İnsanların gösterdikleri davranışlar genellikle kendi içsel standartlarına ve kendi güdülenmelerine dayalıdır. Elbette ki insanların davranışları, başkalarının gösterdikleri tepkilerden etkilenmektedir. Ancak, yine de davranışlarından kendileri sorumludurlar (Senemoğlu, 2005).

Öz Yargılama Kapasitesi: Sosyal Öğrenme Kuramının belki de en önemli ilkelerinden biri, insanların kendileri hakkında düşünme, yargıda bulunma kendilerini yansıtma kapasitesine sahip oluşlarıdır. Bireyler kendileri ile ilgili fikirlerini kaydederler ve etkinliklerinin sonuçlarına göre, bu fikirlerinin yeterliği hakkında yargıda bulunurlar. Bütün bu yargılar, bireyin herhangi bir işi başarılı olarak yapmada ne derecede yeterli, yetenekli olacağına ilişkin görüşünü geliştirir (Senemoğlu, 2005).

Öz Yeterlilik: Albert Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı'nın bileşenlerinden biri olan öz yeterliliktir. Yeterlik, beklenmeyen, sıkıntılı durumlarla baş etmede ihtiyaç duyulan bireysel bir etkendir. Özyeterlik, kişinin karşılaştığı durumlarla ilgili kapasitesi hakkındaki algısını ifade etmektedir. Bandura, özyeterliğin gelişimsel analizini şu şekilde sunmuştur: yeterliğin temelleri bebeklikte çevre ille kurulan etkileşimlere

dayanmaktadır. İlk deneyimlerle bebek, dokunulabilecek nesneleri fark edip, bu nesnelere dikkat etme becerisi kazanır. Farkındalıkla beraber aile ortamı ve fiziksel, dil, sosyal yeterlik ve zihinsel beceriler özyeterliği geliştirici sayısız fırsatlar sunarlar. Yaş ilerledikçe akran gruplarıyla kurulacak ilişkilerle çocuk, bireyler arasındaki farklılıkları, benzerlikleri keşfederek kendini tanımanın ayrı bir boyutunu yaşayacaktır (Barnett, &Zucker 1990; Grusec,& Lytton, 1988; Akt. Gülay ve Akman, 2009).

2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcılarına göre, dil öğreniminin başlıca unsurları kavram, düşünce, beceri ve tutumların kaynağı sosyal çevredir. Çocuğun belli bir duyuşsal özellik veya bilişsel yeterlik kazanması, içinde bulunduğu kültüre bağlıdır. Kavram ve olguları simgeler aracılığıyla taşıyan dil, aynı zamanda sosyal süzgeç ve yargı birimidir. Birçok değer yargısı, kültürün doğrudan yansıması olan dil yoluyla kazandırılır (Chomsky, 2001; Akt. Özmermer, 2008).

Vygotsky, çocuğun çevresinin bilişsel gelişimde önemli bir rolü olduğunu ileri sürmüştür. Çocuklar, çevresindeki kişilerden de onların sosyal dünyalarından da öğrenmeye başlamaktadırlar. Çocukların kazandıkları kavramların, fikirlerin, olguların, becerilerin, tutumların kaynağı sosyal çevreleridir. Çocuğun içinde yaşadığı çevre, kültür, ona sağlanan uyarıcıların türünü ve niteliğini belirler (Çeçen, 2002: 21; Akt. Koçak, 2009).

2.2.5. Reggio Emilia Yaklaşımı

Reggio Emilia projesinin çocuk yetiştirmedeki amacı şu şekilde belirlenmiştir: Büyüme sürecinde çocuk, gelişimini engelleyen bir "duvar"la karşı karşıyadır. Basmakalıp, eski ve katı kurallar, güncelliğini yitirmiş kavramlar, yetişkinlerce benimsenmiş ancak anlaşılması, kavranması zor ve geçerliliğini kaybetmiş davranış ve tutumlar, geleneksel eğitim metotları bu "duvar"ı oluşturmaktadır. Gelişim sürecinde çocuk önce yaşayan toplumdaki yeni kültürel değerler ve rolleri öğrenmesi için desteklenmelidir. Daha sonra çocuk, gelişimini engelleyen ve eski değer yargılarından oluşan "duvar"la karşılaştığında bu "duvar"ı kendi kendine aşmayı başarmalıdır (Şimşek, 2007).

Reggio Emillia yaklaşımında çocuk yetiştirme sadece bilişsel yönü vurgulamayan, duygulara önem veren, duygusal hedefleri belirsizlikten kurtaran, çocuk-yetişkin ve çocuk-çocuk iletişimine önem veren bir eğitim anlayışı içindedir (Malaguzzi, 1993; Akt. Şimşek, 2007). Bu yaklaşımda tüm çocuklar büyük bir potansiyele sahiptir, kendi bilgi ve öğrenmemelerini kendileri toplumsal ilişkiler içinde kendileri inşa ederler, çocuklar yetenekli ve kendilerine yetebilirler. Bu nedenle çocuklar, aile, öğretmenler, ebeveynler ve toplum sürekli etkileşim içindedir ve birlikte çalışmalıdır.

2.3. İlgili Araştırmalar

2.3.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Gökçe (1966), çocuk kişiliğinin gelişmesinde aile, okul ve dış çevrenin rolü konulu araştırmasında, kişilik gelişiminde ilk yılların önemli rol oynadığını, genellikle 6-7 yaşına kadar çocuğun kişiliğinin ortaya çıktığını, bu nedenle kişiliğin gelişmesinde en önemli faktörün aile olduğunu belirtmiştir.

Kağıtçıbaşı (1972), yaptığı araştırmada İzmir'de lise son sınıfa devam eden öğrencilerle çalışmış, aile, psikolojik değişkenler, kişinin geleceği ile ilgili umut ve beklentileri ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda, ailesel değişkenlerle diğerleri arasında bir ilişki olduğunu saptamış, ailenin psikososyal yönüne dikkat çekmiştir.

Bilal (1984), lise öğrencilerinin demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının uyum düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda ise çocukların kişisel, sosyal ve genel uyum düzeyleri yönünden demokratik ana-baba tutumlarının, otoriter ana-baba tutumlarına göre daha olumlu koşullar yarattığı sonucuna varmıştır.

Irmak (1995), beş-altı yaş grubu çocuklarda uyum problemlerinin doğuş sırasıyla ilişkisinin olup olmadığı, eğer varsa doğuş sırasına göre nasıl bir yön gösterdiğini incelemek amacıyla çalışmıştır. Araştırma sonucunda altı yaş grubundaki büyük çocukların % 66'sında, küçük çocukların % 95'inde, tek çocukların % 79'unda uyum problemi saptamıştır. Beş yaş grubundaki büyük çocukların %100'ünde, küçük çocukların % 65'inde, tek çocukların % 40,5'inde uyum problemleri görüldüğünü belirlemiştir.

Unutkan (1998), okulöncesi eğitim kurumuna devam eden beş altı yaş çocukların sosyal yönden gelişimini desteklemek üzere oluşturulan "Aile Katılımlı Sosyalleşme

Programı"nın etkinliğini test etmek amacıyla yaptığı çalışmasında, programın hem alt boyutlar hem de programın bütünü açısından anlamlı farklılıklar tespit etmiştir. Çalışma aile katılımlı sosyalleşme programına katılan çocukların saldırganlık, paylaşma, yardımlaşma, işbirliği, nezaket, sırasını bekleme, başladığı işi bitirme, karar verme ve sorumluluk alma alt boyutlarında olumlu farklılıklar gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Balkaya (1998), anaokuluna başlayan çocukların okula uyum sürecini etkileyen faktörleri araştırdığı çalışmasında 3–6 yaş arasında 200 çocuk ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda 3–4 yaşındaki çocukların diğerlerinden, kız çocukların erkeklerden, kardeşi olmayan çocukların ise kardeşi olanlardan daha kaygılı olduklarını, kaygılı çocukların ebeveynlerinin çoğunlukla aşırı koruyucu tutuma sahip olduklarını tespit etmiştir.

Önder ve Kamaraj (1998), yaptıkları araştırmada beş ve altı yaş çocuklarının sosyal-duygusal gelişimleri üzerinde eğitici dramanın etkisini araştırmış, deney-kontrol grubundaki çocuklara sekiz hafta boyunca hazırlanmış olan eğitici drama programını uygulamışlardır. Verilen eğitim sonunda, eğitici drama programının beş ve altı yaş çocuklarının sosyal-duygusal gelişimlerine olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Topçugil (2002), yapmış olduğu araştırmada annelerin davranış kontrolü ile çocukların sosyal-duygusal gelişimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda annelerin davranış kontrolü ve sosyal-duygusal uyum arasında anlamlı ve negatif bir ilişki saptanmıştır. Buna göre annelerin davranış kontrolü azaldıkça, çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin artmakta olduğunu sonucuna varılmıştır.

Güven ve Arkadaşları (2004), yaptıkları çalışmada, okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerin sosyal ve duygusal uyum düzeylerini karşılaştırmışlardır. Araştırmanın örneklemini yaşları 6.0-6.11 ay arası olan 248 kız ve 242 erkek olmak üzere toplam 490 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak 'Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği' kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, okul öncesi eğitimi alan çocukların sosyal duygusal uyum puan ortalamaları almayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca, kız öğrencilerin sosyal-duygusal uyum puan ortalamalarının, erkeklere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu, çocukların sosyal duygusal uyum puan ortalamalarının ailedeki çocuk sayısına göre de farklılık gösterdiği, çocuk sayısı arttıkça sosyal-duygusal uyum düzeylerinin anlamlı derecede azaldığı ve annenin eğitim düzeyi arttıkça çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerinin arttığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir.

Özden (2006), İlköğretim kademesi 3. sınıfında öğrenim gören öğrencilerin sosyal ve duygusal uyumlarına işbirlikli öğrenme yönteminin etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, 90 öğrenciyle deneysel metotla çalışmış, çalışmada verilerini Marmara Üniversitesi Sosyal ve Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) ile toplamıştır. Çalışma sonucunda işbirlikli öğrenme yönteminin sosyal ve duygusal uyumları açısından deney grubu lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Işık (2006), ailelerin örgütsel ve yapısal niteliğinin anasınıfı öğrencilerinin sosyal duygusal uyumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik olarak yaptığı çalışmada Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği"nin araştırmacının kendisi tarafından 60–72 aylık çocuklar için uyarlanan formunu kullanmıştır. 524 çocuk ve bunların ebeveynleri ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda, ailelerin örgütsel ve yapısal niteliği ile 60–72 aylık çocukların sosyal-duygusal uyum düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif yönde bir ilişki saptamıştır. Ailelerin işlevleri sağlıksızlaştıkça, çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyi de anlamlı bir şekilde azaldığı sonuçlarını elde etmiştir.

Özgülük (2006), tam gün ve yarım gün eğitim veren okul öncesi eğitim kurumlarına giden 5–6 yaş çocuklarının, devam ettikleri programların eğitim sürelerinin sosyal ve duygusal gelişimleri üzerindeki etkilerini ele aldığı çalışmasında 200 anasınıfı çocuğu ile çalışmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, tam günlük eğitim programına devam eden çocukların yarım günlük eğitim programına devam eden çocuklardan, sosyal ve duygusal yönden daha gelişmiş olduklarını, çocukların cinsiyetleri sosyal ve duygusal gelişimlerini etkilemediğini, bununla birlikte sosyo-ekonomik düzeyin çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkilediğini saptamıştır.

Seven (2006), anasınıfına devam eden altı yaş grubundaki çocukların sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi konusunda araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini Muş ilindeki tesadüfî olarak seçilen dört okulun anasınıflarındaki 56'sı erkek, 54'ü kız 110 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda, bağlanma güvenliğiyle sosyal beceriler ve sosyal becerilerin alt ölçekleri olan işbirliği, atılganlık ve öz-kontrol becerileri arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet, anne ve babanın öğrenim durumu ile sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşılık, sosyo-ekonomik düzeyle sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca çocukların cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre sosyal becerileri ve bağlanma durumları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Sarı (2007), anasınıfına devam eden 5–6 yaş grubu çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada 700 anne ile çalışmıştır. Veri toplama aracı olarak ailelerin ve çocukların hakkında demografik bilgi elde etmek amacıyla genel bilgi formu, annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek için Aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği (PARI) ve çocukların sosyal uyumlarını belirlemek amacıyla sosyal uyum ölçeği kullanılmıştır. Sonuç olarak, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği ile kardeş sayısı, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin yaşı, annenin çalışma durumu ve babanın mesleği değişkenlerinden etkilendiği sonuçlarını elde etmiştir.

Şentürk (2007), 60–72 aylık çocukların çalışan ve çalışmayan annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile bu çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, çalışan ve çalışmayan annenin çocuk yetiştirme tutumları ile 60–72 aylık çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyi arasında; annenin koruyucu çocuk yetiştirme, baskıya dayalı çocuk yetiştirme, demokratik çocuk yetiştirme tutumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Bununla beraber ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliğine göre ise anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Eminoğlu (2007), dört-beş yaş çocuklarının sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada 101 öğrenci ve 20 öğretmen ile çalışmıştır. Veriler Davranış Derecelendirme Ölçeği, Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği ve kişisel bilgi formu ile toplamıştır. Araştırma sonucunda, çocukların sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiye ait bulgulara bakıldığında; babaların EKDDÖ'ye ait standartların belirginliği boyutu ile çocukların DDÖ'ye ait sosyal ilişkiler boyutu puanları arasında aynı yönlü doğrusal bir ilişki bulmuştur. Annelerin EKDDÖ'nün boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında öğrenim düzeylerine göre ilgi ve şefkat gösterme ve ayrıcalıklardan yoksunlaştırma boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptamıştır. Ayrıca çocukların DDÖ'nün sosyal ilişkiler boyutunda elde ettikleri ortalama puanlarında okul öncesi eğitim kurumuna devam süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu sonucunu elde etmiştir.

Çelik (2007), Sosyal Beceri Eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerine etkisini incelediği araştırmasında ilköğretim 4. ve 5. sınıfa devam eden toplam 38 öğrenci ile deneysel olarak çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin

sosyal yeterlik ve okula uyumlarının, sınıflarına, cinsiyetlerine, annenin öğrenim durumuna, babanın öğrenim durumuna, anne mesleğine, baba mesleğine, ailenin gelir durumuna, öğrencilerin akademik başarılarına, öğretmen cinsiyetine, öğretmen kıdem yılına ve öğretmen medeni durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığını bulmuştur.

Günindi (2008), okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada 180 çocuk ve anne-babaları ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda, anne-babalarının empatik becerileri puanları yükseldikçe, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum beceri puanlarının da yükseldiği; ayrıca anne babaların öğrenim düzeylerinin yüksek olması, çocukların okul öncesi eğitime devam etme süresi gibi değişkenlerin çocukların sosyal uyum becerilerini olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir.

Güner (2008), eğitici drama çalışmaları ile 5-6 yaş grubu çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerini incelemek amacıyla Marmara sosyal duygusal uyum ölçeğini kullanarak 211 anasınıfı öğrencisi ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda, 5-6 yaş çocuklarının, yaşına, cinsiyetine ve eğitici dramaya katılma sıklıklarına göre sosyal duygusal uyum düzeylerinin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Karayılmaz (2008), anasınıfına devam eden çocukların duygusal zekâ ve sosyal uyum becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında 266 çocuk ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda, duygusal zekâ ve sosyal uyum becerileri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Obalar (2009), ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin ilk okuma yazma becerileri ile sosyal duygusal uyum ve zekâ düzeyleri arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında verilerini 304 birinci sınıf öğrencisinden toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin, sosyal duygusal uyum düzeyleri yükseldikçe okuma yazma becerisi ölçeklerinden aldıkları puanların da yükseldiği, öğrencilerin okuma yazma becerileri ile sosyal duygusal uyum ve zekâ düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonuçlarını elde etmiştir.

Ünsal (2010), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların sosyal duygusal uyumları ile davranış sorunları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)" ve "60–72 Aylık Çocuklar İçin Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU)" ölçekleri kullanmıştır. Çocukların MASDU ve OÖDSTÖ'den aldıkları toplam puanlar

arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulmuş, çocukların sosyal uyum düzeyleri azaldıkça, çocuklarda tespit edilen davranış sorunları arttığı sonucuna varmıştır.

2.3.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Cameron, (1977), yaşamın ilk beş yılında ortaya çıkan davranışlarla aile faktörü arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında; anne ve babanın çocuğa karşı davranış biçiminin çocuğun sosyal ve duygusal özelliklerinin şekillenmesinde önemli rol oynamasının yanı sıra davranış problemlerine de yol açabileceği yönünde bulgulara ulaşmıştır (Özbey ve Sinanoğlu, 2009).

Seefeldt (1981), yaptığı çalışmada Montessori okul öncesi deneyimi olan ve olmayan birinci sınıf öğrencilerinin sosyal ve duygusal uyumunu araştırmıştır. Çalışmada, 3, 4 ve 5 yaşlarında Montessori deneyimi olan ve olmayan toplam 56 öğrenci ile çalışmıştır. Öğrenciler başarı düzeyleri, sosyal ve duygusal davranışları ve benlik kavramları açısından değerlendirilmiş ve değerlendirme sonucunda birinci sınıf öğrencilerinin Montessori okul öncesi deneyimine sahip olup ve olmamaları açısından sosyal duygusal uyumlarının farklılaşmadığı sonucu elde edilmiştir.

Parker (1983), yaptığı araştırmada ailelerin aşırı koruyucu tutumlarının çocuğu nasıl etkilediğini de incelemiş ve aşırı koruyuculuğun çocukta ileriki yaşlarda duygusal problemlere yol açacağını tespit etmiştir. Aşırı sınırlama ve engellemelerin çocukların bağımsızlık duygusunu engellediğini ve buna eşlik eden sevgi azlığının çocuğun özsaygı gelişimini olumsuz etkilediği sonuçlarını elde etmiştir.

Bohannon Judy R.-Blaton, (1989), yaptıkları çalışmada anneleri çalışan kız çocukların anneyi model aldığını ve daha yüksek eğitim ve kariyer hedefleri belirlediklerini saptamışlardır. Buradan hareketle annelerin kızlar üzerindeki etkilerinin temel sosyalleşme faktörü olduğu belirtmişlerdir.

Richards ve Duckett (1994), yaptıkları çalışmada 10-13 yaşları arasındaki ön ergenlerle çalışmışlar ve annelerin çalışma duruma göre çocukların sosyal gelişimini incelemişlerdir. Annelerin çalışma durumunun çocuklarının benlik saygılarına olumlu etkide bulunduğu ve çocukları sosyal yönden olumlu etkilediği sonuçlarına ulaşmışlardır.

Skinner ve Wellborn (1994), yaptıkları araştırmada ailenin çocuk ile olan ilişkisini incelenmiş ve bunun çocuk üzerindeki etkilerini saptamaya çalışmışlardır.

Araştırma sonucunda aileleri tarafından sürekli negatif duygulara maruz bırakılan çocukların, ailelerinin kendileri ile ilgilenmediğini düşündükleri ve ailelerinin önerilerini dinlemeyerek onların standartlarını içselleştiremedikleri, bununla birlikte, çocuklarına karşı her zaman pozitif ve destekleyici olan ailelerin çocuklarının stres ile başa çıkmalarına ve stresli durumlardan kurtulmalarına yardımcı oldukları sonuçlarına ulaşmışlardır (Akt. Işık, 2006, s.60).

Paley ve Diğerleri (2000), 12-14 yaş arasında 451 Amerikalı çocuk ve ailesi ile 4 yıl boyunca süren bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada ebeveyn ve çocuk etkileşimini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ise arkadaşları tarafından sevilmeyen, arkadaşları ile olumlu sosyal ilişkiler kuramayan çocukların aileleri tarafından reddedilen, istenilmeyen çocuklar olduğu, bununla beraber aileleri tarafından sevilen, onaylanan çocukların ise gerek arkadaşları gerekse kardeşleri ile içten ve olumlu ilişkiler kurabildikleri sonucuna varmışlardır.

Jones (2000), yaptığı çalışmada 11-16 yaş arasındaki toplam 52 çocuk ve annelerinden oluşan bir örneklemle ergenlerin sosyal yeterlilikleri ve annelerin kabul düzeyi konusunda çalışmıştır. Çalışma sonucunda ise ergenlerin sosyal yeterlilikleri ile annelerin kabul düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki saptamıştır. Buna göre annelerin kabul düzeyi arttıkça çocukların sosyal yeterlik düzeylerinin de arttığı sonucunu elde etmiştir.

Howes (2000), yaptığı araştırmada, boylamsal olarak çalışmış, öğretmen, sınıf ortamı ve okulöncesi dönemdeki öğrencilerin sosyal yeterliği konularını incelemiştir. Araştırma sonucunda, çocukların akranlarıyla kurdukları sosyal yeterliliğin sınıf atmosferi ve öğretmenle ilişkinin niteliğinden etkilendiği sonucuna varmıştır.

Eisenberg ve arkadaşları (2001), yaptıkları araştırmada, çocukların sosyal yeterlilikleri ve anne-babaların kendi duygularını aktarması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda olumlu sosyal davranışların annelerin olumlu ve olumsuz aktarımlarından etkilendiğini saptamışlardır.

Miller ve ark. (2002), yaptıkları araştırmada okulöncesi dönemde olan yaşları 3 ile 5 arasında değişen 31 öğrenci ile çalışmış ve düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının sosyal duygusal yeterlilikleri konusunu incelemişlerdir. Gözlem, görüşme gibi tekniklerin kullanılarak değerlendirmenin yapıldığı çalışmada çocukların %75'inin olumsuz duygular sergilediklerin tespit etmişlerdir.

Colwell ve Hearth (2005), yaptıkları çalışmada annenin duygusal yapısı ile çocuklarının sosyal duygusal uyumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın

örneklemini 33 anne ve okul öncesi dönemdeki çocukları oluşturmuştur. Çalışmadan elde edilen veriler gözlem, görüşme, öğretmen değerlendirmeleri, hikâyeler oluşturma gibi teknikler kullanılarak elde edilmiş ve çalışma sonucunda ise annenin duygusal yapısı ve anne-çocuk arasındaki olumlu ilişkinin çocukların sosyal-duygusal yeterliliklerini olumlu, tersinin ise olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

Chen ve diğerleri (2005), çalışmalarında Çinli çocukların sosyal uyumları ve okula uyumları ile anne-baba ilişkileri arasındaki bağı incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, anne-baba ile ilişkileri iyi olan çocukların sosyal yeterlilik ve sosyal beceri yönünden anne-baba ile ilişkileri iyi olmayan çocuklara göre daha olumlu oldukları sonuçlarını elde etmişlerdir.

Velderman ve ark. (2006), yaptıkları çalışmada tek çocuğa sahip 77 anneden oluşan bir örneklemde çalışmışlardır. Annelere ebeveynlik becerileri eğitimi verilmiş ve çocukların problem davranışları incelenmiştir. Araştırma sonucunda araştırmaya katılan annelerin çocuklarının içe ve dışa yönelik problem davranışlarının azalmasında olumlu etkisi olduğu sonucu elde edilmiştir.

Davidov & Grusec (2006), yaptıkları çalışmada 6-8 yaş arası 106 çocuk, ebeveynleri, arkadaşları ve öğretmenleri ile çalışmışlardır. Çalışmanın konusunu ise çocukların ebeveynleriyle ilişkilerinin akranlarıyla ilişkilerini nasıl etkilediğini oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, kabul edici, sıcak ilişkilerin kurulduğu ailelerden gelen çocukların empati becerisinin reddedilen, ihmal edilen yaşıtlarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Brodeski ve Hembrough (2007), yaptıkları çalışmada 347 okulöncesi dönem çocuğu ile problem durumları ile başa çıkma yöntemleri konusunda çocuklara örnek olay durumları verilmiş ve bunlar karşısında nasıl davranacakları konusunda sorular sorulmuştur. Araştırma sonucunda çocukların maruz kaldıkları olumsuz davranışlar karşısında (vurma, itme gibi) %35 oranında olumsuz çözüm yöntemlerini tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Bhatnagar ve Sharma, yaptığı araştırmada 189 Hintli anne-baba ile ailenin eğitim düzeyi ile çocuğun uyum sorunu arasındaki ilişkiyi saptamak için çalışmıştır. Çalışma sonucunda annenin eğitim düzeyi ile çocuğun sosyal uyumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Akt. Tabak, 2007).

2.4.Anne-Baba Tutumu İle İlgili Literatür

2.4.1. Tutumun tanımı ve özellikleri

Tutum kavramı birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Tutum terimi, sosyal psikolojide genel olarak "bir bireye atfedilen ve onun psikolojik bir nesneye ilişkin düşünce, duygu ve davranışlarını organize eden bir eğilime işaret etmek için kullanılmaktadır. Tutumlar kendileri gözlenemeyen, fakat gözlenebilen davranışlara yol açtığı varsayılan bazı eğilimlerdir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Tutum yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici veya dinamik bir etkiye sahip ruhsal ve sinirsel yönden hazır olma durumudur. Bir insanın herhangi bir olaya veya bireylere karşı geliştirdiği tutumlar, onun kişiliği doğrultusunda şekillenmektedir. Bireyler anne baba olduklarında da çocuk yetiştirmeye ilişkin belirgin tutumlar geliştirmektedirler (Savran ve Diğ.,1995).

Bilgin (1985)'e göre tutumlar, belli bir sosyal obje konusunda bireylerde var olan ve bilişsel, duyuşsal, davranışsal yanlar taşıyan gizil eğilimleri ifade etmektedir. Bireylerin çevrelerine ne şekilde tepkide bulunacağı ise büyük ölçüde sahip oldukları tutumları tarafından şekillenmektedir (Akt. Çapri ve Çelikkaleli, 2008).

2.4.2.Tutumun özellikleri

Tutumların belli başlı özellikleri bulunmaktadır ve bu özellikler kişilerin tutumlarındaki farklılıkların oluşmasında da rol oynar. Bu özellikler:

Tutumun güç derecesi: her tutumun bir gücü vardır. Bir tutumun gücü duygusal, bilişsel ve davranışsal öğelerin gücünün toplamıdır. Bu bakımdan öğeler arasında ve tutumlar arasında güç bakımından farklılıklar gözlenebilir. Örnek olarak yerleşmiş ve köklü tutumların gücü diğer tutumlara göre daha yüksektir. Ayrıca bu yerleşmiş tutumun öğeleri de gene oldukça güçlüdürler. Öte yandan belli bir tutumun öğeleri arasında da kuvvet ya da güç derecesi açısından farklılıklar bulunabilir. Örneğin belli bir tutumun bilişsel öğesi kuvvetliyken duygusal ve davranışsal öğeleri o kadar güçlü değildir (Hanyaloğlu, 1995).

Karmaşıklık: bileşenleri karmaşık olan tutumların karmaşık, bileşenleri yalın olan tutumların ise yalın olduğu söylenebilir. Sigara içmeye yönelik tutumunuzda bilişsel bileşen sigaranın kanserojen olduğunu söylerken, duygusal bileşeniniz sigara içiminden aldığınız keyfi hatırlıyor olabilir. Bu nedenle çok istenmesine rağmen sigarayı bırakmak güç olabilir (Odabaşı ve Barış, 2002). Yani bir tutumun karmaşıklığı tutumun içerdiği öğelerin sayısı ve çeşitliliğine göre karmaşıklaşabilir.

Diğer tutumlarla ilişki ve merkezlilik: tutumlar arasında belli bir bağ olabilir ya da tutumlar ayrı olarak da bulunabilirler. Bu bakımdan bazı kimselerde tutumlar arasındaki bağ çok sıklaşmaya ve merkezileşmeye başlamıştır. Bu durumda bu kimsede merkezileşen tutumlar giderek o kimsenin hayat görüşüne ve davranışlarına yön verir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Öğeler arası tutarlılık: tutumların öğeleri de tutarlı olma eğilimi gösterirler. Bir öğesi tutarlı olan bir tutumun diğer iki öğesi de genel olarak tutarlı olma eğilimindedir. Ancak tutumlar arasında öğelerin tutarlılıkları açısından çeşitli farklılıklar olabilir. Bu tip tutarlı tutumları değiştirmek daha zor iken öğeleri arasında tutarlılık olmayan tutumları değiştirmek daha güçtür (Aydın, 1987).

Tutumlar arası tutarlılık: tutumların bir diğer özelliği de bir tutumun kişinin bir diğer tutumu ile olan ilişkisidir ve bu tutumla gösterdiği tutarlılık derecesidir. Bu bakımdan tutumlar genel olarak birbirleri ile tutarlı bir örüntü meydana getirmektedirler (Hanyaloğlu,1995).

2.4.3.Tutumların işlevleri

Tutumların kişilerin ihtiyaçlarına, gerçekleştirmek istediklere hedeflere erişmesine ve bilgi birikimi sağlamalarına yardımcı olan bazı işlevleri vardır. Bunlar:

1. Yararlı olma (araçsallık) işlevi**:** araçsal işlev ödüllendirme ve cezalandırma varsayımına dayanır. Birey ödül içeren durum ya da nesnelere veya kişilere karşı daha olumlu tavır içerisindeyken, cezalandırıcı olaylar karşısında olumsuz tutum sergiler. Bu işlev kişinin ya geçmişe dönük izlenimlerine dayanır ya da geleceğe dönük hedeflerine ulaşmada araç olarak kullanılır (Tabak, 2007).
2. Benliği koruma işlevi: tutum bir savunma mekanizması gibi benliği koruyucu bir işlev görür. Bireyin kişiliğini koruyan ve temel değerlerine yönelik her

türlü tehdidi önlemeye yarayan bir yapıya sahiptir. Birey doğal olarak benliği koruyan tutumlar geliştirme eğilimi içindedir (Hamarta, 2007).

3. Değer ifade etme işlevi: bireyin benliği ile doğrudan ilişkisi olan değerler ifade etme işlevi: bireyin kendini değerlerine göre ifade etmesi ve görmek istediği tutumlar oluşturularak algılanmasıdır. Tutumlar psikolojik kimliğe ilişkin değerleri açıklayıcı özellik gösterirler (Tabak,2007).
4. Bilgi kazandırma işlevi: tutumlar bireylerin dünyayı algılamalarında bazı temel ölçütler geliştirmelerini sağlayan bir bilgilenme gereksinimi yaratma işlevine de sahiptir. Birey karmaşık nitelik taşıyan evreni, insan ilişkilerini ve dışsal dünyayı ancak zihninde düzenli bir biçime sokarak anlayabilir (Hamarta, 2007).

2.4.4. Tutumların Oluşumu

Kimse doğuştan herhangi bir tutuma sahip şekilde doğmaz. Tutumlar, insanların hayat boyunca yaşadıkları deneyim, pekiştirmeler, taklit ve sosyal öğrenmeler sonucu oluşur. Birçok tutumun kökeni çocukluğa dayanırken, genelde tutumlar insanların kendi deneyimleriyle oluşur, bazıları da başka kaynaklardan elde edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005).

Çocukluk döneminde edinilen tutumların kaynağı kişisel deneyimlerden çok, anne- babalardır. İlkokul çocukları, çeşitli konulara ilişkin tutumlarını anlatırken sık sık anne-babaların söylediklerinden örnekler verirler. Çocuk büyüdükçe anne-babaların onların tutumları üzerindeki etkisi azalmakta ve özellikle ergenlik döneminin başlamasıyla diğer sosyal etkenlerin rolü giderek fazlalaşmaktadır (Morgan, 1995).

Ergenlik devresinde tutumlar şekillenmekte, ilk devresinde ise giderek daha da kristalleşmektedir. Tutumlar, yirmili yaşların başlarından itibaren hayat boyu devam etmekte ve kişiler daha tutucu olmaktadırlar. Bu tutuculuk, tutumlar kristalize olduktan sonra tutumlarda meydana gelebilecek tek değişikliktir (Çerik, 2002).

2.4.5. Ailenin Tanımı ve Ailenin Tutumunun Çocuğa Olan Etkileri

Aile temel toplumsal birim olup tarih boyunca köklü değişimler geçirmekle birlikte varlığını sürdüren bir yapıdır. Aile içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili bir biçimde cereyan

ettiği, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler, anne babalar ve çocukların arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurumdur (Ozankaya, 1999).

Ailenin çocuğun hayatı üzerindeki etkisi büyüktür. Bu etkileşim daha anne karnında başlar. Bu evrede annenin duygusal dünyası, çocuğu isteyip istememesi ve benzeri faktörler karnındaki çocuk üzerinde son derece etkili olurlar. Bu evrede annenin mutsuzluğu, kızgınlığı, ruhsal durumu karnındaki çocuk üzerinde etkiye sahiptir. Annenin duyguları vücudundaki hormonlar yolu ile karnındaki çocuğa geçerler. Bu bakımdan anne çocuğu daha karnında iken etkileşmeye başlar (Örgün, 2000). Anne-çocuk arasındaki bu ilişki ilerleyen dönemlerde annenin emzirmesi, çocuğun bakımını büyük ölçüde üstlenmesi ile daha yoğun bir biçimde ilerler ve özellikle annenin çocuğuna yönelik tutumu önem kazanır.

Çocuk doğduktan sonra ise bu etkileşim artarak devam eder. Doğumdan sonra aile çocuğun sosyal olarak uyumlu bir birey olarak yetişmesine katkı sunar. Uyumlu ve paylaşımın yüksek olduğu sevgi dolu ailelerde yetişen çocuklar daha sonraki yıllarda karşısındakine saygılı ve özerk, bağımsız bir birey olurlar. Bu tip çocuklar karşısındakilere duygularını belirtmede herhangi bir güçlük yaşamazlar, paylaşımcı olurlar. Çocuk ilk evrede ailesinden bazı bilgiler edinir. Bu ilk evrede tecrübe eksiği olan çocuk ailesinin değer yargılarını benimser ve bunları kendine kılavuz yapar. Bu bakımdan ailenin ilk evrede çocuğun kişiliğinin gelişiminde etkisi büyüktür (Aydın, 2002).

Anne-babalar bilerek ya da bilmeyerek doğumlarından başlayarak çocuklarına nasıl davranmaları, düşünmeleri, hissetmeleri ve algılamaları gerektiğini çocuk yetiştirme tutumlarıyla öğretmektedirler (Alisinanoğlu,1993). Bazı çocuklar çok sevilmekte, bazılarına baskı yapılmakta, bazıları istenmeyen çocuk olmakta ve bazılarına daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Tüm bu tutum çeşitleri çocuğun hem ahlaki hem de sosyal gelişimlerini olumlu ya da olumsuz tarzlarda etkilemektedir (Seçer, Sarı ve Olcay, 2006). Güçlü duygusal öğeleri de barındıran tutumlar anne babaların anne babalıkla ilgili düşüncelerini, görüşlerini ve inançlarını da ifade ederler. Birçok anne- baba çocuklarına ilişkin gerçekçi olmayan düşünce, inanç ve beklentilere sahiptir. Örneğin, bazı anne-babalar çocuklarının kapasitesinin üstünde davranışlar göstermesini hatta mükemmel olmalarını beklemektedir (Ceyhan, 2000).

Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları; çocuğun özellikleri ile kendi kişilik ve demografik özelliklerinden etkilenebilmektedir. Anne-baba-çocuk üçgenindeki iletişim biçimi ise bireyler üzerinde uzun veya kısa süreli, olumlu veya olumsuz etkiler oluşturmakta; anne-babalar ve çocuklar birbirlerine hem uygun biçimde hem de uygun olmayan biçimde davranmayı öğretmektedirler. Ana-babalar çocuklarını eğitirken, öncelikle çocukların gelişim özelliklerini bilmeli, onların ihtiyaçlarına uygun yanıtlar veren yetişkinler olmalıdırlar (Şahin ve Özyürek, 2008).

Ailenin çocuk yetiştirme tutumu, çocuğun gelişimini etkileyen en önemli etkendir. Anne-babanın çocuk yetiştirme yaklaşımı, kendi kişilik özellikleri, kendi anne babalarından öğrenmiş oldukları davranış kalıpları ve yaşadıkları çevre, eğitim durumları vb. etmenlerden etkilenir (Güngör, 2002).

Çocuklar hızla büyüyüp gelişmekte ve bu hızlı gelişim dönemleri sırasında pek çok aşamadan geçmekte, bu arada bazı sorunlar ortaya koymaktadırlar. Bunların birçoğu o döneme özgü durumlardır ve anne baba desteği ile çözülebilecek niteliktedirler. Ancak anne baba çocuğa karşı yanlış bir tutum içindeyse, çocuk anne baba desteği bulamazsa, ya da bulduğu destek yanlış olursa sorunlar çözülemez aksine büyür (Arı ve Diğ., 1997).

Çocuğun en büyük gereksinmesi sevgi ve anlayıştır. Eğer çocuk bunu ailesinden görürse; ailesini sever ve ona bağlanır. Anne-baba-çocuk ilişkisi, temelde anne ve babanın tutumlarına bağlıdır. Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş bireylerdir (Yavuzer,2002).

Anne- baba tutumlarının, çocuğun sosyal gelişimindeki etkileri şöyle sıralanmaktadır:

1. Aile, çocuğun grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için güven duygusu aşılar.
2. Çocuğun sosyal kabul görebilmesi için gerekli ortamı hazırlar.
3. Toplumsallaşmayı öğrenebilmesi için, kabul edilmiş uygun davranış biçimlerini içeren bir model oluşturur.
4. Sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder.
5. Çocuğun yaşam ortamına uyum sağlarken rastladığı sorunlara çözüm getirir.
6. Uyum için gerekli olan eylemsel, sözlü ve toplumsal alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olur.
7. Okul ve sosyal yaşamda başarılı olabilmeleri için çocuğun yeteneklerini

uyarır, geliştirir.

8. Çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun arzuların gelişimine yardım eder (Yavuzer, 1996).

2.5. Anne-Baba Tutumları

Ailelerin çocuklarına tutumları farklı şekillerde olabilmektedir. Bu tutumlar aşağıda detaylı olarak açıklanmaktadır.

2.5.1. Demokratik Tutum

Demokratik tutum, çocuğa verilen şartsız sevgi ve saygıyı, çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olmayı, çocuğa her konuda iyi bir rehber olmayı davranışlarına yansıtmış anne- babaların, çocukla ilişkilerini yansıtmaktadır. Demokratik tutum çocuk için en olumlu tutumdur. Bu tutumda dengeli davranış örüntüsü içinde, ailede karşılıklı hak ve sorumluluklarla birlikte bazı kurallar da vardır ve kişiler bunların bilincindedir. Çocuğa gösterilen sevgi onu bağımlı kılmayan, ölçülü ve kişiliğin dengeli gelişmesine fırsat verici şekildedir. Bu tutum içinde yetişen çocuklar kabul edilip cesaretlendirildikleri, özerk yetiştirildikleri, esnek kurallar içinde oldukları içindir ki; daha çok kendilerine güvenirler, kendini kontrol etmekte ve sosyal açıdan yeterlidirler, daha iyi okul performansı gösterirler ve yüksek düzeyde kendilerine saygıları vardır (Güngör, 2000).

Demokratik ebeveyn, çocuğun etkinliklerini, arzu ve isteklerini mantık süzgecinden geçirerek değerlendirir. Çocuklar arasındaki sözel alışverişi teşvik eder, davranışlarının arkasındaki nedenleri çocukla paylaşır, çocuğun uymayı reddettiği durumlarda amaçlarını çocuğun anlayabileceği uyun bir şekilde yapar.

Hem özerk irade, hem de disiplinli uyum demokratik ebeveyn tarafından değer verilen özelliklerdir. Dolayısıyla ebeveyn- çocuk çatışmasının yaşandığı noktalarda sıkı bir kontrol uygular ancak kısıtlamalarla çocuğu kuşatmaz. Bir yetişkin olarak kendi bakış açısını uygulamak ister fakat çocuğun bireysel ilgi ve ayrımlarının farkındadır. Çocuğu olduğu gibi kabul eder, hâlen var olan niteliklerini doğrular ancak gelecekteki hareketleri içinde standartlar oluşturur. Amaçlarına ulaşmak için mantık, düzen, güç ve teşvik unsurlarından oluşan kombinasyonu kullanarak kararlarını yalnızca grubun fikirlerine ya da çocuğun isteklerine göre almaz

(Baumrind, 1971).

Demokratik ve güven verici bir ortamda yetişen çocuk, kendine ve çevresine saygılı, sınırları bilen, yaratıcı, aktif, etkin, girişken, yaratıcı, kendi inandıklarını sonuna kadar savunabilen ama bunu yaparken karşıt fikirlere de saygı duyan, atılgan, fikirlerini serbestçe söyleyebilen ve kendine ait fikirleri doğrultusunda hareket eden, kişilik ve davranışları açısından dengeli sorumluluk duyguları gelişmiş, kurallara ve otoriteye karsı körü körüne bağlı olmayan, hoşgörülü, açık fikirli, anlaşılır, toplumsal ve uyumlu bir birey olarak yetişir.

Yaşamın içinde olan ve kendisini yaşayabilen kişi, diğer insanların da yaşamına saygılıdır. Anne ya da baba olduğunda çocuğunu kendisine özgü dünyası olan bir varlık olarak algılar ve haklarına saygı gösterir. Üstelik çocuğa gerekli olan modeli de sağlamış olur. Çünkü yaşamak iniş ve çıkışları içerir. Ana babasının bu dalgalanmaları yüreklice göğüsleyebildiğini gözlemleyen çocuk da ileriki yaşamındaki inişleri dünyanın sonu gelmişçesine algılamaz (Geçtan, 1996).

2.5.2. Otoriter Tutum

Bu tutuma sahip olan ana-baba, kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi durumunda görür ve çocuğunun davranışlarını biçimlendirmeye, denetlemeye ve değerlendirmeye çalışır. Çocuktan bir erdem olarak kabul ettiği mutlak itaati bekler. Her türlü kararı, ana-babanın kendisi verir. Katı ve dogmatik düşünce tarzına yatkın olduğundan sözel iletişime olanak tanımaz (Bilal, 1984).

Bu tutumun temel niteliği, anne babanın çocuğa uyguladığı baskıdır. Aile çocuğa kesin olarak hâkim olduğuna inanır ve itaati esas alır. Otoriter anne babalar, çocuğun davranışlarını değerlendirmeye, kontrol etmeye ve şekil vermeye çalışır, çocuğun tavırlarına standart koyarlar. Bu tip anne babalar çocuğun isteklerini görmezden gelir ve sürekli kendi kurallarını dayatırlar. Bu tutum, çocuğun kimliğinin gelişmesini önler (Sayar, 2006).

Baskıcı ve itaat odaklı bu tür ebeveyn tutumunda, ana-babanın, kısıtlayıcı ve cezalandırıcı bir yol izlediği, çocuklarını kendi kurallarına uymaları ve saygılı olmaları konusunda uyardıkları görülür. Bu tutum, yetersiz sosyal gelişimin nedenidir. Böyle bir ortamda tartışmaya yer yoktur. Ana-baba düşüncesini, “Bunu sadece benim söylediğim şekilde yapacaksın, o kadar. Ben anneyim/ babayım, sen ise çocuksun” cümlesiyle sınırlar ve istediklerinin yapılması için çocuğu zorlar. Çocuğun istek ve

gereksinimlerini dikkate almaz (Yavuzer, 2002).

Aşırı baskılı otoriter tutum; çocuğun kendine olan güvenini kaybetmesine yol açan, çocuğun kişiliğine önem vermeyen bir tutumdur. Geleneksel Türk aile yapısında bu tutuma sıkça rastlanmaktadır. Anne babanın uyguladığı katı disiplin yüzünden çocuk, her kurala uymak zorunda bırakılmaktadır. Baskı altında bırakılan bu çocuk, sessiz, uslu nazik ve dürüst olmasına karşılık silik, çekingen, başkalarından kolayca etkilenen kişiliğe sahip olmaktadır. Böyle bir aile ortamında "zor yoluyla denetleme" ve "sevgiyi esirgeyerek denetleme" durumları hâkim olmaktadır. Sürekli denetlenen çocuk hangi hareketine karşı ne tepki alacağını bilemediğinden dolayı sürekli kaygı halindedir (Yavuzer, 1993)

Anne babanın sürekli karışarak ve suçlayarak cezalandırma biçimi, çocuğun kolayca ağlayan hassas bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda baskı altında büyüyen çocuk isyankâr bir karaktere bürünürken, aşağılık duygusu da geliştirebilmektedir. Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuk, dıştan denetimli kişilik haline gelerek, içinden geldiği gibi hareket etmek yerine olması gerektiği gibi davranma kuralına şartlandırılmaktadır (Yavuzer, 1986).

Ana babalar her zaman çocukları için gizil modellerdir. Eğer çocuklarını sık sık cezalandırırlarsa çocuklarında kendi durumlarına aynı saldırgan yaklaşımı benimsemeleri olasılığı yüksektir (Gander ve Gardiner, 2004).

2.5.3. Aşırı Koruyucu Tutum

Anne babanın çocuğu gereğinden fazla koruması, kontrol etmesi ve özen göstermesidir. Aşırı koruyucu tutum içindeki anne babalar, düşmanca bir çevreye karşı çocuklarını koruyan anne babalar olarak tanımlanır. Çocuklarının kendilerinden farklı bir birey olduğunu ve bağımsızlıklarını kazanmaları gerektiğini anlayamazlar (Arı ve Diğ., 2002).

Özellikle anne ve çocuk ilişkisinde ortaya çıkan bazı koruyucu davranışların gerisinde annenin duygusal yalnızlığı bulunur (Geçtan,1996). Annenin aşırı koruyuculuğu birkaç şekilde gelişmektedir. Annenin ilk çocuklarının ölümü veya uzun zaman hiç çocuklarının olmaması bu nedenlerden biridir. Diğer bir neden annenin kendi çocukluğundaki etmenlerdir. Annenin sevgi ve sıcaklıktan yoksun bir ailede büyümüş olması, böylece kendi çocukluklarında yoksun kaldıkları şeyleri vermek isterken aşırı davranmaları buna neden olmaktadır. Yine annenin evlilik yaşamında çok az yer alan

kocalarının olması, böylece baba ile anne arasında birlikte paylaşılan sosyal yaşam azlığı diğer bir etkendir (Ekşi, 1990).

Aşırı koruyucu ana-baba tutumlarının çocuk üzerindeki etkisi ise, çocuğun bağımlı bir kişilik geliştirmesine yol açmasıdır. Ana-babasının dikkat ve ilgisini her an üzerinde toplama ihtiyacında olan bu tür çocukların, aile ortamı dışında sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri güç olur. Aşırı ölçülerde korunmuş, her hal ve koşulda hoş görülmüş olmanın yarattığı bağımlı ilişkiler içinde girişkenlik yeteneklerini geliştiremeyen bu tür çocukların kendilerine güvenleri de yetersizdir (Can, 1998).

Aşırı korunan çocuklar kendi başına karar vermekten aciz, sormadan danışmadan bir şey yapamayan, girişim yeteneklerinden yoksun olurlar. İsteklerini ağlayarak ister, verilmezse verilene kadar ağlar, mızmızlanır veya aşırı dediğim dedik, inatçı olmaya yönelirler (Navaro, 1989, s.123). Genellikle anne-babaların yaşlılık döneminde dünyaya gelen çocuklar, en küçük çocuklar, bir evin tek kızı ya da oğlu olan çocuklar, fizik olarak kardeşlerinden daha güzel ve daha başarılı olan çocuklar daha çok korunurlar (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Parker'e (1983) göre, anne babanın aşırı koruyuculuğu, çocukta ileride duygusal problemlere ve depresyona yatkınlık yaratmaktadır. Sevgi azlığı çocuğun kendine saygı duygusunu gelişimini bozarken, aşırı sınırlama ise çocuğun bağımsızlık ve toplumsal yeterlilik duygularını engellemektedir. Tüm bunlar ise sonuçta kişinin yaşamda karşılaştığı streslerle başa çıkabilmesini ve uyumunu zedelemektedir (Akt. Ekşi, 1990).

Aşırı koruma ilk çocukları ölmüş, uzun süre çocuğun olmamış, birçok düşük yapmış, zor bir hamilelik dönemi geçirmiş ve zor bir doğum yapmış, hastalık nedeniyle başka bir çocuk yapmaya imkânı olmayan tek çocuklu annelerde, eşinden beklediği ilgiyi, mutluluğu bulamayan ve ruhsal dengeleri bozuk olanlarda daha çok görülür. Ayrıca mutsuz bir aile ortamında yetişmiş ve bunun eksikliği ile görmedikleri sevgi ve ilgiyi çocuklarına göstermek isteyen annelerde de görülür. Bazı durumlarda da, örneğin çocuğunu öldürmeyi düşünen, sonra vazgeçen ama bundan dolayı suçluluk duygusuna sahip olan annelerde de görülmektedir (Çağdaş, 2002).

Araştırmalar, geleneksel Türk ailesinin utangaç ve içe dönük, itaatkâr, uyumlu ve çocuklarında bağımlılığı besleyen ve destekleyen bir yaklaşımda olduğunu göstermektedir. Bu özelliklerin oluşmasını ortam yaratan tutumlardan bir tanesi de anne baba ve aile büyüklerinin aşırı koruyuculuğudur (Navaro,1989).

2.5.4. Reddedici Tutum

Anne baba için bir çocuğa sahip olmak mutluluk verici bir olaydır. Fakat bazı durumlarda, çocuğun evlilik dışı bir ilişkinin sonucunda meydana gelmesi, çocuğun sonuçlandırılmak üzere olan bir evliliği kurtarmak amacı ile dünyaya getirilmesi ve istenilen sonucun elde edilememesi, istenilmeyen bir zamanda dünyaya gelmesi, aile çevresinden sevilmeyen bir kişiye benzemesi, cinsiyetinin beklenenin dışında olması, özürlü olması, evliliğin sona erdirilmesinin düşünülüyor olması ve anne babaların kendi ailelerinde itici bir tutum ile yetiştirilmiş olmaları, onların da çocuklarına karşı itici bir tutum geliştirmelerine neden olabilir (Çağdaş, Seçer, 2002).

Bu tutuma sahip olan anne ve babalar temelde çocuklarını kabullenmedikleri için psikolojik olarak onları yok sayma yöntemini seçerler. Çocuklarına karşı sınırlayıcı, umursamaz, saldırgan, ilgi ve isteklerine karşı duyarsızdırlar. Ayrıca çocuklara yönelik yaklaşımlarında hoşgörüden yoksun olarak ceza yöntemini kullanırlar. Reddedici anne babaların çocukları, yetişkin rolü almada başarısızdırlar ve ergen olarak da toplumun standartlarını reddederler. Sosyal olarak içine kapanık ve kendine dönük olabilirler (Acar, 1998; Akt., Örgün, 2000).

2.5.5. Aşırı Hoşgörülü Anne- Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü anne-babalar çocuklarının isteklerini hiçbir denetleme ve sınırlama olmadan kabul eden anne babalardır. Çocuğa sınırsız hak ve özgürlük tanınır. Verilen cezalar yetersiz kalır ve çocuk tarafından ciddiye alınmaz. Çocuk, tüm insiyatifi elinde toplar ve diğer aile üyeleri onun istediklerini koşulsuz kabul eder ve yerine getirirler. Ana-baba ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişim kurulamamıştır. Abartılmış bir sevgi ortamında büyüyen çocuk aşırı derecede şımartılır (Sargın, 2003).

Bu tür çocuk merkezli ailelerde çocuk tarafından yapılan her şey anlayış ve hoşgörüyle karşılanır ve çocuk aşırı özgür bırakılmıştır. Çocuk isteklerini ve her ihtiyacını karşılamada kendi kararları doğrultusunda hareket eder.

Bu tür çocuklar kendi arzu ve isteklerini denetlenmesini pek öğrenemezler ve bu bakımdan dış dünyada çeşitli problemlerle karşılaşırlar. Yani bu tür çocuklar evlerinden ayrıldıklarında ya da sosyal yaşama katıldıklarında çeşitli sorunlarla karşılaşırlar. En büyük sorun evdeki izin verici tutumun dış dünyada bulunamayışıdır. Bu bakımdan bu şekilde izin verici bir tutum ile yetişmiş olan bu çocuklar dış dünyada

hayal kırıklığına uğrarlar. Bu tip çocuklar kendi arzularını ve isteklerini denetleme yeteneğinden yoksundurlar ve bu bakımdan özellikle sebat ve konsantrasyon gerektiren işlerde başarılı olamazlar. Onlar hep kendi isteklerine göre yaşamaya alışmışlardır ve bu bakımdan da okul hayatında ya da iş hayatında başarılı olamazlar (Şendil, 2003).

Çocuk merkezci aileye, genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde ya da çocuğun kalabalık yetişkinler grubu içinde tek çocuk olması halinde sıklıkla rastlanır. Böyle bir ortamda çocuk, ailede inisiyatif sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar (Yavuzer, 2002).

2.5.6. İlgisiz Kayıtsız Tutum

Bu tutum anne-babanın çocuğu yalnız bırakması, onu görmemezlikten gelerek dışlaması şeklinde kendini gösterir. İlgisiz anne- babalar çocuğun en temel ihtiyaçlarını bile karşılamada sorun yaşarlar. Bu tutumu benimseyen ebeveynler genellikle çocukları ile ilgilenmeyen ya da ilgilenecek enerjiyi kendilerinde bulamayan ebeveynlerdir.

İlgisiz anne babayla büyüyen çocuk başkalarıyla da iletişim kurmada zorlanır. Kendinden küçük ya da zayıflara düşmanca duygulara sahip, sinirli, saldırgan bir tutum geliştirir (Dirim, 2003). Bu tutum ile yetiştirilen çocuk daima başkalarının gözünde başarısız olduğunu düşünür. Kendisi sevgiden yoksun olarak büyüdüğü için sevmekte oldukça güçlük çeker. Yine bu tutum çocukların yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal kırıklıkları olan, başkalarına karşı sürekli korunmaya muhtaç, bilhassa kendinden küçük ve zayıf olanlara karşı olumsuz duygulara sahip ve öz saygısının az olmasına yol açabilir. Ebeveynlerin hem ilgisiz hem de ihmalci olma durumunda ise çocukta çok fazla saldırgan davranışlar oluşmaktadır (Öğretir, 1999).

2.5.7. Dengesiz-Kararsız Tutum

Bu tutum anne-baba arasında yaşanan görüş ayrılığı, farklı davranış biçimleri şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, anne ya da babanın kendi içinde değişken davranış biçimi olarak da görülebilir. Bu nedenle çocuk davranışlarının karşılığında nasıl bir tepki alacağını kestiremez. Disiplin söz konusu olmakla birlikte ne zaman ve nerede uygulanacağını kestirmek zordur.

Bu tutumu benimsemiş olan anne-babalar çocuğunun bir gün önce görmemezlikten geldiği bir davranışını ertesi gün azarlar ya da cezalandırırlar.

Çocuklarına davranış biçimlerini genellikle o andaki ruhsal durumları belirler. Bu nedenle çocuk yaptığı davranışın doğru mu yanlış mı olduğunu değil ne zaman yaparsa azar alacağını düşünür. Anne-babanın bu türlü dengesiz ve kararsız davranışlara sahip olması, zamanla çocukların da bu kalıpları benimsemelerine yol açar. Kendisine dengesiz ve kararsız davranılan çocuklar öz güveni olmayan, kararsız, çekingen ya da asi olurlar (Yörükoğlu 1989; Akt. Öğretir,1999).

Bazı aileler çocuğa karşı bazı kurallar koymuşlardır. Ancak bu kuralların uygulanmasında ısrarcı değillerdir. Ya da anne babanın tutumları farklıdır. Babanın koyduğu kuralı anne, annenin koyduğu kuralı baba bozabilir. Cezalarda da farklı tutumların uygulandığı ailede çocuk ne zaman, nasıl davranacağını veya cezalandıracağını kestiremez. Hangi durum çıkarına uygunsa öyle davranır (Dirim, 2003). Eğer çocuklar aileleri tarafından hangi davranışlarının kabul edilebilir olduğu konusunda emin değillerse kendi kişiliklerinden şüphe etmeye başlarlar ve endişeli olurlar. Sevgi ve güven kaynağı olması gereken aileleriyle ilgili güvensizlik hissederler (Mussen ve Diğ., 1979).

2.5.8. Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu

Bu tutumdaki anne babaların çocuklarından çok başarılı olmaları ve etrafta parmakla gösterilmeleri gibi beklentileri vardır. Bu anne babalar genellikle kendi çocukluk dönemlerinde zor şartlar altında büyümüş veya sonradan iyi bir statü veya ekonomik düzeye gelmiş ya da rekabetçi ve kıyaslayıcı bir çevresi bulunan ebeveynlerdir. Bazıları kendileri isteyip de bazı engeller nedeniyle ulaşamadıkları hedeflere çocuklarının ulaşmasını isterler. Çocuklarını ihtiyaçları doğrultusunda değil, kendi istek ve beklentileri doğrultusunda yetiştirirler. Bu anne babaları memnun etmek zordur. Sıklıkla çocuklarını başka çocuklarla kıyaslarlar. Kendi önerdikleri faaliyetlere çocukları ilgi göstermeyince demoralize olurlar. Yiyeceği şeylere hatta kimlerle arkadaşlık edeceklerine eleştirel bir tarzda yaklaşırlar (Aydın, 2002).

Bu tutumla yetişen çocuklar koşullu sevgiye odaklanırlar. İyi olduklarında anne babaları onları sevecek, başarısız olduklarında ise sevmeyecek sanırlar. Onlar da bu sevgi türünü benimserler. İnsanlara koşullu sevgiyle yaklaşırlar. Genellikle bu çocuklar da mükemmeliyetçi olurlar ve hata kabul etmezler. Okul ve iş hayatlarında başarıyı yakalasalar da insan ilişkilerinde zorlanırlar. Hayatın mükemmel olmasını isterler ama

hayatın farklı yüzüyle karşılaştıklarında mutsuz olurlar (Öz, 2005).

2.6. Anne Baba Tutumları İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

2.6.1. Psikanalitik Kuram

Freud kuramında kişiliğin yapısını oluşturan 3 temel yapıdan bahsetmektedir. Bunlar; id, ego ve süperegodur.

Freud'a göre, sosyalleşme, çocuğun anne babasına duyduğu duygusal bağın diğer kişilere uzantısıdır. Kişilik sistemlerinde de süperego ile bireyin sosyal yönüne dikkat çekilmiştir (Gülay ve Akman, 2009). Bir kimsenin toplum içerisinde etkili bir biçimde yaşayabilmesi için, o toplumun değerler sistemini ve kurallarını kazanabilmesi gerekir. Bunlar sosyalizasyon süreci ile kazanılır ve psikanalitik kuramdaki yapısal modele göre süperego olarak adlandırılır (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

İd: ilkel ben olarak adlandırılır. Biyolojik gereksinimleri psikolojik gerilimlere (arzulara) dönüştürür. İdin tek çalışma prensibi haz elde etmektir. Diğer bir değişle id, haz ilkesi (pleasure principle) doğrultusunda hareket ederek acıdan kaçınır ve haz elde etmeye çalışır. Tümden mantık dışı ve ahlak dışı olup realite (gerçek) kavramından yoksundur (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Ego: 6-8. aylarda, id'den evrimleşerek gelişir ve idin amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur. Yalnızca ego zihindeki imgelerle gerçek dünyadaki nesneler arasında ayrım yapabilir. İd'in haz arayıcı doğasının aksine ego, gerçeklik ilkesine uyarak ve ikincil süreçler aracılığıyla gereksinimi doyuracak uygun bir nesne ya da uygun çevresel koşullar bulana dek içgüdüsel doyumu erteleyerek organizmanın güvenliğini sağlar ve bütünlüğünü korur (İnanç, ve Yerlikaya, 2009)

Süperego: süperego egodan 3-5 yaş civarında ayrılmaya başlar ve anne-baba, öğretmen ve diğer otorite figürlerinin özelliklerini benimser. Süperego vicdanı yönlendiren bir araçtır. Bu şekilde vicdan hoş olmayan düşünce ve davranışları cezalandırır. Bu cezalandırılma çocuk tarafından anne-babasının sevgisinin yitirilmesi şeklinde değerlendirilir ve çocukta, güvenli olmayan dış dünyada yalnız kalacağı şeklinde bir düşünceye yol açar. Bu yalnız kalma durumundan korunmak için güçlü anne-baba ile kurduğu özdeşim nedeni ile ego onların standartlarını benimsemeye başlar (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Freud'a göre özdeşim, çocuk için duygusal önem taşıyan bir kişinin pek çok davranışının, değer yargılarının, ilgilerinin oldukça bütünsel bir şekilde

benimsenmesi, kendine mal edilmesi durumudur. Anne babayla özdeşim iki şekilde gerçekleşmektedir. Analitik ve rakiple özdeşim kavramları şu şekilde açıklanmaktadır:

Analitik Özdeşim: Çocuğun bağlandığı kişiyle özdeşim kurmasını ifade eder. Freud'a göre, oral dönemde başlayan ve yaşam boyu devam eden ilk sevgi nesnesi anneyle kurulan özdeşimdir. Çocuk anneden hem fiziksel hem de sevgi gereksinimi açısından doyum bulur. Bebeklikte sevgi nesnesi yanında değilken, bebek onun bazı hareketlerini canlandırarak aynı doyumu yaşamaya çalışır (örneğin annenin söylediği ninniye benzer sesler çıkarır). Yetişkinlikte de, özellikle kaygı durumlarında anne veya baba gibi davranmanın kişiye güven verebileceği belirtilmektedir.

Rakiple Özdeşim: Çocuğun ayni cins ebeveynle kurduğu özdeşimdir. Çocuk okul öncesi döneme geldiğinde cinsiyetin kalıcı olduğunu kavrar. Anne baba çocuk üçgeninde cinsiyetlerin ayrımına varır. Cinsiyet rollerini öğrenir ye bunu oyunlarında kullanır (Doğan, 1998).

Burada önemli olan çocuğun aynı cinsiyetten ebeveynin tutum ve davranışlarını dış baskı ve zorlama olmaksızın isteyerek benimsemesidir. Bu şekilde kazanılan tutum ve davranışlar içselleştirilir ve dolayısıyla ileriki yaşlarda kalıcı olması beklenir. Okul öncesi dönem aynı zamanda anne babanın çocuğa yoğun biçimde toplumsallaşma eğitimi verdiği dönemdir. Bu eğitim yerilirken anne babanın kullandığı disiplin yöntemlerinin ve çocuğa yaklaşım tarzının çocuk tarafından algılanabileceği ve yetişkinlikte hatırlanabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle çocuğun anne babayla kurduğu özdeşim, anne babanın çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarını da içermelidir. Bu durum ise kişilerin kendi çocuklarına, anne babalarının kendilerine davrandığı biçimde davranma olasılıklarına işaret eder (Mızrakçı, 1994).

2.6.2. Bireysel Psikoloji Kuramı

Adler kuramında Freud'a benzer şekilde yaşamın ilk yıllarının, ilk yaşantıların ve toplumsal uyumun önemli olduğunu vurgulamaktadır. Freud'tan farklı olarak insanın toplum istekleri ve insan dürtüleri arasındaki çatışmadan ziyade her bireyin doğuştan getirdiği sosyal ilgi ile topluma uyum sağlayabileceği görüşünü yansıtmıştır. Sosyal ilginin gelişimi, sosyal çevrede gerçekleşir. İlk olarak anne ve ailenin diğer üyeleri daha sonra da aile dışındaki kimseler bu gelişim sürecine katkıda bulunurlar. Ancak çocuğun bir başka insanla ilk ve en etkili teması anneyle gerçekleşmektedir. Adler annenin görevinin iki aşamalı olduğunu belirtmiştir. İlki, sosyal ilginin olgunlaştırılmasında

çocuğu cesaretlendirmek ve desteklemektir. İkincisi ise çocuğun geliştirdiği bu ilgisini, kendisiyle olan ilişkisinin ötesine (diğer insanlara) geçirmesine yardımcı olmaktır. Bunun yanında annenin eşine, diğer çocuklarına ve diğer insanlara karşı sevgi ve ilgisi çocuk için bir model teşkil eder. Annenin sevgisi ve ilgisi yalnızca çocuğuna yoğunlaşırsa çocuk geliştirdiği bu sosyal ilgiyi başkalarına aktarmayı öğrenemez. Anne baba arasındaki ilişki de çocukların sosyal ilgilerinin gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Anne-baba arasında mutsuz bir ilişki söz konusuysa çocukların sosyal ilişkilerini geliştirme şansları çok azdır. Anne duygusal desteği eşinden çocuklarına yöneltirse çocuklar zarar göreceklerdir. Çünkü aşırı koruma her zaman sosyal ilginin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Sosyal ilgi insanlığa daha iyi bir gelecek sağlamak için çaba göstermeyi içermektedir. Çocukluktan başlayan toplumsallaşma süreci toplumda bir yer edinme, ait olma, duygusu kazanma ve topluma katkıda bulunma için verilen sosyal uğraşlardır. Sosyal ilgi öğretilir, öğrenilir ve kullanılır. Adler sosyal ilgiyle kimlik duygusunu ve başkalarının gözleriyle görmek, başkasının kulaklarıyla duymak ve başkasının yüreğiyle duyumsamak olan diğerlerine gösterilen empati duygusunu birbirine denk olarak görmektedir (Kefir, 1981; Adler, 1979 ; Akt. Corey, 2008).

Adler üç evrensel yaşam görevinden bahsetmektedir. Bunlardan birincisi arkadaşlık kurma (sosyal görev); ikincisi yakın ilişki oluşturabilme (aşk ve evlilik ile ilgili görevler) ve üçüncü olarak topluma katkıda bulunabilmedir (mesleki görevler). Bütün insanların bu görevleri yaş, cinsiyet, tarihsel zaman, kültür veya milliyete bağlı olmaksızın gerçekleştirmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Adler kuramında önemli bir yönünü kardeş ilişkileri ve doğum sıralaması oluşturur. Adler 5 psikolojik konum saptamıştır: en büyük çocuk, iki kardeşten ikincisi, ortanca, en küçük kardeş ve tek çocuk. Bireyin aile içindeki yeri hakkındaki kişisel algısı ve yorumu gerçek doğum sırasından çok önemlidir. Adler yaklaşımını benimseyenler, insanların yaşadıkları güçlüklerin sosyal boyutu oldukları görüşünde olduklarından aile içi ilişkilere çok önem vermişlerdir.

1. En büyük çocuk: genel olarak gösterilen ilgiden en büyük payı alır ve bir süre tek çocuk olduğu için, ilgi odağı olması nedeniyle şımartılır. Bağımlı olmaya, çok fazla çalışmaya ve hep önde olmak için çaba göstermeye eğilimlidir.
2. İkinci çocuk farklı konumdadır. Doğduğu günden beri ilgiyi başka bir çocukla paylaşmaktadır. İkinci çocuk tipik olarak bir yarıştaymış gibi davranır ve genel

olarak her zaman tetiktedir.

3. Ortanca çocuk genelde kendini arada ezilmiş hisseder. Yaşamın haksız olduğuna ve aldatıldığına inanabilir. Bu birey zavallı ben şeklinde adlandırılabilecek bir ruh haline girebilir ve problemli bir çocuk olabilir.
4. En küçük çocuk her zaman ailenin bebeğidir ve en çok şımartılan çocuk olma özelliğindedir. En küçük çocuklar genellikle kendi yollarına gitme eğilimindedir (Ansbacher ve Ansbacher 1964, Dreikurs 1953; Adler, 1958; Akt. Corey, 2008, s.113).

2.6.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget, bilişsel gelişim kuramında organizmanın çevresine aktif adaptasyonundan söz etmektedir. Gelişimin organizmanın doğuştan getirdiği potansiyelle gerçekleşmesi görüşü odak noktası olarak organizmayı ele almaktadır. Sosyal çevrenin etkisini, çocukta yer alan potansiyelin gerçekleşmesinde oynadığı yavaşlatıcı hatta inhibe edici rolle sınırlı tutmaktadır. Piaget anne baba tutumlarına ve bunun çocuklar üzerindeki etkilerine değinmemiştir. Ancak gelişimin basamaklar halinde oluştuğu ve çocuğun mevcut gelişim düzeyinde belirli bazı yetenek ve sınırlılıklara sahip olduğu görüşü bazı araştırmacıların anne baba tutum, davranış ve beklentileriyle çocuğun mevcut gelişim düzeyi arasında uyuşma olup olmadığı konusunda incelemeler yapmasına neden olmuştur (Doğan, 1999).

Piaget'e göre her çocuk aynı gelişim dönemlerini takip eder ve çocukların her döneme giriş yaşı her çocukta fiziksel ve toplumsal çevreden etkilenebilmektedir. Çocuğun mevcut gelişim düzeyi ile uyuşmayan beklentilerin ise çocuk üzerinde duygusal sorunlar yaratabileceği ortaya koyulmuştur (Yavuzer, 2003).

Aşırı beklentiler kadar çocuğun ihtiyacı olan yaşa uygun uyarımların verilmemesi de gelişimi olumsuz etkileyerek, aşırı durumlarda çocuk ihmali hatta istismarına yol açabilir. Bu nedenle, ailelerin çocuk gelişim basamakları konusundaki bilgi düzeylerinin, çocuklarına karşı tutumlarını etkileyeceği düşünülmektedir (Mızrakçı, 1996).

2.6.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Mekanik modelde açıklanan Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre

çocuklar başkalarının yaptığını gözlemleyerek ve onların yaptığını yaparak davranış biçimleri kazanırlar. Çocuklar en fazla anne babalarını model almaya ve taklit etmeye eğilimlidirler (Gander, Gardiner, 2001).

Bandura, insan davranışı incelenirken insanın yaşadığı ortam içinde değerlendirilmesi gereğini vurgular. Öğrenme sürecine, sosyal ortam içinde bakıldığında gözlem yoluyla öğrenme öncelik kazanır. Çocuk çevresindeki kişileri gözler ve onların davranışlarını taklit eder. Bu tür öğrenmeye, model alarak öğrenme denilmektedir. Çocuğun gözlediği davranışı taklit etmesi için modelin bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. (Mızrakçı, 1994).

Gözlemle öğrenebilmek için modele dikkat edilmesi gerekir ve daha fazla ilişkiye girdiğimiz kişileri, anne-baba gibi, gözlemleme imkânımız da artar. Bu nedenle yakın çevremizi oluşturan bu kişilerin dikkatimizi çekme olasılığı daha yüksek olacaktır. Model ile gözleyen kişi arasında ortak özellikler varsa (cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, ırk gibi) modelin taklit edilme olasılığı artar. Bu nedenle çocukların aynı cins ebeveyni daha çok taklit etmeleri beklenmektedir. Bu görüş de Freud'un rakiple özdeşim ilkesine benzemektedir.

Kişilik gelişiminin önemli bölümünün küçük yaşlarda tamamlandığı varsayıldığında bu görüşlerin geçerliliği daha yüksek olabilir. Oysa çocuk büyüdükçe taklit konusunda seçici davranmaya başlar. Anne babanın model alınması, çocuğun onlar gibi olmak isteyip istemediğine bağlı olarak değişir. Bu bağlamda, kişilerin anne babalarından gördükleri çocuk yetiştirme tutumlarının, kendi tutumlarına etkisinin, anne babalarını bu konuda onaylayıp onaylamamalarına bağlı olduğu düşünülmektedir (Keskin, 2005).

2.6.5. Sistem Modeli

Sistem modeli, sistemin dengeyi bulmak ve korumak için fonksiyon gösterdiği görüşünü savunur. İnsan gelişiminin psikolojik ve sosyal sistemlerin kaynaşması yoluyla oluştuğu fikrini temel alır. Bu görüşe göre çevre ve insan karşılıklı ilişki sırasında bir denge arayışı içindedir ve bu arayış yaşam boyu sürmektedir (Keskin, 2005).

Yapısalcı açıdan bakıldığında, aşırı bağlı ve kopuk sınırlar, ailelerde etkili problem çözme süreçlerini engeller ve bireysel gelişimi güçleştirir. Hangi sınır türü olursa olsun, aşırıya kaçtığı zaman yapılar işlevlerini yitirmektedir. Çünkü aile üyeleri,

otonomileri ile aile ihtiyaçları arasında çabalarken dengeyi kuramazlar (Worden, 2013).

Kişinin çevresel şartlardan hiç değilse bir kısmını seçmekte özgür olması ve sonuçta bu çevre tarafından şekillendirilmesi, insan tutum ve davranışlarını değerlendirmedeki bakış açılarını oluşturmaktadır. Bu görüş aile ilişkileri konusuna da değinir. Anne baba çocuk arasındaki ilişkinin yalnızca ikili ilişki düzeyinde incelenmekle kalınmaması, çocuk ve aileyle ilişkide olduğu düşünülen tüm çevre etkenlerinin araştırmalara katılması gereğini vurgulamaktadır (Mızrakçı, 1994).

Etkileşim kuramında anne babaların çocuğun davranışlarını şekillendirmeye çalışırken, kendi davranışlarını da çocuğa göre şekillendirdikleri görüşü savunulmaktadır. Anne babanın çocuğa karşı tutum ve davranışları incelenmek istendiğinde, çocuğun kişilik özellikleri ve bunun anne babaya yansıması göz önüne alınmalıdır. Aile etkileşimler ve birbirine geçmiş yapılardan oluşan entegre bir sistemdir (Maccoby, Martin, 1983).

Yakın çevre ile başlayan ilk etkileşimleri, sosyokültürel çevrenin de katılımıyla daha geniş çevrelerle etkileşimler izlemektedir (Mızrakçı, 1994).

2.7. İlgili Araştırmalar

2.7.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Kuzgun (1972), ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisini araştırdığı çalışmasında üniversite öğrencileriyle çalışmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, bireyin kendisini gerçekleştirmesine en fazla katkı sağlayan tutumun demokratik ana-baba tutumları olduğu belirlenmiş, otoriter ana-baba tutumunun bireyin kendini gerçekleştirmesini olumsuz yönde etkilediği, ilgisiz ana-baba tutumunun ise, bu iki tutumun ortasında kaldığı, sevgi yokluğu ile kendini gerçekleştirmeye engelleyici bir faktör olarak etki ettiği ve sıkı kontrolün olmayışının, bireyin kendini gerçekleştirmesine biraz daha fazla olanak sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Uluğtekin (1977), çocuk yetiştirme yöntemleri açısından anne- baba çocuk ilişkileri adlı araştırmasında, Ankara ilindeki, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki semtlerde yer alan 203 ilkokul öğrencisi ile çalışmıştır. Çalışmada annelerin red-kabul ve serbestlik tanıma-kısıtlama davranışları ile çocukların saldırganlık ve bağımlılık eğilimi davranışları arasında anlamlı korelâsyonların bulunmasına karşın babanın

davranışları arasında anlamlı seviyede hiçbir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırma sonuçları reddedici- kısıtlayıcı annelerin çocuklarında, kabullenen, serbestlik tanıyan annelerin çocuklarına göre saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Ülkemizde Le Compte ve arkadaşları (1978), tarafından Aile Tutum Ölçeğinin geçerlilik ve güvenirlik çalışmasını yapmış, çalışmada alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki evli ve çocuğu olan annelere ölçek uygulamıştır. Buna göre değişik sosyo-ekonomik düzeyler ile çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişki incelenmiş ve çalışma sonucunda, üst sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin ev kadınlığı rolünü ve baskı ve kontrolü benimsemediği, aile içi geçimsizliğin çocuk yetiştirmeyi etkilediğini düşünürken, alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin aşırı kontrolcü olduğu, çocuğu ile arkadaşlık etmediği saptanmıştır.

Korkmazlar (1980), yaptığı çalışmada 5-6 yaşındaki okul öncesi çocukların bilişsel düşünme tarzları ile ailenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, çocukların bilişsel düşünme tarzlarının ile ailenin çocuk yetiştirme tarzı ile arasındaki ilişkiyi kısmen desteklemiştir. Ayrıca ailelerin eğitim ve meslek düzeylerinin önemli bir rolü olduğu sonucu elde edilmiştir.

Onur (1981), "çocuklarda kendine güven" konulu araştırmasında, ana-baba tutumlarını benimseyici-itici, demokratik-baskıcı, bağımsızlığı geliştirici- ket vurucu olmak üzere üç boyutta ele almıştır. Araştırma sonucunda, kendine güvenin gelişmesindeki en önemli etkenin benimseyici tutum olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bilir ve Dabanlı (1981), ergenlik çağındaki gençlerin sosyal gelişimlerine ana-baba tutumlarının etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal gelişim puanı yüksek olan çocukların demokratik ailelerden geldiği, bunu ilgisiz, otoriter ve tutarsız ailelerin izlediği görülmüştür. Sosyal gelişim açısından cinsiyetler arasında önemli bir farklık ise belirlenmemiştir.

Kılıççı (1981), kendini kabulle ilgili değişkenleri araştırdığı çalışmasında ana-babaların tutumlarını dört ayrı gruba ayırmıştır. Bunlar; demokratik, otoriter, ilgisiz ve tutarsız anne-baba tutumlarıdır. İlgisiz aileye sahip 8, otoriter aileye sahip 62 ve demokratik aileye sahip 323 öğrenci ile çalışılmış, çalışma sonucunda demokratik ana-baba tutum puanları yüksek olan öğrencilerin, kendini kabulle ilgili puanlarının da yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kızıltan (1984), üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarını çocukların uyum düzeylerine etkisi üzerine yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, demokratik ana-babaların çocuklarının uyum düzeylerinin, koruyucu, ilgisiz ve otoriter ana-babaların çocuklarınınkinden daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Eren'in (1985), çoğunluğu uyum bozukluğu şikayeti ile eğitsel tedaviye alınan 3–10 yaş arasındaki zekaca normal 20 çocuğun annesiyle annelerin çocuk bakımı ve eğitimi hakkındaki bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla çalışmıştır. Anket öntest ve sontest olarak uygulanmış, aradaki fark istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta, annelerin çocuklarda görülen uyum bozukluklarının nedenlerini bilmedikleri ve nasıl davranacakları konusunda bilgisiz oldukları, günlük yaşamda dayağın eğitim ve disiplin aracı olarak kullanıldığı, aile içi ilişkilerde annelerin çocuklarını sevmekten kaçındıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar bağlamında, annelerin çocuk yetiştirme konusunda eğitilmelerinin çocuklardaki alışkanlık bozukluklarını ve basit uyum bozukluklarını büyük oranda azaltacağı kanısına varılmıştır.

Üstün (1989) araştırmasında 5-11 yaşları arasındaki çocukların anne babalarının otoritesini algılama farklarının ortaya çıkarılması amacıyla, Ankara'da 116 ilkokul öğrencisi ve Hacettepe Üniversitesi Çocuk sağlığı ve Eğitimi Bölümü Uygulama Anaokulundan beş-altı yaşındaki 88 öğrenciden oluşan bir örneklemle çalışmıştır. Engelleyici ve aktif otorite boyutundaki çocukların, yaşla birlikte anne babanın koyduğu kuralların nedenlerini açıklama oranının arttığı, çocukların küçük yaşlarda evde otorite olarak anneyi, daha büyük yaşlarda ise hem anne hem de babayı seçtikleri, tek başına otorite olarak babayı kabul etmedikleri sonuçları elde edilmiştir.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (1993), tarafından ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek amacıyla, "Ailede Çocuk Yetiştirme" konulu bir araştırma yapılmıştır. Araştırma kapsamında 5-12 yaş grubunda olan 6156 çocuk ile çalışılmış, çocuk sayısının fazla, anne eğitim düzeyinin düşük, aile gelirlerinin az, kırsal ve gelişmemiş yerlerde yerleşimin olduğu durumlarda çocukların eğitiminde sıkı disiplinin daha fazla kullanıldığı belirlenmiştir. Çocuk sayısı arttıkça boyun eğmeye dayanan itaat kalıbının benimsendiği, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuktan beklenen itaatin azaldığı bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin büyük bir bölümünün ise, çocuklarını demokratik çocuk yetiştirme tutumuna uygun ya da yakın yetiştirdiği sonuçları elde edilmiştir.

Arı, Bayhan ve Artan (1994), yaptıkları çalışmalarında farklı anne-baba tutumlarının çocuktaki problem durumlarına etkisi konusunda çalışmışlardır. Araştırmanın örneklemini, Ankara il merkezindeki 11 Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi ve buna bağlı 2642 anne oluşturmuştur. Veriler annelere üç bölümden oluşan bir anket uygulanarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda, serbest tutumda serbestlik düzeyi arttıkça problem görülme oranının azaldığı, demokrat tutumda da daha az problem görüldüğü, ayrıca annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe otoriter tutum oranının azaldığı, eğitim düzeyi arttıkça serbest ve demokrat tutum düzeyinin de arttığı saptanmıştır.

Karadayı (1994), üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarını, anne babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleriyle bağlantısını incelediği araştırmasında, anne baba ile iyi ve yakın ilişkiler; iyimserlik, neşe, mücadelecilik, rahatlık, kendine güven, öz-saygı ve anne babaya bağlılık arasında olumlu ilişkiler bulmuştur. Anne baba tutumlarının katı olması durumunda ise kötümserlik, utangaçlık, beceriklilik ve arkadaşa bağımlılığa yol açmaktadır. Ayrıca ailede anne ile ilişkilerin odak konumunda olduğu babaların ise daha otoriter ve mesafeli bulunduğu sonuçları elde edilmiştir.

Hatunoğlu (1994), lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, ana-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ana-baba tutumları ile öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında yüksek bir ilişkinin olduğu, otoriter tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin ilgisiz tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinden ve demokratik tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Demokratik ailelerden gelen öğrencilerin sözel saldırganlık boyutunda en yüksek puanı aldıkları, otoriter ailelerden gelen bireylerin dolaylı ve sinirli saldırganlık eğilimlerinin yüksek olduğu, ilgisiz ailelerden gelen bireylerin atak saldırganlık boyutunda en yüksek ortalamaya ulaştıkları, alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyde yetişen bireylerin, üst sosyo-ekonomik düzeyde yetişen bireylere oranla daha fazla saldırganlık eğilimleri gösterdikleri sonuçları elde edilmiştir.

Mızrakçı (1994), annenin sosyo-demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzı, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyi ve çocuğun mizacına ilişkin algısının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisini incelediği araştırmasında, 3-6 yaş arasında çocuğu olan 145 anne ile çalışmıştır. Annelere PARI uygulanmıştır. Araştırma sonucunda annenin

çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyinin artmasıyla demokratik tutumunun arttığı belirlenmiştir. Çocuğun mizacının anne tutumlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ömeroğlu'nun (1996), okul öncesi dönemde çocuğu olan 103 anneye PARI ölçeği kullanarak yaptığı araştırmada, aile tutumları ve bazı değişkenlerin ilişkisini incelemiş, çalışan annelerin aşırı koruyucu, baskıcı ye ilgisiz tutumlarının daha az olduğunu, annenin yaşının tutumunu etkilemediğini belirlemiştir. Otoriter tutumun çocuk yaşına ve sayısına paralel olarak arttığı, ev işlerinden arta kalan zamanda çocuğu ile ilgilenebilen ve çocuk yetiştirme ile ilgili karşılaştığı problemleri uzmana danışan annenin demokratik tutumunun arttığı bulunmuştur. Ayrıca ailenin aylık geliri düşük olduğunda annenin aşırı koruyucu ve baskıcı tutumunun arttığı buna karşılık demokratik tutumunun azaldığı belirlenmiştir.

Çağdaş (1997), iletişim dilinin 4–5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkilerini araştırdığı çalışmasında 15'i deney 15'i kontrol olmak üzere toplam 30 çocuk ile çalışmıştır. Annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını ölçmek için bu araştırma için geliştirilmiş olan "Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği" (EKDDÖ) çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerine ilişkin davranışlarını ölçmek için ise "Davranış Derecelendirme Ölçeği" (DDÖ) geliştirilerek uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre verilen eğitimin sonrasında deneme grubu annelerin, çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranış geliştirdikleri, yine anne eğitiminin çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerle ilgili davranışlarını olumlu yönde gelişmesini sağlamada etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Tortumluoğlu (1999), yaptığı araştırmada, 5-19 yaş grubunda çocuğu olan 766 anne ile çalışmıştır. Verilerini PARI kullanılarak toplayan araştırmacı eğitim düzeyi ve aylık geliri yüksek olan ve çalışan annelerin aşırı koruyucu tutumlarının arttığını, annenin yaşının, tutumunu etkilemediği bununla beraber annenin kendi yetiştiriliş tarzının çocuk yetiştirme tutumunu etkilediğine dair sonuçlar elde edilmiştir.

Özcan (1996), ilkokul öğrencilerinin özgüvenleri, akademik başarıları ve anne- baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda özgüven, akademik başarı ve anne-baba tutumları arasında yüksek düzeyde korelâsyon olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğretir (1999), alt ve üst sosyo ekonomik düzeydeki 6 yaş çocuklarının sosyal oyun davranışlarıyla anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya örneklem olarak 64 çocuk alınmıştır. Araştırmada kişisel bilgi formu, çocukların anne-baba tutumlarını nasıl yorumladıkları hakkında bilgi toplamak amacı ile Aile Tutum

Testi (Family Attitutes Test), aileye PARI kullanılarak çocukların kaydedilen oyun davranışlarına ilişkin veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların sosyal oyun davranışlarıyla anne-baba tutumlarını sosyo-ekonomik düzeyin, cinsiyetin, kardeş durumunun ve annenin çalışma durumunun etkilediği sonuçları elde edilmiştir.

Er-Gazeloğlu (2000), ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimine ana-baba tutumunun etkisini incelemek amacıyla ilkokul 4. sınıfa devam eden 300 öğrenci ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda, kız çocukların psiko-sosyal gelişim puanlarının erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu, ailelerin sosyo ekonomik düzeyi arttıkça çocukların psiko-sosyal gelişim ölçeğinde daha başarılı olduğu, anne babanın eğitim düzeyi yükseldikçe demokratik tutumun arttığı, üçten daha fazla kardeşe sahip olan çocukların anne-babalarının otoriter tutum uygulama oranlarının arttığı, demokratik anne-babaların çocuklarının kendi kendini yönetme, ilgiler ve fertler arası ilişkilerde otoriter tutum sergileyen anne-babaların çocuklarına göre daha başarılı olduğu sonuçları elde edilmiştir.

Şendoğdu (2000), tarafından anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların anne-babalarının tutumları konusunda çalışmıştır. Araştırmaya örneklem olarak alt, orta ve üst sosyo- ekonomik düzeydeki 150 anaokulu öğrencisi alınmıştır. Sonuç olarak çocukların anne-baba tutumunu algılayışında, anne babanın yaşının, eğitim durumunun, mesleğinin, ailedeki birey sayısının ve çocuk sayısının etkili olduğu tespit edilmiştir.

Erkan'ın (2002), ana-baba tutumları ve ailede görülen risk faktörleri ile ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri üzerine yaptığı araştırmada, Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma (ODK) ile Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk (SKH) Ölçekleri ile verilerini toplanmıştır. Araştırma sonucunda koruyucu- talepkar ve otoriter ana baba tutumlarına sahip öğrencilerin, ODK ve SKH Ölçeklerinden yüksek puan aldıkları, demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin ise ODK ve SKH Ölçeklerinden düşük puan aldıkları gözlenmiştir. Ana- baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerinin ODK ve SKH Ölçek puanları üzerindeki ortak etkileri, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca kaygı düzeyi düşük öğrencilerin ailelerinde demokratik tutumlarının oranlarının düşük olduğu sonucu elde edilmiştir.

Özyürek (2004), çalışmasında kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5–6 yaş arasında çocuğa sahip anne-babaların, çocuklarına karşı tutumlarının, yerleşim birimi ve demografik özelliklere göre farklılıklarını araştırmıştır. Araştırmaya örneklem olarak kırsal kesimde yaşayan 117 ve kentte yaşayan 264 olmak üzere 381 anne-baba

alınmıştır. Araştırmada 'Aile bilgi formu', anne-baba tutumlarını belirlemek için ise PARI kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, anne babaların çocuklarına karşı tutumları, yaşanılan bölgenin kırsal bölge ve kent olmasına göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Kırsal bölgedeki anne ve babaların kentsel bölgedeki anne-babalara oranla daha koruyucu ve daha katı-sert disiplin tutumlarını benimsedikleri saptanmıştır. Demokratiklik-eşitlik tanıma tutumu ise yerleşim birimlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Keskin (2005), yaptığı araştırmada çocuğun akademik yeteneğinin anne davranışına etkisini incelemiştir. Okul öncesi dönemde çocuğu olan 90 anne ile çalışılmış, veri toplama aracı olarak ise PARI kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre; annenin başarısız erkek çocuğunu daha fazla koruduğu, buna karşılık başarılı kız çocuğuna daha demokratik davrandığı saptanmıştır.

Baran (2005), yaptığı araştırmada dört-beş yaş çocuklarının sosyal davranışlarını ve aile ortamlarını incelemiştir. Araştırmada anaokuluna devam eden 300 çocuk ve anne-babaları ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, çocuğun yaşının, anaokuluna devam süresinin, annenin çalışma durumunun, işbirliği ve sosyal ilişkiler puanlarında, annenin çalışma durumunun aile ortamının birlik beraberlik boyutuna ait puanlarda anlamlı bir fark yarattığı sonucu elde edilmiştir.

Ayyıldız (2005), yaptığı çalışmada, PARI kullanarak 0-6 yaş arasında çocuğu olan 382 annenin çocuk yetiştirme tutumlarını incelemiştir. Annenin eğitim düzeyi arttıkça demokratik tutumun arttığı, çalışan annelerin aşırı koruyucu, otoriter ye ilgisiz tutumlarının daha az olduğu, anne yaşı küçüldükçe ve çocuk sayısı arttıkça otoriter tutumun arttığı sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca annenin kendi yetiştiriliş tarzının çocuk yetiştirme tutumunu etkilediği saptanmıştır.

Durmuş (2006), 3-6 Yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne baba tutumlarının incelediği araştırmasında Aile PARI, kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla "Sıfat Tarama Listesi (ACL)" kullanmıştır. Araştırma sonucunda kişilik özellikleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişkinin analizinde ise; PARI Aşırı Koruyucu Tutum ile ACL Gösteriş, Değişiklik, Oto-Kontrol, İdeal Benlik, Yaratıcılık özellikleri arasında; PARI Demokratik-Eşitlik Tanıyan Tutum ile ACL Başarma, Başatlık, Sebat, Düzen, Gösteriş, Bağımsızlık, Liderlik, İlgi, Uyarlık özellikleri arasında, PARI Ev Hanımlığını Reddetme Tutumu ile ACL Başarma, Başatlık, Sebat, Özgüven, İdeal Benlik, İlgi, Danışmaya Hazır Oluş özellikleri arasında; PARI Karı-Koca Geçimsizliği Tutumu ile Başarma, Sebat, Yakınlık, İlgi, Kendini Suçlama,

Özgüven, Kişisel Uyum, İdeal Benlik arasında, PARI Baskı-Disiplin Tutumu ile Gösteriş, Değişiklik, Yakınlık özellikleri arasında anlamlı ilişkiler belirlemiştir.

Şanlı (2007), okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının ve bunları etkileyen etmenlerin incelenmesine yönelik yaptığı araştırmasında, anaokuluna devam eden 390 öğrencinin annesi ile çalışmıştır. Annelerin yaşı, eğitim ve çalışma durumu, mesleği, eşin eğitim durumu, aylık gelir durumu, ailenin oluştuğu kişiler ve kendi annesinin tutumu değişkenlerine göre tutumlarında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Küçük yaşta, ev hanımı ve eğitim düzeyi düşük olan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının arttığı bulunmuştur. Eşin eğitim düzeyi yüksek olduğunda annenin olumsuz tutumlardan uzaklaştığı ve demokratik tutumu benimsediği saptanmıştır. Annenin çocuk yetiştirme konusunda bilgi alması durumunda demokratik tutumun arttığı, diğer tutumlarının azaldığını belirlemiştir. Ayrıca, annelerin çocuğun cinsiyeti ve kendi babasının tutumuna göre tutumlarında fark olmadığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Toktamış (2008), ebeveyn tutumları ile erinlik dönemi öğrencilerin sosyal becerilerini incelemeye yönelik olarak yaptığı araştırmada 11-14 yaşlarındaki 421 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda, anne babaların tutumlarının yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, anne babanın öğrenim durumu değişkenlerine göre; erinlik dönemi öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin yaş, cinsiyet, doğum sırası değişkenlerine göre farklılık gösterdiklerini saptanmıştır.

2.7.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Lafore (1945), okul öncesi bir grup çocuğa ana-babalarının gösterdiği tutumlar, evlerinde yapılan sistemli gözlemlerle incelemiştir. Bu araştırmada varılan sonuçların bazılarına göre,

a) Çocuklarına az çok sevecenlik gösteren ana-babaların çocukları, bunun karşı tutumlar geliştirerek, ana-babalarına sevecen bir şekilde yaklaşmaktadırlar.
b) Çocuklarına çok karışan ya da zorbalık eden ana-babalar, onların düşmanca tutumlarıyla karşılaşmaktadırlar.
c) Suçlayan, cezalandıran ve gözdağı veren ana- babaların çocuklarında ağlamalar daha sık görülmektedir.
d) Çocuklarını yönetmekte güçlük çektiği için onları görmezlikten gelen ya da

ilgilerini başka yönlere çeviren ana- babaların çocukları, onları sürekli tedirgin etmekte, bazen de onları alaya almaktadırlar.

e) Ana-babalar, çocuklarına karıştıkları oranda onların direnci ile karşılaşmaktadırlar (Geçtan, 1989; 85-86).

Mass, 1951; Maccoby ve Gibbs (1954), ana-baba tutumlarının ekonomik durumlarla yakından ilişkili olduğu, gelir düzeyi düşük annelerin daha katı bir yöntemle çocuk yetiştirdikleri, orta sınıf annelerin ise çocukla daha esnek ve özgürlükçü bir etkileşim kurdukları araştırmalarla kanıtlanmıştır. Toplumumuzda da ailelerin sosyo-ekonomik durumları yükseldikçe çocuğa gösterdikleri sevgi artmakta ve kontrol azalmaktadır (Aslan, 2005).

Dynes ve arkadaşları (1956), yaptıkları araştırmada anne-babaları tarafından istenmediklerini hisseden veya ana-babalarına karşı daha az bağlılık gösteren ve aile hayatları mutsuz olan çocukların kişiler arası ilişkilerinin zayıf olmasına rağmen, ileriki hayatlarında başarılı olmak için büyük bir isteklilik içinde olduklarını belirlemişlerdir. Bununla birlikte sağlıklı ve mutlu ortamlarda büyüyen çocukların aksine daha olumsuz şartlarda büyüyen çocukların daha başarılı oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Bandura ve Walters'in (1959), yaptıkları araştırmada anne-babanın uyguladığı otoriteye dayanan katı disiplin anlayışının, çocukta saldırganlık ve başkaldırma gibi olumsuz özelliklerin ortaya çıkmasına sebep olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Peterson ve arkadaşları (1961), yaptıkları araştırmada otoriter anne baba tutumunun çocuklarda, utangaçlık, aşırı içe kapanıklık, okuldan kaçma ve çalma gibi olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olduğunu belirlemişlerdir.

Baumrind (1966), yaptığı araştırmada otoriter tutuma sahip anne-babaların çocuklarının davranışlarını sürekli olarak denetlediklerini, şekillendirdiklerini ve kendi istekleri doğrultusunda değiştirdiklerini belirtmektedir. Otoriter anne-babaların, kendileri için doğru olanı, çocukları için de doğru olan olarak kabul ettikleri için kendi görüşlerini çocuğa zorla kabul ettirmeye çalıştıklarını, onların bir birey olarak isteklerine, ilgilerine, hayallerine ve amaçlarına değer vermediklerini belirtmektedir. Buna bağlı olarak böyle ortamda yetişen çocukların da diğerlerine oranla daha saldırgan ve başkaldırıcı davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Medinnus ve Johnson (1969), yaptıkları çalışmalarda başat ve uysal anne baba tutumlarını incelemişlerdir. Başat anne babalar, çocuğu fazla denetleyerek ondan kesin boyun eğme beklerken; uysal anne babalar, çocuğu denetlememekte, onu kendi halinde

gevşek bırakmakta, tutarsız bir disiplin uygulamaktadırlar. Araştırma sonucunda, anne-babaları başat olan çocukların toplum kurallarına daha fazla uyum sağladıkları, serbest bırakılan çocuklara kıyasla daha hassas, çekingen, içe kapanık ve bağımlı oldukları, anne babaları uysal olan çocukların ise otoriteye baş kaldırmaya ve sorumsuzca davranmaya eğilimli oldukları ancak kendilerini etkin bir biçimde ifade edebildikleri bağımsız ve kendine güven duyguları yüksek bireyler olduklarını saptamışlardır (Durmuş, 2006).

Bronfenbrenner (1970), yaptığı araştırmada, anne babanın disiplin ve sevgi tutumlarının çocuklardaki bağımsızlık, girişim ve kendine yeterlilik gibi kişilik özelliklerine etkisini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda kız çocuklarının daha olumlu sosyal davranışlara sahip olarak yetişmeleri için evde otoritenin anne tarafından, erkeklerin daha olumlu özelliklere sahip olarak yetişmesi için ise baba tarafından otoritenin sağlanmasıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca bağımsızlık duyguları gelişmemiş ve kendilerine güvenleri az olan gençlerin, daha çok anne ve babaları eşit otoriteye sahip ailelerden geldikleri tespit edilmiştir.

Parker (1983), yaptığı araştırmada aşırı koruyuculuk ile yetişkin yaşamındaki bozukluklar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda sevgi ve ilgi azlığının, aşırı denetim veya sınırlamalardan çok ruhsal problemlere neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sınırlamalar ve aşırı denetim sevgi azlığı ile birleşince çok daha fazla olumsuz etkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Feinman ve Lewis (1983), yaptıkları araştırma sonucunda bebeklerin yabancılara verdikleri ilk tepkilerinin annelerinden gelen sosyal referansa yani annelerinden gelen tepkilerine bağlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Maccoby ve Martin (1983), yaptıkları çalışmalarda demokratik ailelerde yetişen çocukların, otoriter ailelerde yetişenler ve izin verici ailelerde yetişenlerden sosyal gelişim, benlik saygısı ve ruh sağlığı yönünden daha yüksek puan aldıklarını saptamışlardır.

Dubow ve arkadaşları (1987), boylamsal bir çalışma yaparak 206 kız ve 192 erkekten oluşan bir örneklem oluşturmuşlardır. Ailelerin çocuklarına karşı olan tutumlarını 8 yaşından itibaren incelemişlerdir. Çocuklar bilişsel ve öz değer gelişimi ve davranış biçimleri açısından değerlendirilmiştir. Otoriter olmayan cezalandırma yöntemi ve uygun anne baba davranışlarının çocuklar tarafından benimsenmesi sonucunda, 22 yıl sonra yetişkin öz değerinin ve bilişsel süreçlerin daha yüksek seviyede geliştiğini sonucunu elde etmişleridir.

Vaugh ve arkadaşları (1988), 3-7 yaş arasındaki çocukların kişilik gelişimleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çalışmış, çalışmayı çocuklar ergenlik çağına geldiğinde devam ettirmiş, çocukların kişilik gelişmelerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda erken çocukluk dönemlerinde ailedeki sosyalleşme deneyimlerinin çocukların psikolojik gelişimleri için önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sing ve De Man (1991), yaptıkları çalışmada 5-7 yaş arası çocukları olan 640 Hintli anneyle çocuk yetiştirme tutumlarına çocuklarının cinsiyetinin etkisi araştırmak amacıyla çalışmış, veri toplama aracı olarak ise PARI kullanmışlardır. Bu çalışma sonucunda cinsiyetin anne tutumlarını etkilediği sonucu elde edilmiştir.

Lamborn ve arkadaşları (1991), yaptıkları araştırmada ergenlerle çalışmışlardır. Ebeveyni demokratik olan ergenlerin akademik yeterlilik ve psiko-sosyal gelişim puanlarının daha yüksek, bununla beraber problemli davranışlarının ise daha düşük olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Holden ve Ritchie'nin (1991), yaptıkları araştırmada araştırmasında, anne babaları tarafından şiddete maruz kalan ve kalmayan 2–8 yaş arası toplam 74 çocuk ve bu çocukların anne babalarından oluşan bir grupla çalışılmışlardır. Aile içi uyuşmazlık, anne baba davranışı ve çocuk davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiş, bu bağlamda anne babaları tarafından şiddete maruz kalan çocukların annelerinin stres düzeyleri ve anne-babalık davranışında farklılık olduğunu tespit etmiştir. Her iki gruptaki annelerin bildirimleriyle bu farklılığın, şiddete maruz kalan çocukların babalarının anne-babalık davranışlarındaki tutarsızlıktan kaynaklandığı sonucu elde edilmiştir.

Volling ve Belsky (1991), yaptıkları araştırmada okulöncesi 2 çocuğu olan 30 aile ile çalışmış, anne-çocuk, baba-çocuk ve karşılıklı kardeş ilişkisini araştırmışlardır. Çalışmada birinci çocuklar 6 yaşında diğeri ise daha küçük yaşta seçilmiştir. İlk doğan çocuk 12–13 aylıkken anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisi gözlenmiş, çocuk 3 yaşına geldiğinde durum yeniden değerlendirilmiştir. Sonuç olarak evliliklerin kalitesi bozulduğunda, olumsuz ve zorlayıcı baba davranışları ve olumsuz ve boyun eğmeyen çocuk davranışının ilişkili oldukları bulunmuştur. Ayrıca kardeşler arasında yaşanan kavga ve tartışmaların nedeninin anne-bebek ilişkisinden kaynaklandığı sonucuna varmışlardır. Bununla beraber destekleyici ve şefkatli bir tutuma sahip olan babanın sosyal yönden çok gelişmiş bir baba-çocuk ilişkisi yapılandıracağı ve ailelerin ilk çocukları ile yaşadıkları iletişim deneyimlerinin kardeşler arasındaki iletişimin kalitesini belirleyeceğini belirtmişlerdir.

Dekoyic ve Gerris (1992), yaptıkları araştırmada 113 ebeveyn ve bunların yaşı 74-162 ay arasında değişen çocukları ile çalışmışlardır. Çalışmada annelerin çocuk yetiştirme tutumunu etkileyen demografik değişkenler araştırılmış, araştırma sonucunda ebeveynlerin büyük bir bölümünün geleneksel çocuk yetiştirme tutumunu benimsedikleri belirlenmiştir. Bununla beraber eğitim düzeyi ve mesleki seviyesi yüksek olan annelerin demokratik tutuma sahip oldukları görülmüştür.

Boldwin (1995), çalışmasında otoriter tutuma sahip anne-babaların çocukları ile demokratik tutuma sahip anne babaların çocuklarını incelemiştir. Araştırma sonucunda, demokratik tutuma sahip aile ortamında yetişen çocukların daha olumlu kişilik özelliklerine sahip olduğu, otoriter tutuma sahip ailelerde yetişen çocukların ise çok kararsız bir ruh hali içinde oldukları, yeni fikirler üretemedikleri, kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Bununla beraber anne ve babaların demokratik tutumunun çocuğun kişilik gelişimi üzerinde oldukça olumlu bir etki yarattığı ve gelişim sürecini hızlandırıcı bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır (Hamarta, 2007).

Mann ve Mackenzie (1996), yaptıkları çalışmada, evlilik uyumsuzluğu ve çatışması ile ebeveynlerin reddedici tutumlarını ve olumsuz disiplin uygulamalarının, çocukların davranım bozuklukları ile ilişkisini inceledikleri çalışmalarında evlilik uyumsuzluğunun çocuk davranım bozukluğu üzerindeki etkisi olduğu, bu etkinin babanın reddetme davranışlarının aracı rol oynamasıyla olduğu ve yine çatışmanın çocuk üzerinde etkilerinde, annelerin olumsuz disiplin uygulamalarının rol oynadığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Wang, Phinney (1998) yaptıkları araştırmada göçmen Çinli ve İngiliz-Amerikan annelerin çocuk yetiştirme tutumları konusunda, okul öncesi dönemde çocuğu olan 60 tane anne ile çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, göçmen Çinli annelerin daha otoriter oldukları, bununla beraber çocuklarını bağımsız olmaya daha fazla teşvik ettikleri belirlenmiştir. Çinli-Amerikan çocukların bilişsel yeteneklerinin İngiliz-Amerikan çocuklardan daha yüksek olduğu ve bu durumun otoriter tutumla ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Von Der Lippe (1999), yaptığı araştırmada Mısırlı annelerin, eğitim ve mesleki durumlarının çocuk yetiştirme tutumlarına etkisini incelemek amacıyla 30 anne ile çalışmıştır. Çalışma sonucunda eğitimli ve çalışan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarında geleneksel değerleri daha az benimsediklerini, eğitim düzeyi yüksek annelerin, düşük annelere göre daha demokratik anneler olduklarını saptanmıştır.

Tudge, Hogan, Snezhkoya ve ark. (2000), yaptıkları çalışmada Amerika ve Rusya'daki ebeveynlerin çocuk yetiştirme değer ve inançlarını araştırmışlardır. Çalışmada okul öncesi dönemde ve okul çağında çocuğu olan 71 ebeveyn ile çalışılmıştır. Çalışma sonucunda eğitim düzeyi ve aylık geliri yüksek olan annelerin, düşük olanlara göre çocuğun kendisini yönetmesi gerektiğine daha fazla inandıkları ve çocuğa daha fazla özgürlük verdikleri, buna karşın çocuk üzerinde kontrol ve disiplin kurulması gerektiğini daha az düşündükleri sonucuna ulaşmışlardır.

Caffery ve Erdman'nın (2000) yapmış oldukları vaka çalışmalarına göre fobik reaksiyonlarda, çocukların aileleri tarafından korunmadıklarını algıladıklarını ve çocukların, çevreleriyle etkileşimde bulunmaktan çekindiklerini ve isteksiz olduklarını; aile çevrelerinin aşırı derecede düzensiz olduğu ve aile içinde sözel ve fiziksel cezaların kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca ailelerini temel güveni sağlamada ve kendilerini korumada yetersiz algılayan ergenler sosyal ortamda utangaç ve kaygılı olmaktadırlar. Yetişkinlerdeki, agorafobi ve çocuklardaki okul korkuları ile güvensiz aile bağları arasında ilişki olduğu da belirtilmektedir (Akt. Erkan, 2002).

Chen ve ark. (2000) yaptıkları çalışmada, Çin kültüründe otoriter anne davranışlarının anne-çocuk ilişkisine etkilerini araştırmış, 166 çocuk ve anneleri ile çalışmışlardır. Ebeveynlik stratejileri, çocuk davranışları, çocukların annelere olan reaksiyonlarıyla ilgili veriler gözlem yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, annenin otoriter davranışlarının zorlama ve yasakçı stratejilerle ilişkili olduğu, anne davranışlarının çocuk davranışlarıyla ebeveynlik stratejileri aracılığıyla ilişkili olduğu ve otoriter anne davranışlarının çocuk gelişimini farklı şekillerde etkilediğini belirlemişlerdir.

Perry, Jensen, Adams (2001) ailelerin çocuk yetiştirme tutumları ve okul öncesi çocuklarının sosyometrik statüsü arasındaki ilişkiyi araştırmış, 120 okul öncesi çocuk ve ailesiyle "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği" kullanılarak çalışmışlardır. Çocuklar sosyometrik olarak popüler, sevilen, izole ve dışlanmış olarak gruplandırılmıştır. Araştırma sonucunda, akranları tarafından izole ya da dışlanmış olarak tanımlanan çocukların ataerkil aile yapısına sahip oldukları, kendine güvenlerinin az olduğu, bağımsızlığın teşvik edilmediği, disiplinin az olduğu ve çocuk yetiştirmenin görevinin anneye ait olduğu düşüncesini taşıyan ailelere sahip oldukları görülmüştür. Bu bağlamda, ailelerin çocuk yetiştirme rolleri ile ilgili anlayışları ve çocuğun

akranlarıyla erken çocukluk dönemindeki ilişkisi arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna varmışlardır.

Laible ve Thompson (2002), anne çocuk zıtlaşması üzerine yaptıkları araştırmada, 63 anne ve yeni yürümeye başlayan çocukları ile çalışmışlardır. Yaşanan çekişmelerin sıklığı ve görünümündeki farklılıkların, çocukların daha sonraki sosyal-duygusal gelişimlerindeki bireysel farklılıklarla ilişkisini 6 ay boyunca araştırmışlardır. Çocuklar 30 aylıkken, anneler ve çocuklar bir dizi laboratuar faaliyetlerine ve 1,5 saatlik serbest ev gözlemlerine katılmış, yaşantıları kaydedilmiştir. Sonuç olarak anne ile çekişmelerin çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri ile bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Winsler, Madigan ve Aquilino (2005), yaptıkları araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan 56 anne-babanın çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki üzerine çalışmışlardır. Babaların anneleri daha izin verici ve fazla demokratik olarak algıladıkları ve daha az otoriter olarak gördükleri saptanmıştır. Annelerin ise, kendilerini babalardan daha demokratik olarak algıladıkları belirlenmiştir. Bununla beraber, anne-babanın tutumu benzer olduğunda eşlerin birbirinin tutumunu daha doğru algılandığı sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklemi, veri toplamada kullanılan araçlar ve bunlarla ilgili geçerlik güvenilirlik çalışmaları, verilerin toplanması, çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel tekniklere ilişkin gerekli açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada okulöncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, eğitim düzeylerinin, gelirlerinin ve çocuklarının cinsiyetinin çocukların sosyal-duygusal uyumunu ne oranda açıkladığı incelenmiştir. Ayrıca öğrencilerin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ve öğrencilerin sosyal-duygusal uyumları arasındaki farklılaşmalar araştırılmıştır. Bu nedenle araştırmada ilişkisel tarama modeli, kesit alma yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2003, s.81).

Araştırmanın bağımlı değişkenini sosyal-duygusal uyum, bağımsız değişkenleri ise öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, aşırı koruyuculuk, demokratiklik ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplindir. Öğrencilerin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi ve gelir düzeyi ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ve öğrencilerin sosyal-duygusal uyumunun farklılaşmasına yönelik analizlerde cinsiyet, annenin eğitim düzeyi ve gelir düzeyi bağımsız, öğrencilerin sosyal-duygusal uyum puanları ve aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ise bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

3.2.1. Evren

Araştırmanın evrenini Adana ili Seyhan ilçesine bağlı resmi ilköğretim okullarına devam eden 5-6 yaş arasındaki anasınıfı öğrencileri oluşturmaktadır.

3.2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada yakınlık ve verilerin toplanmasında hız ve pratiklik kazandırdığından kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Adana ili Seyhan ilçesine bağlı olan 9 resmi ilköğretim okuluna devam eden 462 öğrenci üzerinde çalışılmıştır.

3.2.2.1. Çalışma Grubunun Genel Yapısına ve Özelliklerine İlişkin Bazı Frekans ve Yüzdeler

Aşağıda örneklem grubunun cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, öğrenim durumu değişkenlerine göre yüzde ve frekanslarına ve çalışmada kullanılan ölçeklerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri gibi örneklemi tanımlayıcı bazı istatistiklere yer verilmiştir.

3.2.2.1.1.Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 1'de öğrencilerin cinsiyetine yönelik yüzde ve frekansları yer almaktadır.

Tablo 1

Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	**f**	**%**
Kız	214	46.3
Erkek	248	53.7
Toplam	462	100.0

Tablo 1'de görüldüğü gibi örneklemi oluşturan anasınıfı öğrencilerinin 214'ü (% 46,3) kız, 248'i (% 53.7) erkektir.

3.2.2.1.2.Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 2'de annelerin yaşına yönelik yüzde ve frekans değerleri sunulmuştur.

Tablo 2

Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş	**f**	**%**
20-30 yaş	207	44.8
31-40 yaş	223	48.3
41 yaş ve üstü	32	6.9
Toplam	462	100.0

Tablo 2'de görüldüğü gibi örneklemi oluşturan annelerin 207'si (% 44.8) 20- 30 yaş aralığında, 223'ü (% 48.3) 31-40 yaş aralığında, 32'si (% 6.9) 41 yaş ve üzerindedir.

3.2.2.1.3. Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 3'te annelerin gelir düzeyine yönelik yüzde ve frekansları sunulmuştur.

Tablo 3

Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gelir Düzeyi	**f**	**%**	**% toplam**
572 TL'nin altında	63	13.6	13.6
573 TL-1000TL arasında	267	57.8	71.4
1001-2000 TL arasında	88	19.1	84.4
2001 TL ve üstü	44	9.5	100.0
Toplam	462	100.0	

Tablo 3'te görüldüğü gibi örneklemi oluşturan annelerin 63'ü (%13.6) 572 TL'nin altında, 267'si (% 57.8) 573 TL-1000TL arasında, 88'i (%19.1) 1001-2000 TL arasında ve 44'ü (%9.5) 2001 TL ve üstü gelire sahiptir.

3.2.2.1.4. Öğrenim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 4'te annelerin öğrenim durumlarına yönelik yüzde ve frekansları sunulmuştur.

Tablo 4

Öğrenim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Öğrenim Durumu	f	%	% toplam
İlkokul mezunu ve altı	200	43.3	43.3
Ortaokul mezunu	72	15.6	58.9
Lise mezunu	157	34.0	92.9
Üniversite mezunu ve üstü	33	7.1	100.0
Toplam	462	100.0	

Tablo 4'te görüldüğü gibi örneklemi oluşturan annelerin 200'ü (%43.3) ilkokul mezunu ve altı düzeyinde, 72'si (% 15.6) ortaokul mezunu, 157'si (%34) lise mezunu ve 33'ü (%7.1) üniversite mezunu ve üstü düzeyde eğitime sahiptir.

3.3. Veri Toplama Araçları

1. Kişisel Bilgi Formu
2. 60-72 Aylık Çocuklar İçin Marmara Sosyal- Duygusal Uyum Envanteri
3. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş çocuğu olan ailelerin kişisel bilgilerini tespit etmek ve çeşitli değişkenlere göre durumlarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (Ek–2).

3.3.2. PARI (Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği)

Aile Hayatı Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin asıl formu İngilizce olup orijinal adı (P.A.R.I) "Parental Attitude Research İnstrument"tir. Ölçek, Bell ve Schaefer

tarafından 1958 yılında A.B.D' de geliştirilmiştir. 23 alt ölçekten oluşan ve tamamı 115 maddeden oluşan ölçek, Güney ve Ayhan LE COMPTE ve Serap ÖZER tarafından ilk olarak 1978 yılında Türkçe'ye çevrilmiş ve madde anlaşırlılığı saptanmıştır. Daha sonra maddeler bağımsız hakemler tarafından İngilizceye çevrilerek anlam kaybı olmamasına özen gösterilmiştir. Anlam kaybına sebep olabilecek maddeler çıkarıldıktan sonra ölçekte madde sayısı toplam 60 olarak kalmıştır. Küçük (1987) tarafından lise öğrencileri ve anne-babalarıyla yapılan bir çalışmada PARI'nin alt ölçeklerinin yapı geçerliği desteklenmiştir.

Türkçe'ye uyarlanan PARI tutum ölçeği, araştırmacılar tarafından Ankara'da yasayan orta ve düşük sosyoekonomik düzeyden 179 anne ile yapılan çalışmada güvenilirlik açısından test edilmiş ve ölçeğin araştırmalarda güvenle kullanılabileceği sonucuna varılmıştır. Ölçekten toplam puan elde edilmemiş, faktör puanları değerlendirilmiştir. Faktörlerin test-tekrar test güvenilirlik değerleri ise .58 ile. 88 arasında bulunmuştur (Öner,1997).

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) yaygın olarak birçok araştırmada kullanılan ve kabul gören bir ölçek olarak değerlendirilmektedir (Kuzgun ve Hamamcı, 2007).

PARI 'nin 5 alt testi vardır (Toplam 60 madde). Testi alan kişi "Hiç Uygun bulmuyorum 'dan dan 'Çok uygun buluyorum 'a kadar giden 4 puandan birisini seçer her puan o alt ölçek için toplanarak alınan puanlar belirlenir. Her alt testteki puanın yüksekliği o alt teste yansıtılan tutumun onaylandığını gösterir. Puanlaması, Çok uygun buluyorum (4), Oldukça uygun buluyorum (3), Biraz uygun buluyorum (2), Hiç uygun bulmuyorum (1) şeklinde olmaktadır. Ancak 2, 29 ve 44 maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanır. Her boyutun temsil ettiği alt test için ayrı puan elde edilir.

Ölçek 60 madde ve 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler:

1.Aşırı Koruyuculuk (16 madde): Burada aşırı kontrol, müdahalecilik, çocuktan çalışkan ve bağımsız olmasını isteme annenin fedakârlığı ve çocuğun bunu anlaması gerektiğine inanma yer almaktadır (Maddeler: 1,3,4,7,11,12,14,26,27,28,32,34,36,46,51,57).

2.Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma (9 madde) :Çocuğa eşit haklar tanıma, fikirlerini açıkça belirtmesini destekleme, onunla arkadaşlık etme birçok şeyi paylaşma ile ilgili maddeler bulunmaktadır (Maddeler: 2, 13, 18, 22, 29, 37, 44, 45, 59).

3. Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme (13 madde): Çocuklarla uzun süre kalmaktan hoşlanmamak, sinirlilik, yeni doğan bebeğin bakımından korkmak gibi konular yer almaktadır (Maddeler: 6, 9, 16, 17, 21, 23, 31, 38, 41, 42, 49, 52, 55).

4.Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma (6 madde): Bu alt test karı koca arasındaki anlaşmazlığın çocuk yetiştirmedeki rolü, kocanın düşüncesizliği anneye yardımcı olmayışı gibi maddeleri içermektedir (Maddeler: 8, 19, 33, 40, 48, 54).

5.Baskı- Disiplin (16 madde): Sıkı disipline inanma çocuğu zorlama anne babanın kesin hâkimiyetine inanma gibi konuları içermektedir (Maddeler: 5, 10, 15, 20, 24, 25, 30, 35, 39, 43, 47, 50, 53, 56, 58, 60).

3.3.3. 60–72 Aylık Çocuklar İçin Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği

Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU), Marmara Üniversitesi öğretim üyeleri Önder ve arkadaşları tarafından 2002–2003 yılında geliştirilmiş olup yaşları 6,0–6,11 ay olan çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır (Önder ve Ark., 2004, s.146).

Söz konusu ölçek, 6,0–6,11 ay olan çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerini ölçtüğü için ayrıca Işık (2006) tarafından 60–72 aylık çocuklar için de geçerlik ve güvenirliği, yüksek lisans tez çalışması olarak yapılmıştır. Işık (2006) tarafından uygulanan, Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasına 405 kız, 470 erkek çocuk olmak üzere 876 öğrenci katılmıştır. Faktör Analizi sonucunda 36 maddelik ölçek 19 maddeye indirgenmiştir. Analiz sonuçlarına göre ölçeğin Cronbach Alpha katsayısının, .89; $p<.001$ gibi kabul edilebilir bir değer olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ölçek 40 kişilik bir öğrenci grubuna 3 hafta ara ile iki kez uygulanmış, elde edilen verilere yapılan test-tekrar test analizi sonucunda korelâsyon değeri oldukça yüksek tespit edilmiştir ($r = .89$; $p<.001$). Yapılan madde-toplam ve madde-kalan analizi sonuçlarına göre ise $r = .85$; $p<.001$ tüm boyutların korelâsyon değerleri .001 düzeyinde anlamlıdır. Elde edilen verilere faktör analizi uygulanmıştır. Böylece ölçeğin faktör yapısı ortaya çıkmıştır. Faktörlerin tanımladığı alt boyutlar ve madde sayıları; Faktör 1. Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma, 9 maddeden; Faktör 2. Sosyal Duruma Uygun Tepki Gösterme, 4 maddeden; Faktör 3. Akranlarla Etkileşim, 3 maddeden; Faktör 4. Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma, 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin maddelerinin ayırt ediciliği her alt boyut için ayrı ayrı sınanmıştır (Işık, 2006).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmacı sosyal bilimler enstitüsüne dilekçe vermiş ardından İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne dilekçe vererek 13.05.2011 tarihinde çalışmayı yapmak için gerekli izinleri almıştır. Çalışmanın yapılacağı okullara araştırmacı tarafından gidilerek okul müdürlerinden de gerekli izinler alınmış ve çalışmanın nasıl yürütüleceği hakkında bilgi verilmiştir. Kişisel bilgi formlarına, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine ve Marmara Sosyal- Duygusal Uyum Ölçeğine kodlar verilmiştir. Kimlik bilgilerinin saklı kalmasına özen gösterilmiştir. Öğretmen ve velilere ölçeklerin nasıl doldurulacağı ile ilgili bilgi verilmiştir. Aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği annelere ulaştırılmış, Marmara sosyal- duygusal uyum envanteri ise öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Araştırmacı eksiklikleri kontrol ederek ölçekleri toplamıştır. Araştırmada için 1050 adet ölçek ve bilgi formu hazırlanmış, eksik, hatalı doldurulan formlar araştırmacı tarafından çıkarılarak 462 öğrenciye ait 60-72 Aylık Çocuklar İçin Marmara Sosyal- Duygusal Uyum Envanteri, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu toplanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Uygulanan ölçeklerden elde edilen verilerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ve diğer bütün istatistiksel analizleri bilgisayarda "SPSS" paket programı kullanılarak hesaplanmıştır. Bulguların anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında .05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır. PARI ölçeğine ait normal dağılım gösteren veriler için Tek Yönlü Varyans Analizi, T-Testi ve Korelâsyon kullanılmıştır. MASDU ölçeğine ait verilerin dağılımı normallik göstermektedir (Skewness -1.247, Kurtosis 1.249, $p<.001$). Araştırmada MASDU ölçeğine ait veriler homojenlik sayıtlısını karşılamadığından bu ölçekle ilgili analizlerde parametrik olmayan istatistikler Mann Whitney U Testi ve Kruskall Wallis Testi uygulanmıştır. Bununla beraber kişisel bilgi formunda yer alan değişkenlerden annenin öğrenim durumu ve aylık gelire yönelik değişkenlerde grup başına düşen kişi sayısının az olması nedeniyle bu gruplarda birleştirme yapılmıştır.

Ayrıca öğrencilerin sosyal-duygusal uyum ölçeği (MASDU) toplam puanları ve alt testlerinin öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve PARI'nın Aşırı Koruyuculuk, Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma, Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme,

Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma, Baskı ve Disiplin alt testleri tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için çoklu regresyon analizi türlerinden *standart regresyon analizi* kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizi, bağımlı değişkenle ilişkili olan iki ya da daha çok bağımsız değişkene (yordayıcı değişkenlere) dayalı olarak, bağımlı değişkenin tahmin edilmesine yönelik bir analiz türüdür (Büyüköztürk, 2008). Çoklu regresyon analizi yapılmadan önce çarpıklık ve sivrilik değerlerine bakılarak yordayıcı değişkenlerin normal dağılım özelliğine uygun olup olmadığına bakılmıştır. İnceleme sonucunda yordayıcı değişkenlerin çarpıklık değerlerinin -.412 ile .802 arasında, sivrilik değerlerinin ise -1.987 ile .865 arasında değiştiği saptanmış, hiçbir değişkenin transformasyonuna gerek olmadığı görülmüştür. Örneklemde "doğrusallık" ve "normallik" sayıtlılarının zedelenmesine neden olabilecek çok değişkenli uç değerler olup olmadığını anlamak amacıyla her bir öğrenci için Mahalanobis uzaklık değerleri saptanmış ve uç değere sahip veri olmadığı görülmüştür. Böylece tüm istatistik işlemleri 462 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan histogram ve normal dağılım eğrileri incelenmiş ve normale çok yakın bir dağılım gösterdiği görülmüştür. Çoklu eş doğrusallık (multicollinearity) ve tekli eş doğrusallık (singularity) çoklu korelasyon kare değerleri (Squared Multiple Correlation; SMC) ve varyans şişme değeri (VIF) ile araştırılmış ve çoklu eş doğrusallık ve tekli eş doğrusallık probleminin olmadığı gözlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda çalışmanın yapıldığı grup ve kullanılan testlere ait verilerin istatistiksel çözümlemeleri sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. PARI ve MASDU Ölçeklerine Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri

4.1.1. PARI Alt Ölçeklerine Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri

Tablo 5'te PARI alt ölçeklerine ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma değerleri sunulmuştur.

Tablo 5

PARI Alt Ölçeklerine Ait n, $\overline{X}$ ve Ss değerleri

PARI Alt Ölçekleri	n	$\overline{X}$	Ss
Aşırı Koruyuculuk	462	43.52	7.45
Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma	462	26.71	3.90
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	462	30.32	7.09
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma	462	14.31	4.06
Baskı ve Disiplin	462	40.47	8.47

PARI sürekli ve eşit aralıklı ölçüm yapılmasına olanak tanıyan bir ölçek olup alt ölçeklerinden alınabilecek en düşük ve en yüksek ortalama değerleri; Aşırı Koruyuculukta 16.0- 64.0, Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanımada 9.0- 36.0, Ev Kadınlığı Rolünü Reddetmede 13.0- 52.0, Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışmada 6.0- 24.0 ve Baskı-Disiplin alt ölçeğinde ise 16.0- 64.0'dır. Alt ölçeklerden elde edilen puanlarla yapılan analizlerde verilerin dağılımının homojen olduğu ($p > .05$) tespit edilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde annelerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu alt ölçeğin Aşırı Koruyuculuk 43.52 (Ss= 7.45) olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Baskı ve Disiplin 40.47 (Ss= 8.47), Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme 30.32 (Ss= 7.09), Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma 26.71 (Ss= 3.90) ve son olarak Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt ölçeği ortalamasının 14.31 (Ss= 4.06) izlediği görülmektedir.

4.1.2. MASDU Alt Ölçeklerine Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri

Tablo 6'da MASDU alt ölçeklerine ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma değerleri sunulmuştur.

Tablo 6

MASDU Alt Ölçeklerine Ait n, $\overline{X}$ ve Ss Değerleri

MASDU Alt Ölçekleri	**n**	$\overline{X}$	**Ss**
Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma	462	24.37	3.43
Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme	462	10.59	1.48
Akranlarla Etkileşim	462	8.04	1.21
Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma	462	8.33	1.07

MASDU sürekli ve eşit aralıklı ölçüm yapılmasına olanak tanıyan bir ölçek olup alt ölçeklerinden alınabilecek en düşük ve en yüksek ortalama değerleri; Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranmada 9.0- 27.0, Sosyal Duruma Uygun Tepki Vermede 4.0- 12.0, Akranlarla Etkileşim ve Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşmada ise 3.0- 9.0'dır. MASDU'dan elde edilen puanlarla yapılan analizlerde verilerin dağılımının homojen olmadığı ($p < .05$) tespit edilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde çocukların en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu alt ölçeğin Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma 24.37 (Ss=3.43) olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme 10.59 (Ss=1.48), Akranlarla Etkileşim 8.04 (Ss=1.21), Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma 8.33 (Ss=1.07) alt ölçeğinin izlediği görülmektedir.

4.2. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) İle Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bilgilere Ait Bulgular

4.2.1. Öğrencilerin Cinsiyetine Göre PARI Alt Test Puanlarının İncelenmesi

Tablo 7

Cinsiyete Göre PARI Alt Testlerinin Bağımsız Gruplarda T-Testi Sonuçları

Alt Testler	Cinsiyet	n	$\overline{X}$	S	sd	t	P
Aşırı Koruyuculuk	**1.** Kız	214	43.60	7.29	460	.217	.325
	2. Erkek	248	43.45	7.60			
Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma	**1.** Kız	214	26.66	3.77	460	-.272	.353
	2. Erkek	248	26.76	4.02			
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	**1.** Kız	214	30.53	7.20	460	,591	.544
	2. Erkek	248	30.14	7.0			
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma	**1.** Kız	214	13.82	4.22	460	-1.918	.069
	2. Erkek	248	14.64	3.90			
Baskı ve Disiplin	**1.** Kız	214	40.93	8.00	460	1.091	.086
	2. Erkek	248	40.07	8.85			

Tablo 7'de görüldüğü gibi cinsiyete göre PARI'nin Aşırı Koruyuculuk Alt Test puanları açısından kız çocuğa sahip annelerin ortalamaları 43.60, erkek çocuğa sahip annelerin ortalamaları ise 43.45'dir. Bu değerler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi ile gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (t = .217, sd = 460; p >.05).

Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Test puanları açısından, kız çocuğa sahip annelerin ortalamaları 26.66, erkek çocuğa annelerin ortalamaları ise 26.76 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi ile gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (t= -.272, sd= - 460; p> .05).

Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Test puanları açısından, kız çocuğa sahip annelerin ortalamaları 30.53, erkek çocuğa sahip annelerin ortalamaları ise 30.14 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi ile gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir (t = .591, sd= 460; p> .05).

Aile İçi Çatışma ve Geçimsizlik Alt Test puanları açısından, kız çocuğa sahip annelerin ortalamaları 13.82, erkek çocuğa sahip annelerin ortalamaları ise 14.64 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi ile gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (t = -1.918, sd= 460; p > .05).

PARI'nin Baskı ve Disiplin Alt Test puanları açısından, kız çocuğa sahip annelerin ortalamalarının 40.93, erkek çocuğa sahip annelerin aritmetik ortalamalarının ise 40.07 olduğu görülmektedir. Bu değerler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi ile gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (t = 1.091, sd= 460; p > .05).

Yapılan analizler sonucunda, PARI'nin tüm alt testlerinin öğrencilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

4.2.2. Gelir Düzeyine Göre PARI Alt Test Puanlarının İncelenmesi

Ailelerin gelir düzeyine göre PARI alt test puanlarına yönelik analizler Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8

Gelir Düzeyi İle PARI Alt Testlerinin Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel Değerler

Alt Testler	Gruplar	n	$\overline{X}$	S
Aşırı Koruyuculuk	572 TL'nin altında	63	46.49	6,90
	573 TL-1000TL arasında	267	44.15	7,20
	1001-2000 TL arasında	88	41.67	7,30
	2001 TL ve üstü	44	39.16	7,49
	Toplam	462	43.52	7.45
Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma	572 TL'nin altında	63	26.75	4,17
	573 TL-1000TL arasında	267	26.90	3,97
	1001-2000 TL arasında	88	26.11	3,84
	2001 TL ve üstü	44	26.70	3,14
	Toplam	462	26.71	3.90
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	572 TL'nin altında	63	32.25	7,24
	573 TL-1000TL arasında	267	30.09	7,10
	1001-2000 TL arasında	88	29.51	6,65
	2001 TL ve üstü	44	30.57	7,36
	Toplam	462	30.32	7.09
Aile İçi Geçimsizlik ve	572 TL'nin altında	63	16.62	3,89

Çatışma	573 TL-1000TL arasında	267	14.27	4,00
	1001-2000 TL arasında	88	12.95	3,89
	2001 TL ve üstü	44	13,98	3,73
	Toplam	462	14.31	4.06
Baskı ve Disiplin	572 TL'nin altında	63	44,90	8,41
	573 TL-1000TL arasında	267	41,04	7,94
	1001-2000 TL arasında	88	38,40	7,65
	2001 TL ve üstü	44	34,80	9,27
	Toplam	462	40.47	8.47

Tablo 8'de görüldüğü gibi gelir düzeyi 572 TL'nin altında olan annelerin Aşırı Koruyuculuk Alt Testi ortalamaları 46.49, 573 TL-1000TL arasında olan annelerin ortalamaları 44.15, 1001-2000 TL arasında olanların ortalamaları 41.67 ve 2001 TL ve üzerinde annelerin ortalamaları ise 39.16'dır.

Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Testi açısından gelir düzeyi 572 TL'nin altında olan annelerin ortalamaları 26,75, 573 TL-1000TL arasında olan annelerin ortalamaları 26,90, gelir düzeyi 1001-2000 TL arasında olan annelerin ortalamaları 26,11, gelir düzeyi 2001 TL ve üzerinde annelerin ortalamaları ise 26,70'dir.

Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Testi açısından gelir düzeyi 572 TL'nin altında olan annelerin ortalamaları 32,25, 573 TL-1000TL arasında olan annelerin ortalamaları 30,09, 1001-2000 TL arasında olan annelerin ortalamaları 29,51, 2001 TL ve üzerinde annelerin ortalamaları ise 30,57'dir.

Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma Alt Testi açısından gelir düzeyi 572 TL'nin altında olan annelerin ortalamaları 16,62, 573 TL-1000TL arasında olanların ortalamaları 14,27, 1001-2000 TL arasında olan annelerin ortalamaları 12,95 ve 2001 TL ve üzerinde annelerin ortalamaları ise 13,98'dir.

Baskı ve Disiplin Alt Testi açısından gelir düzeyi 572 TL'nin altında olan annelerin ortalamaları 44,90, 573 TL-1000TL arasında olanların ortalamaları 41,04, 1001-2000 TL arasında olan annelerin ortalamaları 38,40 ve gelir düzeyi 2001 TL ve üzerinde annelerin ortalamaları ise 34,80 olarak hesaplanmıştır.

Farklı gelir gruplarındaki annelerin PARI Alt Test düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9

Ailelerin Gelir Düzeyi İle PARI Alt Testleri Toplam Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Alt Testler		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Scheffe
Aşırı Koruyuculuk	Gruplar arası	1800,200	3	600,067	11,554	,000	572TL'nin altında, 573 TL-1000TL arasında > 1001-2000 TL arasında, 2001 TL ve üzerinde
	Gruplar İçi	23787,083	458	51,937			
	Toplam	25587,284	461				
Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma	Gruplar arası	41,285	3	13,762	,904	,439	-
	Gruplar İçi	6971,427	458	15,221			
	Toplam	7012,712	461				
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	Gruplar arası	310,488	3	103,496	2,074	,103	-
	Gruplar İçi	22853,739	458	49,899			
	Toplam	23164,227	461				
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma	Gruplar arası	502,966	3	167,655	10,812	,000	572TL'nin altında> 573TL-1000TL arasında, 1001-2000 TL arasında, 2001 TL ve üzerinde
	Gruplar İçi	7101,772	458	15,506			
	Toplam	7604,738	461				
Baskı ve Disiplin	Gruplar arası	3122,006	3	1040,699	15,910	,000	572TL'nin altında, 573 TL-1000TL arasında > 1001-2000 TL arasında, 2001 TL ve üzerinde
	Gruplar İçi	29957,128	458	65,409			
	Toplam	33079,134	461				

Tablo 9'da görüldüğü üzere farklı gelir düzeyine sahip olan annelerin Aşırı Koruyuculuk Alt Testi sonuçları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde

farklılaşmaktadır (F_3- 11,554, p< .001). Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Scheffe testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 10'da sunulmuştur.

Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma Alt Testi sonuçları (F_3- .904, p> .005) ve Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Testi sonuçları (F_3- 2.074, p> .005) açısından gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde bir farklılıklaşma olmadığı tespit edilmiştir.

Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma Alt Testi sonuçlarının gelir düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir (F_3- 10.812, p< .001). Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Scheffe testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 11'de sunulmuştur.

Baskı ve Disiplin Alt Testi sonuçlarının gelir düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir (F_3- 15.910, p< .001). Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Scheffe testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 12'de sunulmuştur.

Tek Yönlü Varyans Analizi sonucunda belirlenen farklılaşmanın kaynağını tespit etmeye yönelik olarak grup varyansları eşit olduğundan, böyle durumlarda puanların çoklu karşılaştırılması amacıyla sıklıkla kullanılan Post Hoc testlerinden *Scheffe Testi* tercih edilmiştir. Ayrıca *Scheffe Testi* en esnek ve karşılaştırılacak grup sayısının çok olması durumunda hata payını kontrol altında tutabilen ve gruplardaki gözlem sayısının eşit olması varsayımını dikkate almayan bir Post Hoc türüdür. (Scheffe, 1953; Akt. Kayri, 2009)

Gelir Düzeyine göre Aşırı Koruyuculuk, Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma, Baskı ve Disiplin Alt Testlerinde hesaplanan farklılaşmanın kaynağını tespit etmeye yönelik olarak yapılan Scheffe Testi sonuçları Tablo 10, 11 ve 12'de sunulmuştur.

Tablo 10

Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Aşırı Koruyuculuk Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

(I) aed	(J) aed	Ortalamalar arası fark	Standart hata	p
572 TL'nin altında	573 TL-1000TL arasında	2.3423	1.00941	.095
	1001-2000 TL arasında	4.8216	1.18936	.000
	2001 TL ve üstü	7.3330	1.41590	.000
573 TL-1000TL arasında	572 TL'nin altında	-2.3423	1.00941	.095
	1001-2000 TL arasında	2.2794	.88584	.027
	2001 TL ve üstü	4.9907	1.17256	.000
1001-2000 TL arasında	572 TL'nin altında	-4.8216	1.18936	.000
	573 TL-1000TL arasında	-2.4794	.88584	.027
	2001 TL ve üstü	2.5114	1.33063	.235
2001 TL ve üstü	572 TL'nin altında	-7.3330	1.41590	.000
	573 TL-1000TL arasında	-4.9907	1.17256	.000
	1001-2000 TL arasında	-2.5114	1.33063	.235

Tablo 10 incelendiğinde gelir düzeyleri 572TL'nin altında olan anneler (46.49) ve 573TL-1000TL arasında olan annelerin (44.15) Aşırı Koruyuculuk alt test puan ortalamaları, 1001-2000 TL arasında olanlar (41.67) ve 2001 TL ve üzerinde olanlardan (39.16) anlamlı düzeyde yüksek olarak hesaplanmıştır. Diğer ikili gruplar arasında ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark bulunmamıştır.

Tablo 11

Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

(I) aed	(J) aed	Ortalamalar arası fark	Standart hata	p
572 TL'nin altında	573 TL-1000TL arasında	2.3531	.55155	.000
	1001TL-2000 TL arasında	3.6645	.64987	.000
	2001 TL ve üstü	2.6418	.77365	.004
573 TL-1000TL arasında	572 TL'nin altında	-2.3531	.55155	.000
	1001TL-2000 TL arasında	1.3114	.48403	.035
	2001 TL ve üstü	.2886	.64069	.970
1001-2000 TL arasında	572 TL'nin altında	-3.6645	.64987	.000
	573 TL-1000TL arasında	-1.3114	.48403	.035
	2001 TL ve üstü	-1.0227	.72706	.496
2001 TL ve üstü	572 TL'nin altında	-2.6418	.77365	.004
	573 TL-1000TL arasında	-.2886	.64069	.970
	1001TL-2000 TL arasında	1.0227	.72706	.496

Tablo 11 incelendiğinde gelir düzeyleri 572 TL'nin altında olan annelerin (16,62) Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt test puan ortalamaları, gelir düzeyi 573 TL-1000 TL arasında olan anneler (14,27), 1001TL -2000 TL arasında olan anneler (12.95) ve 2001 TL ve üzerinde olan annelerden (13.98) anlamlı düzeyde yüksek olarak hesaplanmıştır. Gelir düzeyleri 573TL-1000TL arasında olan annelerin ortalamaları da 1001-2000 TL arasında olanlardan (12.95) anlamlı düzeyde yüksek olarak bulunmuştur. Diğer ikili gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 12

Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Baskı ve Disiplin Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

(I) aed	(J) aed	Ortalamalar arası fark	Standart hata	p
572 TL'nin altında	573 TL-1000TL arasında	3.8598	1.13279	.004
	1001TL-2000 TL arasında	6.5070	1.33473	.000
	2001 TL ve üstü	10.1093	1.58896	.000
573 TL-1000TL arasında	572 TL'nin altında	-3.8598	1.13279	.004
	1001TL-2000 TL arasında	2.6472	.99441	.040
	2001 TL ve üstü	6.2495	1.31588	.000
1001-2000 TL arasında	572 TL'nin altında	-6.5070	1.33473	.000
	573 TL-1000TL arasında	-2.6472	.99441	.040
	2001 TL ve üstü	3.6023	1.49326	.076
2001 TL ve üstü	572 TL'nin altında	-10.1093	1.58896	.000
	573 TL-1000TL arasında	-6.2495	1.31588	.000
	1001TL-2000 TL arasında	-3.6023	1.49326	.076

Tablo 12 incelendiğinde gelir düzeyleri 572TL'nin altında olan (44,90) ve 573TL-1000TL arasında olan annelerin (41,04) Baskı ve Disiplin alt test puan ortalamalarının gelir düzeyi, 1001TL -2000TL arasında olan annelerden (38,40) ve 2001TL ve üzerinde olan annelerden (34,80) anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Gelir düzeyleri 1001-2000 TL arasında olan annelerin (38,40) Baskı ve Disiplin alt test puan ortalamaları ile gelir düzeyi 2001 TL ve üzerinde olan anneler (34,80) arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark bulunmamıştır.

4.2.3. Annelerin Eğitim Düzeyine Göre PARI Alt Test İlişkin Analizler

Annelerin eğitim düzeyine göre PARI Alt Test puanlarına yönelik analizler Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13

Annenin Eğitim Düzeyi İle PARI Alt Testlerinin Toplam Puanlarına İlişkin Betimsel Değerler

Alt Testler	Gruplar	n	$\overline{X}$	S
Aşırı Koruyuculuk	İlkokul mezunu ve altı	200	46.18	6.91
	Ortaokul mezunu	72	42.60	7.43
	Lise mezunu	157	41.98	6.95
	Üniversite mezunu ve üstü	33	36.76	6.34
	Toplam	462	43.52	7.45
Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma	İlkokul mezunu ve altı	200	27.17	4.06
	Ortaokul mezunu	72	26.17	3.95
	Lise mezunu	157	26.70	3.70
	Üniversite mezunu ve üstü	33	25.15	3.26
	Toplam	462	26.71	3.90
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	İlkokul mezunu ve altı	200	31.81	7.26
	Ortaokul mezunu	72	30.50	7.49
	Lise mezunu	157	28.94	6.19
	Üniversite mezunu ve üstü	33	27.42	7.28
	Toplam	462	30.32	7.09
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışması	İlkokul mezunu ve altı	200	15.49	3.99
	Ortaokul mezunu	72	13.99	4.31
	Lise mezunu	157	13.26	3.74
	Üniversite mezunu ve üstü	33	12.82	3.54
	Toplam	462	14.31	4.06
Baskı ve Disiplin	İlkokul mezunu ve altı	200	43.51	8.18
	Ortaokul mezunu	72	40.10	8.48
	Lise mezunu	157	38.46	7.21
	Üniversite mezunu ve üstü	33	32.39	7.04
	Toplam	462	40.47	8.47

Tablo 13'te görüldüğü gibi ilkokul mezunu ve altı düzeyde eğitim almış annelerin Aşırı Koruyuculuk ortalamaları 46.18, ortaokul mezunlarının ortalamaları 42.60, lise mezunlarının ortalamaları 41.98 ve üniversite mezunu ve üstü eğitimi olan annelerin ortalamaları ise 36.76'dır.

Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma açısından ilkokul mezunu ve altı düzeyde eğitim almış annelerin ortalamaları 27.17, ortaokul mezunu annelerin ortalamaları 26.17, lise mezunlarının ortalamaları 26.70 ve üniversite mezunu ve üstü eğitimi olan annelerin ortalamaları ise 25.15'dir.

Ev kadınlığı rolünü reddetme ortalamaları 31.81, ortaokul mezunlarının ortalamaları 30.50, lise mezunlarının ortalamaları 28.94 ve üniversite mezunu ve üstü eğitimi olan annelerin ortalamaları ise 28.94'dir.

Aile içi Geçimsizlik ve Çatışma ortalamaları 15.49, ortaokul mezunu annelerin ortalamaları 13.99, lise mezunlarının ortalamaları 13.26 ve üniversite mezunu ve üstü eğitimi olan annelerin ortalamaları ise 12.82'dir.

Baskı ve Disiplin ortalamaları 43.51, ortaokul mezunu annelerin ortalamaları 40.10, lise mezunu annelerin ortalamaları 38.46 ve üniversite mezunu ve üstü eğitimi olan annelerin ortalamaları ise 32.39'dur.

Farklı eğitim düzeyindeki annelerin PARI alt test puanlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmış ve Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14

Annenin Eğitim Düzeyi İle PARI Alt Testleri Toplam Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

ALT TESTLER		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Scheffe
Aşırı Koruyuculuk	Gruplar arası	3357.441	3	1119.147	23.058	.000	İlkokul M. ve Altı >Üniversite ve Üs. Ortaokul M.> İlkokul M. ve Altı, Lise M., Üniversite ve Üs.
	Gruplar İçi	22229.843	458	48.537			
	Toplam	25587.284	461				
Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma	Gruplar arası	144.665	3	48.222	3.216	.023	İlkokul M. ve Altı >Üniversite ve Üs.
	Gruplar İçi	6868.047	458	14.996			
	Toplam	7012.712	461				
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	Gruplar arası	1020.903	3	340.301	7.039	.000	İlkokul M. ve Altı >Lise M., Üniversite ve Üs.
	Gruplar İçi	22143.325	458	48.348			
	Toplam	23164.227	461				
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışması	Gruplar arası	534.555	3	178.185	11.543	.000	İlkokul M. ve Altı > Ortaokul, Lise M., Üniversite ve Üs.
	Gruplar İçi	7070.183	458	15.437			
	Toplam	7604.738	461				

(Tablo 14 Devam)

Baskı ve Disiplin	Gruplar arası	4647.924	3	1549.308	24.958	.000	İlkokul M. ve Altı > Ortaokul, Lise M., Üniversite ve Üs. Ortaokul, Lise M.> Üniversite ve Üs.
	Gruplar İçi	28431.211	458	62.077			
	Toplam	33079.134	461				

Tablo 14 incelendiğinde annelerin eğitim düzeyi ile Aşırı Koruyuculuk (F_3- 23.058, p< .001), Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma (F_3- 3.216, p< .05), Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme (F_3- 7.039, p< .001), Aile içi Geçimsizlik ve Çatışma (F_3- 11.543, p< .001) ve Baskı ve Disiplin (F_3- 24.958, p< .001) alt test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Farkın kaynağını belirlemek amacıyla Scheffe testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 15,16,17,18 ve 15'te sunulmuştur.

Tablo 15

Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Aşırı Koruyuculuk Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

(I) aed	(J) aed	Ortalamalar arası fark	Standart hata	p
İlkokul mezunu ve altı	Ortaokul Mezunu	3.5828	.95750	.001
	Lise Mezunu	4.1991	.74286	.000
	Üniversite Mezunu ve üstü	9.4224	1.30901	.000
Ortaokul mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-3.5828	.95750	.001
	Lise Mezunu	.6163	.99160	.925
	Üniversite Mezunu	5.8396	1.46456	.000
Lise mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-4.1991	.74286	.000
	Ortaokul Mezunu	-.6163	.99160	.925
	Üniversite Mezunu	5.2233	1.33415	.001
Üniversite mezunu ve üstü	İlkokul mezunu ve altı	-9.4224	1.30901	.000
	Ortaokul Mezunu ve üstü	-5.8396	1.46456	.000
	Lise Mezunu	-5.2233	1.33415	.001

Tablo 15 incelendiğinde eğitim düzeyi ilkokul mezunu ve altı olan annelerin (46.18) Aşırı Koruyuculuk alt test puan ortalamaları, ortaokul mezunu (42.60), lise mezunu (41.98) ve üniversite mezunu annelerden (36.76) anlamlı düzeyde farklılık

göstermektedir. Bu farklılığın ilkokul ve altı düzeyinde eğitimi olan anneler lehine olduğu görülmektedir.

Ayrıca üniversite mezunu ve üstü eğitimi olan annelerin (36.76) Aşırı Koruyuculuk alt test puan ortalamaları, ilkokul mezunu ve altı (46.18), ortaokul mezunu (42.60) ve lise mezunu olan annelerden (41.98) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Üniversite mezunu annelerin Aşırı Koruyuculuk alt test puanları daha düşük olarak hesaplanmıştır. Diğer ikili gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 16

Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

(I) aed	(J) aed	Ortalamalar arası fark	Standart hata	p
İlkokul mezunu ve altı	Ortaokul Mezunu	1.0083	.53221	.232
	Lise Mezunu	.4744	.41291	.659
	Üniversite Mezunu ve üstü	2.0235	.72760	.029
Ortaokul mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-1.0083	.53221	.232
	Lise Mezunu	-.5340	.55117	.767
	Üniversite Mezunu	1.0152	.74157	.597
Lise mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-.4744	.41291	.659
	Ortaokul Mezunu	.5340	.55117	.767
	Üniversite Mezunu ve üstü	.1.5491	.74157	.158
Üniversite mezunu ve üstü	İlkokul mezunu ve altı	.-2.0235	.72760	.029
	Ortaokul Mezunu	-1.0152	.81406	.697
	Lise Mezunu	-1.5491	.74157	.158

Tablo 16 incelendiğinde eğitim düzeyi ilkokul mezunu ve altı olan annelerin (27.17) Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma alt test puan ortalamalarının eğitim seviyesi üniversite ve üstü olan annelerden (25.15) anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. İlkokul ve altı düzeyinde eğitimi olan annelerin Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma alt test puanları daha yüksek olarak hesaplanmıştır. Yapılan diğer ikili karşılaştırmalarda anlamlı düzeyde farklılaşma hesaplanmamıştır.

Tablo 17

Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

(I) aed	(J) aed	Ortalamalar arası fark	Standart hata	p
İlkokul mezunu ve altı	Ortaokul Mezunu	1.3100	.95563	.518
	Lise Mezunu	2.8673	.74141	.001
	Üniversite ve üstü	4.3858	1.30646	.005
Ortaokul mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-1.3100	.95563	.518
	Lise Mezunu	1.5573	.98967	.395
	Üniversite ve üstü	3.0758	1.46171	.153
Lise mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-2.8673	.74141	.001
	Ortaokul Mezunu	-1.5573	.98967	.395
	Üniversite ve üstü	1.5184	1.33155	.665
Üniversite mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-4.3858	1.30646	.005
	Ortaokul Mezunu	-3.0758	1.46171	.153
	Lise Mezunu	-1.5184	1.33155	.665

Tablo 17 incelendiğinde ilkokul mezunu ve altı olan anneler lehine (31.81) Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme alt test puan ortalamalarının lise mezunu (28.94) ve eğitim düzeyi üniversite mezunu ve üstü olan annelerden (27.42) anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Eğitimi ilkokul mezunu ve altı olan annelerin Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme alt testi puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan diğer ikili karşılaştırmalarda anlamlı düzeyde farklılaşma hesaplanmamıştır.

Tablo 18

Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

(I) aed	(J) aed	Ortalamalar arası fark	Standart hata	p
İlkokul mezunu ve altı	Ortaokul Mezunu	1.5089	.53999	.028
	Lise Mezunu	2.2339	.41894	.000
	Üniversite Mezunu	2.6768	.73822	.002
Ortaokul mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-1.5089	.53999	.028
	Lise Mezunu	.7250	.55922	.566
	Üniversite Mezunu	1.1679	.82595	.491
Lise mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-1.5089	.41894	.000
	Ortaokul Mezunu	.7250	.55922	.566
	Üniversite Mezunu	.4430	.75241	.935
Üniversite mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-2.6768	.73822	.002
	Ortaokul Mezunu	-1.1679	.82595	.491
	Lise Mezunu	-.4430	.75241	.935

Tablo 18 incelendiğinde, eğitim düzeyi ilkokul mezunu ve altı olan anneler lehine (15.49) Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt test puan ortalamalarının ortaokul mezunu (13.99), lise mezunu (13.26) ve üniversite ve üstü düzeyinde eğitim almış annelerden (12.82) yüksek olup anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Yapılan diğer ikili karşılaştırmalarda anlamlı düzeyde farklılaşma tespit edilmemiştir.

Tablo 19

Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin Baskı ve Disiplin Alt Test Puan Ortalamalarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

(I) aed	(J) aed	Ortalamalar arası fark	Standart hata	p
İlkokul mezunu ve altı	Ortaokul Mezunu	3.4178	1.08285	.009
	Lise Mezunu	5.0500	.84011	.000
	Üniversite Mezunu	11.1211	1.48037	.000
Ortaokul mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-3.4178	1.08285	.009
	Lise Mezunu	1.6323	1.12142	.465
	Üniversite Mezunu ve üstü	7.7033	1.65629	.000
Lise mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-5.0500	.84011	.000
	Ortaokul Mezunu	-1.6323	1.12142	.465
	Üniversite Mezunu ve üstü	6.0710	1.50881	.000
Üniversite mezunu	İlkokul mezunu ve altı	-11.1211	1.48037	.000
	Ortaokul Mezunu	-7.7033	1.65629	.000
	Lise Mezunu	-6.0710	1.50881	.000

Tablo 19 incelendiğinde eğitim düzeyi ilkokul mezunu ve altı olan anneler lehine (43.51) Baskı ve Disiplin alt test puan ortalamalarının ortaokul mezunu (40.10), lise mezunu (38.46) ve üniversite mezunu ve üstü eğitim düzeyindeki annelerden (32.39) yüksek olup anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Bununla beraber üniversite mezunu ve üstü eğitimi olan anneler ile ortaokul ve lise mezunu anneler arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma söz konusudur. Üniversite ve üstü düzeyinde eğitimi olan annelerin baskı-disiplin alt test puanları diğerlerinden düşük olarak hesaplanmıştır. Yapılan diğer ikili karşılaştırmalarda anlamlı düzeyde farklılaşma tespit edilmemiştir.

4.3. Marmara Sosyal Duygusal Uyum Testi (MASDU) İle Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bilgilere Ait Bulgular

4.3.1. MASDU İle Öğrencilerin Cinsiyetine Yönelik Analizler

MASDU ile öğrencilerin cinsiyetine ilişkin analiz sonuçları Tablo 20'de yer almaktadır.

Tablo 20

Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Testi (MASDU) Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Alt Testler	Grup	n	Sıra ort.	Sıra toplam	U	p
SOSYAL-DUYGUSAL UYUM ÖLÇEĞİ	**Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma**	Kız	214	268.96	57557.00	18520.000	.000
		Erkek	248	199.18	49396.00		
		Toplam	462				
	Sosyal Duruma Uygun Tepki verme	Kız	214	257.53	55112.00	20965.000	.000
		Erkek	248	209.04	51841.00		
		Toplam	462				
	Akranlarla Etkileşim	Kız	214	242.18	51827.00	24250.000	.077
		Erkek	248	222.28	55126.00		
		Toplam	462				
	Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma	Kız	214	246.46	52742.00	23335.000	.008
		Erkek	248	218.59	54211.00		
		Toplam	462				
	GENEL	Kız	214	267.00	57138.00	18939.000	.000
		Erkek	248	200.87	49815.00		
		Toplam	462				

Tablo 20 incelendiğinde araştırmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre MASDU testinin genelinden (U=18939.000, p<0.01) , Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma (U=18520.000,p<0.01), Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme (U=20965.000, p<0.01) ve Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma (U=23335.000,p<0.01) alt testleri açısından kız öğrenciler lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. Ancak Akranlarla Etkileşimde (U=24250.000, p>0.05) ve bu cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Bununla beraber MASDU testinin tümünde ve alt testlerinde cinsiyete göre sıra ortalamalarının kız öğrencilerde erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. MASDU testinin tümünde, kız öğrencilerin sıra ortalamasının 267.00, erkek öğrencilerin sıra ortalamasının ise 200.87 olarak hesaplanmıştır.

4.3.2. MASDU İle Gelir Düzeyine Yönelik Analizler

MASDU ile Gelir Düzeyine ilişkin analiz sonuçları Tablo 21'de yer almaktadır

Tablo 21

Öğrencilerin Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Testi (MASDU) Puanları İle Gelir Düzeyine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Gelir Düzeyi	**n**	**Sıra ortalaması**	**Sd**	**X²**	**p**
Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma	572TL'nin altında	63	189.12	3	9.400	.024
	573TL-1000TL	267	233.44	3		
	1001TL-2000TL	88	243.12	3		
	2001TL ve üstü	44	257.17	3		
Sosyal Duruma Uygun Tepki verme	572TL'nin altında	63	210.56	3	2.744	.433
	573TL-1000TL	267	230.74	3		
	1001TL-2000TL	88	242.37	3		
	2001TL ve üstü	44	244.35	3		
Akranlarla Etkileşim	572TL'nin altında	63	185.83	3	11.812	.008
	573TL-1000TL	267	233.79	3		
	1001TL-2000TL	88	247.61	3		
	2001TL ve üstü	44	250.76	3		
Sosyal Çevreye Pozitif Cevap verme	572TL'nin altında	63	207.27	3	8.367	.039
	573TL-1000TL	267	233.79	3		
	1001TL-2000TL	88	253.56	3		
	2001TL ve üstü	44	208.20	3		

(Tablo 21 Devam)

GENEL	572TL'nin altında	63	185,15	3	9,927	,019
	573TL-1000TL	267	234,20	3		
	1001TL-2000TL	88	249,23	3		
	2001TL ve üstü	44	246,02	3		

Tablo 21'de ailelerin gelir düzeyi ile öğrencilerin Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma alt testi toplam puanlarına göre grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir ($X^2(3)=9.400$; $p<.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında geliri 572TL'nin altında olanların sıra ortalamasının en düşük ve 189.12 olduğu bunu sırasıyla, 573TL-1000TL arasında olanların 233.44 ve 1001TL-2000TL arasında olanların 243.12 izlediği, 2001TL ve üstü olanların ise en yüksek ortalamaya sahip olup 257.17 ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma alt testi toplam puanlarında artış olduğu görülmektedir.

Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme alt testi toplam puanları açısından, grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir ($X^2(3) = 2.744$; $p>.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında geliri 572TL'nin altında olanların sıra ortalamasının en düşük ve 210.56 olduğu bunu sırasıyla, 573TL-1000TL arasında olanların 230.74, 1001TL-2000TL arasında olanların 242.37 izlediği ve 2001TL ve üstü olanların ise en yüksek ortalamaya sahip olup 244.35 olduğu tespit edilmiştir.

Akranlarla Etkileşim alt testi toplam puanları açısından, grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir ($X^2(3)=11.812$; $p<.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında geliri 572TL'nin altında olanların sıra ortalamasının en düşük ve 185.83, 573TL-1000TL arasında olanların 233.79, 1001TL-2000TL arasında olanların 247.61, 2001TL ve üstü olanların ise en yüksek ortalamaya sahip olup 250.76 olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin Akranlarla Etkileşim alt testi toplam puanlarında artış olduğu görülmektedir.

Sosyal Çevreye Pozitif Cevap Verme alt testi toplam puanları açısından, grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir ($X^2(3)=8.367$; $p<.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında geliri 572TL'nin altında

olanların sıra ortalamasının en düşük ve 207.27, 573TL-1000TL arasında olanların 233.79, 1001TL-2000TL arasında olanların en yüksek ve 253.56, 2001TL ve üstü olanların ise 208.20 ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

MASDU testi toplam puanları açısından ise, grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir ($X^2(3)=9.927$; $p<.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında geliri 572TL'nin altında olanların sıra ortalamasının en düşük ve 185.15, 573TL-1000TL arasında olanların 234.20, 2001TLve üstü olanların 246.02 ortalamaya sahip olduğu en yüksek ortalamanın ise gelir düzeyi 1001TL-2000TL arasında olan ailelerin çocukları 249.23 olduğu tespit edilmiştir.

4.3.3. MASDU İle Annelerin Eğitim Düzeyine Yönelik Analizler

MASDU ile Annelerin Eğitim Düzeyine ilişkin analiz sonuçları Tablo 22'de yer almaktadır.

Tablo 22

Öğrencilerin Marmara Sosyal-Duygusal Uyum Testi (MASDU) Puanları İle Annelerin Eğitim Düzeyine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Eğitim düzeyi	**n**	**Sıra ortalaması**	**Sd**	**X^2**	**p**
Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma	İlkokul mezunu ve altı	200	208.50	3	11.515	.009
	Ortaokul mezunu	72	251.33			
	Lise mezunu	157	249.96			
	Üniversite mezunu ve üstü	33	239.82			
Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme	İlkokul ve altı	200	217.69	3	6.835	.077
	Ortaokul mezunu	72	262.51			
	Lise mezunu	157	236.48			
	Üniversite mezunu ve üstü	33	223.85			
Akranlarla Etkileşim	İlkokul ve altı	200	210.63	3	11.730	.008
	Ortaokul mezunu	72	238.13			
	Lise mezunu	157	247.90			
	Üniversite mezunu ve üstü	33	265.52			
Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma	İlkokul ve altı	200	216.34	3	8.537	.036
	Ortaokul mezunu	72	254.72			
	Lise mezunu	157	242.41			
	Üniversite mezunu ve üstü	33	220.83			

(Tablo 22 Devam)

GENEL	İlkokul ve altı	200	207.64	3	11.678	.009
	Ortaokul mezunu	72	256.21			
	Lise mezunu	157	247.11			
	Üniversite mezunu ve üstü	33	247.89			

Tablo 22'de görüldüğü gibi annelerin eğitim düzeyi değişkenine göre, MASDU'nun Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma alt testi toplam puanlarının grupların sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir ($X^2(3)=11.515$; $p<.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında ilkokul mezunu ve altı 208.50 olduğu, ortaokul mezunu 251.33, lise mezunu 249.96 ve üniversite mezunu ve üstü olan annelerin ortalamaları 239.82 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme alt testi toplam puanları açısından, göre grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir ($X^2(3)=6.835$; $p>.05$).

Akranlarla Etkileşim alt testi toplam puanları açısından, grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir ($X^2(3)=11.730$; $p<.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında ilkokul mezunu ve altı en düşük ve 210.63 olduğu, bunu ortaokul mezunu 238.13 ve lise mezunu 247.90 annelerin taklip ettiği ve en yüksek sıra ortalamasının üniversite mezunu ve üstü annelere ait olup 265.52 olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma alt testi toplam puanları açısından, grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir ($X^2(3)=8.537$; $p<.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında ilkokul mezunu ve altı en düşük ve 216.34 olduğu, bunu üniversite mezunu ve üstü 220.83 ve lise mezunu 242.41 annelerin taklip ettiği ve en yüksek sıra ortalamasının ortaokul mezunu annelere ait olup 254.72 olduğu tespit edilmiştir.

Annelerin eğitim düzeyi ile öğrencilerin MASDU toplam puanları açısından, grupların sıra ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir ($X^2(3)=11.678$; $p<.05$). Grup sıra ortalamalarına bakıldığında ilkokul mezunu ve altı 207.64, ortaokul mezunu 256.21, Lise mezunu 247.11 ve üniversite mezunu ve üstü 247.89 olarak hesaplanmıştır. İlkokul ve altı düzeyde eğitime sahip annelerin çocuklarının tüm alt testlerde ve MASDU toplam puanları açısından en düşük sosyal-duygusal uyum ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir.

4.4. Sosyal- Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) ile Araştırmada Kullanılan Değişkenler Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Öğrencilerin sosyal-duygusal uyumlarının cinsiyet, gelir düzeyi, annenin eğitimi değişkenleri ve PARI'nın aşırı koruyuculuk, demokratiklik ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplin alt testleri tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için çoklu regresyon analizi yapılmadan önce değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Tablo 23'te değişkenlerin aritmetik ortalama, standart sapma değerleri ve değişkenler arasındaki korelasyon değerleri yer almaktadır.

Tablo 23

Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Matriksi

	MASDU Toplam	MASDU 1	MASDU 2	MASDU 3	MASDU 4	PARI 1	PARI 2	PARI 3	PARI 4	PARI 5	Cins.	Anne Eğ.Dz.	Gelir
MASDU Toplam	-												
MASDU 1	.914**	-											
MASDU2	.805**	.612**	-										
MASDU 3	.708**	.471**	.533**	-									
MASDU 4	.698**	.480**	.513**	.548**	-								
PARI 1	-.104*	-.119*	-.026	-.104*	-.041	-							
PARI 2	.012	.017	.028	.003	-.031	.440**	-						
PARI 3	-.104*	-.121**	-.053	-.062	-.046	.435**	.464**	-					
PARI 4	-.100*	-.133**	-.027	-.046	-.037	.485**	.340**	.568**	-				
PARI 5	-.061	-.107*	.010	-.023	.017	.726**	.405**	.516**	.531**	-			
Cinsiyet	.235**	.258**	.177**	.089	.127**	.010	-.013	.028	-.089	.051	-		
An.Eğ.Dz.	.169**	.188**	.062	.144**	.082	-.351**	-.098*	-.211**	-.268**	-.370**	.177	-	
Gelir	.098*	.112*	.036	.093*	.032	-.262**	-.044	-.052	-.179**	-.294**	.025	.392**	-
X	51.33	24.37	10.59	8.04	8.33	43.52	26.71	30.32	14.31	40.47	.46	2.25	3.02
Ss	5.92	3.43	1.48	1.21	1.07	7.45	3.90	7.09	4.06	8.47	.50	.83	1.07

*p<.005 **p<.001

MASDU 1: Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma

MASDU 2: Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme

MASDU 3: Akranlarla Etkileşim

MASDU 4: Sosyal Çevreye Pozitif Cevap Verme

PARI 1: Aşırı Koruyuculuk

PARI 2: Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma

PARI 3: Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme

PARI 4: Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma

PARI 5: Baskı ve Disiplin

Tablo 23'te görüldüğü gibi öğrencilerin sosyal duygusal uyum düzeyi (X= 51.33, Ss= 5.92) ile sosyal yaşamın gereklerine uygun davranma (X= 24.37, Ss= 3.43), sosyal duruma uygun tepki verme (X= 10.59, Ss= 1.48), akranlarla etkileşim (X= 8.04, Ss= 1.21), sosyal çevreye pozitif yaklaşma (X= 8.33, Ss= 1.07), aşırı koruyuculuk (X= 43.52, Ss= 7.45), demokratiklik ve eşitlik tanıma (X= 26.71, Ss= 3.90), ev kadınlığı rolünü reddetme (X= 30.32, Ss= 7.09), aile içi geçimsizlik ve çatışma (X= 14.31, Ss= 4.06), baskı ve disiplin (X= 40.47, Ss= 8.47), öğrencinin cinsiyeti (X= .46, Ss= .50), annenin eğitim düzeyi (X= 2.25, Ss= .83), gelir düzeyi (X= 3.02, Ss= 1.07) arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Bulgular incelendiğinde MASDU testi toplam puanları ile PARI'nin Aşırı Koruyuculuk ($r = -.104$; $p<.05$), Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme ($r= -.104$; $p<.05$), Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma ($r= -.100$; $p<.05$) alt testleri arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bununla beraber cinsiyet ile ($r= .235$; $p<.001$), annenin eğitim düzeyi ($r= .169$; $p<.001$) ve gelir düzeyi ($r= .098$; $p<.005$) değişkenleri ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

MASDU'nun Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma alt testi puanları ile aile Aşırı Koruyuculuk ($r =-.119$; $p < .01$), Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme ($r =-.121$; $p < .01$), Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma ($r =-.133$; $p < .01$), Baskı ve Disiplin ($r =-.107$; $p < .05$) olarak hesaplanmıştır. PARI'nin bu alt testleri ile Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma alt testi puanları arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Ancak bu ilişkinin düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Buna göre ailelerin olumsuz aile tutum düzeyleri arttıkça çocukların sosyal yaşamın gereklerine uygun davranma puanlarının azaldığı belirlenmiştir. Ayrıca Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma alt testi puanları ile cinsiyet ($r= .258$; $p< .001$), annenin eğitim düzeyi ($r= .188$; $p< .001$) ve gelir düzeyi ($r= .0112$; $p< .005$) değişkenleri ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir.

MASDU'nun Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme alt testi puanlarının cinsiyet ($r=.188$; $p<.001$) değişkeni ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir.

MASDU'nun Akranlarla Etkileşim alt testi puanları ile PARI'nin Aşırı Koruyuculuk ($r=-.104$; $p< .05$) alt testinin anlamlı ve negatif yönde, düşük düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca gelir düzeyi ($r=.093$; $p<.05$) ve annenin eğitim düzeyi ($r=.144$; $p< .005$) değişkenleri ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir.

MASDU'nun Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma alt testi puanları ile öğrencinin cinsiyeti (r=.127; p< .05) arasında ise pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

4.4.1. Sosyal-Duygusal Uyumun Yordayıcılarına İlişkin Bulgular

Değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında ise, çoklu eş doğrusallık (multicolinearity) sorununa yol açabilecek yükseklikte ilişki görülmemiştir. Öğrencilerin sosyal duygusal uyum (MASDU) toplam puanlarının PARI alt testler ve cinsiyet, annenin eğitimi düzeyi ve gelir düzeyi değişkenleri tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 24'te yer almaktadır.

Tablo 24

Sosyal-Duygusal Uyumunun Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**β**	**t**	**p**
Sabit	48.24	2.52	-	19.18	.000
Cinsiyet	2.66	.54	.22	4.90	.000
Annenin Eğitim Düzeyi	.55	.29	.10	1.91	.056
Gelir Düzeyi	.34	.36	.05	.96	.337
Aşırı Koruyuculuk	-.08	.05	-.11	-1.57	.117
Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma	.15	.08	.10	1.88	.061
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	-.11	.05	-.13	-2.86	.029
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma	.01	.09	.01	.09	.932
Baskı ve Disiplin	.06	.05	.08	1.13	.257
R= .31 ΔR^2= .08					
F(8,453) = 5.925 p=.000					

Tablo 24'te cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, aşırı koruyuculuk, demokratiklik ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplin değişkenlerinin çocukların sosyal duygusal uyumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2= .08, p<.001). Bu değişkenler birlikte sosyal-duygusal uyumdaki toplam varyansın % 8'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin sosyal-duygusal uyum üzerindeki göreli önem sırası; cinsiyet (β =.22), ev kadınlığını reddetme rolü (β =-.13),

aşırı koruyuculuk β =-.11), annenin eğitimi (β =.10), demokratiklik ve eşitlik tanıma (β =.10), baskı ve disiplin (β =.08), gelir düzeyi (β =.05), aile içi geçimsizlik ve çatışmadır (β =.01). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece cinsiyet (t=4.90, p<.001) ve ev kadınlığını rolünü reddetmenin (t=-.2.86, p<.05) anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Annenin eğitim düzeyi (t=1.91, p>.05), gelir düzeyi (t=.96, p>.05), aşırı koruyuculuk (t=-1.57, p>.05), demokratiklik ve eşitlik tanıma (t=1.88, p>.05), ev kadınlığı rolünü reddetme (t=-2.86, p>.05), aile içi geçimsizlik ve çatışma (t=.09, p>.05) ve baskı ve disiplinin (t=1.13, p>.05) sosyal-duygusal uyum üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir.

4.4.2. Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranmanın Yordanyıcılarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma puanlarının PARI alt testleri ve cinsiyet, annenin eğitimi düzeyi ve gelir düzeyi değişkenleri tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 25'te yer almaktadır.

Tablo 25

Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranmanın Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**β**	**t**	**p**
Sabit	22.64	1.44	-	15.73	.000
Cinsiyet	1.72	.31	.25	5.53	.000
Annenin Eğitim Düzeyi	.32	.16	.10	1.93	.054
Gelir Düzeyi	.19	.20	.05	.92	.358
Aşırı Koruyuculuk	-.03	.03	-.07	-1.07	.286
Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma	.11	.05	.13	2.37	.018
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	-.06	.03	-.13	-2.11	.035
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma	-.01	.05	-.02	-.25	.804
Baskı ve Disiplin	.00	.03	.01	.07	.941
R= .34 ΔR^2= .10					
F(8,453) = 7.408 p=.000					

Tablo 25'te cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, aşırı koruyuculuk, demokratiklik ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplin değişkenlerinin çocukların Sosyal Yaşamın Gereklerine

Uygun Davranmayı anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir ($\Delta R^2 = .10$, $p<.001$). Bu değişkenler birlikte Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma toplam varyansının % 10'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma üzerindeki göreli önem sırası; cinsiyet (β =.25), demokratiklik ve eşitlik tanıma (β =.13), ev kadınlığını reddetme rolüdür (β =-.13),annenin eğitimi (β =.10), aşırı koruyuculuk β =-.07), gelir düzeyidir (β =.05), aile içi geçimsizlik ve çatışma (β =-.02) ve baskı ve disiplindir (β =.01). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece cinsiyet ($t=5.53$, $p<.001$), demokratiklik ve eşitlik tanıma ($t=.2.37$, $p<.05$) ve ev kadınlığını rolünü reddetmenin ($t=-.2.11$, $p<.05$) anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Annenin eğitim düzeyi ($t=1.93$, $p>.05$), gelir düzeyi ($t=.92$, $p>.05$), aşırı koruyuculuk ($t=-1.07$, $p>.05$), aile içi geçimsizlik ve çatışma ($t=-.25$, $p>.05$) ve baskı ve disiplinin ($t=.07$, $p>.05$) Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir.

4.4.3. Sosyal Duruma Uygun Tepki Vermenin Yordanyıcılarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme puanlarının PARI alt testleri ve cinsiyet, annenin eğitimi düzeyi ve gelir düzeyi değişkenleri tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 26'da yer almaktadır.

Tablo 26

Sosyal Duruma Uygun Tepki Vermenin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**β**	**t**	**p**
Sabit	9.93	.65	-	15.40	.000
Cinsiyet	.52	.14	.18	3.75	.000
Annenin Eğitim Düzeyi	.04	.07	.03	.53	.598
Gelir Düzeyi	.05	.09	.03	.58	.563
Aşırı Koruyuculuk	-.01	.01	-.07	-.95	.343
Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma	.03	.02	.07	1.35	.177
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	-.02	.01	-.12	-1.87	.062
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma	.01	.02	.03	.51	.607
Baskı ve Disiplin	.01	.01	.08	1.11	.266
$R= .21$ $\Delta R^2= .03$					
$F(8,453) = 2.601$ $p= .009$					

Tablo 26'da cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, aşırı koruyuculuk, demokratiklik ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplin değişkenlerinin çocukların Sosyal Duruma Uygun tepki vermeyi anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir ($\Delta R^2 = .03$, $p<.05$). Bu değişkenler birlikte Sosyal Duruma Uygun tepki verme toplam varyansının % 3'ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin Sosyal Duruma Uygun tepki verme üzerindeki göreli önem sırası; cinsiyet ($\beta = .18$), ev kadınlığını reddetme rolüdür ($\beta = -.12$), baskı ve disiplindir ($\beta = .08$), demokratiklik ve eşitlik tanıma ($\beta = .07$), aşırı koruyuculuk ($\beta = -.07$), aile içi geçimsizlik ve çatışmadır ($\beta = .03$), annenin eğitimi ($\beta = .03$) ve gelir düzeyidir ($\beta = .03$). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece cinsiyetin ($t=3.75$, $p<.001$) anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Annenin eğitim düzeyi ($t=.53$, $p>.05$), gelir düzeyi ($t=.58$, $p>.05$), aşırı koruyuculuk ($t=-.95$, $p>.05$),demokratiklik ve eşitlik tanıma ($t=1.35$, $p>.05$) ev kadınlığı rolünü reddetme ($t=-1.87$, $p>.05$), aile içi geçimsizlik ve çatışma ($t=.51$, $p>.05$) ve baskı ve disiplinin ($t=1.11$, $p>.05$) Sosyal Duruma Uygun tepki verme üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir.

4.4.4. Akranlarla Etkileşimin Yordayıcılarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Akranlarla Etkileşim puanlarının PARI alt testleri ve cinsiyet, annenin eğitimi düzeyi ve gelir düzeyi değişkenleri tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 27'de yer almaktadır.

Tablo 27

Akranlarla Etkileşimin Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**β**	**t**	**p**
Sabit	7.54	.53	-	14.30	.000
Cinsiyet	.18	.11	.07	1.58	.116
Annenin Eğitim Düzeyi	.12	.06	.11	2.04	.042
Gelir Düzeyi	.08	.08	.05	1.06	.292
Aşırı Koruyuculuk	-.03	.01	-.17	-2.40	.017
Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma	.02	.02	.06	1.07	.287
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	-.02	.01	-.09	-1.45	.149
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma	.01	.02	.03	.44	.662
Baskı ve Disiplin	.02	.01	.16	2.17	.030
$R = .21$ $\Delta R^2 = .03$ $F(8,453) = 2.702$ $p = .006$					

Tablo 27'de cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, aşırı koruyuculuk, demokratiklik ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplin değişkenlerinin çocukların akranlarla etkileşimi anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (ΔR^2= .03, p<.05). Bu değişkenler akranlarla etkileşim toplam varyansının % 3'ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına göre, yordayıcı değişkenlerin akranlarla etkileşim üzerindeki göreli önem sırası; aşırı koruyuculuk (β =-.17), baskı ve disiplin (β =.16), annenin eğitimi (β =.11),ev kadınlığını reddetme rolü (β =-.09), cinsiyet (β =.07), demokratiklik ve eşitlik tanıma (β =.06),gelir düzeyi (β =.05) ve aile içi geçimsizlik ve çatışmadır (β =.03). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise aşırı koruyuculuk (t=-2.40, p<.05), baskı ve disiplin (t= 2.17, p<.05) ve annenin eğitim düzeyinin (t= 2.04,p<.05) anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Cinsiyet (t=1.58, p>.05), gelir düzeyi (t=1.06, p>.05), demokratiklik ve eşitlik tanıma (t=-1.07, p>.05), ev kadınlığı rolünü reddetme (t=-1.45, p>.05) ve aile içi geçimsizlik ve çatışmanın (t=.44, p>.05) akranlarla etkileşim üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir.

4.4.5. Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşmanın Yordayıcılarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma puanlarının PARI alt testleri ve cinsiyet, annenin eğitimi düzeyi ve gelir düzeyi değişkenleri tarafından ne oranda yordandığını belirlemek için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 28'de yer almaktadır.

Tablo 28

Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	**B**	**Standart Hata**	**β**	**t**	**p**
Sabit	8.14	.47	-	17.34	.000
Cinsiyet	.24	.10	.11	2.30	.017
Annenin Eğitim Düzeyi	.07	.05	.07	1.31	.191
Gelir Düzeyi	.02	.07	.02	.35	.725
Aşırı Koruyuculuk	-.01	.01	-.08	-1.14	.254
Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma	-.00	.02	-.01	-.25	.806
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	-.01	.01	-.07	-1.03	.302
Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma	.00	.02	.00	.02	.981
Baskı ve Disiplin	.02	.01	.14	1.89	.061
R= .17 ΔR^2= .01					
F(8,453) = 1.74 p=.087					

Tablo 28'de cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, aşırı koruyuculuk, demokratiklik ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplin değişkenlerinin çocukların sosyal çevreye pozitif yaklaşmasını anlamlı düzeyde açıklamadığı görülmektedir ($\Delta R^2 = .01$, $p > .05$).

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara göre aşağıdaki başlıklarla ilgili tartışma ve yorumlara yer verilmiştir.

5.1.Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) ile Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bilgiler

Bu çalışmada Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI); cinsiyet, gelir düzeyi, annelerin eğitim düzeyi olmak üzere üç demografik değişken açısından incelenmiştir.

5.1.1. PARI ile Cinsiyet Değişkeninin Değerlendirilmesi

Yapılan araştırmada PARI alt testlerinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Şanlı (2007), annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi konulu araştırmasında annelerin PARI toplam puanları ve tüm alt testleri açısından cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit etmemiştir. Benzer şekilde Sarı (2007), anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, ailelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun sosyal uyum becerilerine etkisini incelediği araştırmasında PARI toplam puanları ve tüm alt testleri açısından cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit etmemiştir.

Gazeloğlu da (2000), ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimi ile anne- baba tutumlarının etkisini araştırdığı çalışmasında 300 öğrenci ve ailesine anne-baba tutum ölçeği ve psiko-sosyal gelişim ölçeği uygulamış, cinsiyete göre anne baba tutumlarının farklılaşmadığını tespit etmiştir. Bu araştırma bulguları çalışmayı desteklemekte ve annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocuğun cinsiyetine göre değişmediğini göstermektedir. Geçmiş yıllarda yapılan bazı çalışmalarda ve günlük yaşamda özellikle kız çocuklarına karşı Aşırı Koruyucu tutumun ve Baskı- Disiplin tutumunun daha fazla olduğu yönünde düşünceler hakim iken çalışmada bunu destekler bir bulgu edinilmemiştir. Bunun nedeni günümüzde değişen yaşam

koşullarının etkisiyle annelerin erkek çocuklarına da bu bağlamda benzer yaklaşım sergilemelerinden kaynaklı olabilir. Bununla birlikte gerek annelerin eğitim düzeyi gerekse kız çocukların eğitim düzeyi eskiye oranla iyileşme göstermekte, bu durum muhtemelen aile hayatına da yansımaktadır.

5.1.2. PARI İle Gelir Düzeyi Değişkeninin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında PARI ile gelir düzeyine yönelik olarak sonuçlar değerlendirildiğinde genel olarak gelir düzeyi düşük olanların Aşırı Koruyuculuk, Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma ve Baskı ve Disiplin düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

PARI'nin Aşırı Koruyuculuk alt testi açısından; gelir grubu olarak 572TL'nin altında ve 573TL-1000TL arasında olanların, geliri 1001TL-2000 TL arasında olanlar ve 2001TL ve üzerinde olanlardan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Ömeroğlu (1996), aylık geliri düşük olan annelerin Aşırı Koruyuculuk puan ortalamalarının yüksek olduğunu bulmuştur ki bu çalışmanın bulguları ile paraleldir. Bunun nedeni ise 572 TL'nin altında ve 573TL-1000TL arasında gelire sahip ailelerin genellikle eğitim seviyesi düşük olan aileler olmasından ve bu grubun diğer gelir gruplarından sosyo-kültürel anlamda da farklılıkları olmasından kaynaklı olabilir. Bütün bunların yanında düşük geliri olan annelerin ortalamalarının yüksek olması, dezavantajlı bölgelerde yaşamaları, çocuklarının risk gruplarına karışma ihtimallerinin yüksek olması gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Kulaksızoğlu (1985) yaptığı çalışmada, annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça onların "Aşırı Koruyuculuk" durumlarının azalmakta olduğunu belirlemiştir.

Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma alt testi açısından; gelir düzeyine göre anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Tortumluoğlu (1999) ve Şanlı (2007) çalışmayı destekler nitelikte Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma puanları ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılaşma belirlememiştir. Demokratik tutum, çocuğa eşit haklar tanımak, fikirlerini açıkça desteklemesini istemek, onunla arkadaşlık etmek ve birçok şeyi paylaşmayı kapsayan aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin tek olumlu alt boyutunu ölçmüştür. Bu bağlamda hangi gelir düzeyinde olursa olsun, anneler olumlu ve sağlıklı bir tutum olan demokratik tutuma sahip olan ideal bir anne olarak kendilerini yansıtma eğiliminde bulunmuş olabilirler.

Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme alt testi açısından; gelir düzeyine göre anlamlı

farklılık tespit edilmemiştir. Bunun nedeni uygulanan ölçekte, Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme alt testi ile ölçülen maddelerin çocuklarla uzun süre kalmaktan hoşlanmamak, sinirlilik, yeni doğan bebeğin bakımından korkmak gibi maddeler olup bunların annenin evlilik ve çocuk sahibi olmaya yönelik hazır bulunuşluluğundan kaynaklı olabilir. Gelir düzeyi yüksek olan yahut düşük olan annelerin çocuğun ilk çocuk olması durumunda annelik görev ve sorumluluklarına alışma ve yeni aile hayatına uyum sağlamada sorunlar yaşaması söz konusu olabilir. Bununla birlikte gelir düzeyi ne olursa olsun ilgisiz bir eşe sahip olan ve çocuğun bakımına destek olabilecek yakınları olmayan anneler özellikle çocuğun bakımı ve ev işleri konusunda daha fazla sorumluluk almaktadırlar, bu nedenler gelir düzeyi daha yüksek de olsa ev kadınlığı rolünü reddetme eğiliminde olabilirler. Bununla birlikte annenin çalışma durumu gibi farklı değişkenler de ev kadınlığı rolünü reddetmede etkili olabilir. Gelir düzeyi düşük olan ve gündelik işlerde çalışan yahut gelir düzeyi yüksek, kariyer sahibi 5-6 yaş arası çocuğu olan anneler ev ve iş hayatlarında ortak sorumluluklar üstlenebilir ve benzerlik göstermiş olabilirler.

Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt testi açısından, geliri 572TL'den düşük olanların geliri daha yüksek olanlara göre çatışma düzeylerinin daha çok olduğu, 573TL-1000TL arasında olanların ise sadece geliri 572TL'den düşük olanlar ve 1001-2000 TL arasında olanlardan daha çok olduğu belirlenmiştir. Gelir düzeyi 572 TL'nin altında olan annelerin Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma ortalamalarının en yüksek olmasının nedeni, bu gelire sahip ailelerde çoğunlukla eşlerinin ikisinin de düzenli bir işe sahip olmamaları, maddi sıkıntılar yaşamaları ve çocuklarının bakımı konusunda yaşanan sıkıntılardan kaynaklı olabilir.

573TL-1000TL arasında geliri olan annelerin kendilerinden biraz daha düşük geliri olan ve biraz daha yüksek geliri olan annelerden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Bununla beraber geliri 1001-2000 TL arasında olan annelerin de kendilerinden düşük geliri olan annelere göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta iken geliri 2001 TL ve üzerinde olan annelerle anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Bunun nedeni bu ailelerde çoğunlukla annelerin çalışmıyor olması, 2001 TL ve üzerinde olan ailelerde ise çoğunlukla annelerin de çalışıyor olup, evlilikle ilgili kararlara müdahil olmalarından, annelerin daha eğitimli olması, eğitimli eşlere sahip olmaları gibi durumlardan kaynaklı olabilir. Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt testinde Şanlı (2007) da, çalışma sonucu ile paralel şekilde geliri giderden az olan ailelerde çatışma düzeyinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Baskı ve Disiplin Alt Testi açısından; gelir grubu olarak 572TL'nin altında ve 573TL-1000TL arasında olanların, geliri 1001TL-2000 TL arasında olanlar ve 2001TL ve üzerinde olanlardan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Demirtaş, 2001, annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça "baskıcı disiplin" tutumlarında da azalma olduğunu belirtmektedir. T.C. Başbakanlık Aile ye Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (1993), tarafından yapılan bir araştırmada ailenin gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocuğun eğitiminde baskı ve sıkı disiplinin çok gerekli olduğu düşüncesini daha çok benimsediklerini belirlenmiştir. Tudge, Hogan, Snezhkoya ve arkadaşları (2000), tarafından yapılan çalışmada ise aylık geliri düşük olan annelerin çocuklarını kontrol etmeye daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Gelir düzeyi 572TL'nin altında olan, 573TL-1000TL arasında olan annelerin Baskı ve Disiplin puanlarının diğer gruplara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni maddi sıkıntılar yaşayan annelerin streslerini çocuklarına yansıtmasından kaynaklı olabilir. Bununla beraber gelir düzeyi 1001-2000 TL arasında ve 2001 TL ve üzerinde olan annelerin Baskı ve Disiplin puanlarının birbirleri ile anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Bunun nedeni ailelerin diğerlerine göre daha yüksek olan bu gelirlerle geçimlerini daha rahat sağlamaları olabilir. Ayrıca çok düşük gelire sahip aileler genellikle eğitim seviyesi düşük olan ailelerdir. Bu grubun diğer gelir gruplarından sosyo-kültürel anlamda da farklılıkları olduğu söylenebilir. Bununla beraber gelir düzeyi 1001TL-2000TL arasında ve 2001 TL ve üzerinde olan aileler çoğunlukla eğitim seviyesi daha yüksek olup benzer sosyo-kültürel yapıya sahip olmaları muhtemeldir. Bu grup içindeki Baskı ve Disiplin ortalamalarının anlamlı derecede farklılaşmamasının nedeni bu olabilir. Düşük gelire sahip annelerin Baskı ve Disiplin ortalamalarının yüksek olmasında annelerin dezavantajlı bölgelerde yaşanması, kendi ailelerinin eğitim seviyesinin ve ekonomik düzeyinin düşük olması ve çocuk yetiştirme konusundaki bilgi eksikliklerinden kaynaklı olabilir.

5.1.3. PARI İle Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeninin Değerlendirilmesi

PARI alt testlerinin annelerin eğitim düzeyine göre tüm alt testler açısında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür.

Aşırı Koruyuculuk alt testinde ilkokul mezunu ve altı düzeyinde eğitim almış annelerle ortaokul, lise, üniversite mezunu anneler arasında, ilkokul mezunu ve altı

düzeyinde eğitim almış anneler lehine, ortaokul ve lise mezunu annelerle üniversite mezunu anneler arasında üniversite mezunu anneler aleyhine farklılaşma tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak eğitim seviyesi arttıkça annelerin Aşırı Koruyuculuk tutumunun azaldığı görülmektedir. Bu bulgu bu konuda yapılan diğer araştırmalarla da tutarlılık göstermektedir (Mızrakçı; 1994; Şanlı, 2007). Bunun nedeni, eğitim düzeyi arttıkça annelerin çocuk yetiştirme konusunda bilgi düzeylerinin daha fazla olmasından kaynaklı olabilir. Bu da daha olgun ve bilinçli bir yaklaşım sergilemelerine neden olmuş olabilir. Ayrıca bu sonuç, eğitimli annelerin teknolojiyi daha fazla ve etkili kullanmalarından ve kendisi de okuyup, sosyal ortamlara giren, çalışma hayatı olan annelerin çocuklarını daha özgür yetiştirmelerinden kaynaklı olabilir.

Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma alt testinde ilkokul ve altı düzeyde eğitim almış annelerle üniversite mezunu anneler arasında, üniversite mezunu anneler aleyhine farklılaşma görülmüştür. Eğitim seviyesi yüksek kadınlar daha ileri yaşlarda evlilik yapmış ve geç çocuk sahibi olmuş olabilirler. Bu da annelerin çocukları ile ilgili yüksek beklentilere sahip olmasına neden olmuş olabilir. Ayrıca bu durum üniversite ve üstü düzeyinde eğitim sahibi olan annelerin çocuk bakımında ve yetiştirilmesinde daha demokratik olmak ve özgür davranmak adına sınırsız serbestlik tanımalarından kaynaklı olabilir.

Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme alt testinde ilkokul mezunu ve altı anneler ile lise ve üniversite mezunu anneler arasında ilkokul mezunu ve altı düzeyde eğitimi olan anneler lehine sonuç elde edilmiştir. Bunun nedeni ilkokul ve altı düzeyinde eğitimi olan annelerin çoğunun nitelikli bir işte çalışamamaları, meslek sahibi olmamaları, gelir düzeylerinin düşük olması ve ev işleri, çocuk bakımı gibi konularla zamanlarını geçirmeleri ve maddi açıdan eşlerine bağımlı olmaları kaynaklı olabilir. Ayrıca ilkokul mezunu ve altı düzeyinde eğitimi olan anneler diğerlerine göre daha erken evlenmiş ve yapmak isteyeceği pek çok şey varken erken yaşta anne ve ev hanımı olmak durumunda kalmış olabilir.

Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt testinde de benzer bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt testinde, ilkokul mezunu ve altı düzeyde eğitim almış annelerle ortaokul, lise ve üniversite mezunu anneler arasında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı sonuç elde edilmiştir. Bunun nedeni, eğitim seviyesi düşük olan annelerin eşleriyle sağlıklı iletişim biçimlerini kullanmamaları, bu konudaki bilgi eksiklikleri ve düşük gelire sahip olmaları gibi

muhtemel nedenlerin etkisinden kaynaklı olabilir. Bununla beraber üniversite mezunu annelerin çalışıp çalışmama durumu, kendi ayakları üzerinde durabilmeleri, evliliği sonlandırma imkanlarının olmasından kaynaklı da olabilir.

Benzer şekilde Baskı ve Disiplin alt testinde de ilkokul mezunu ve altı düzeyde eğitimi olan annelerle ortaokul, lise ve üniversite mezunu anneler arsında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı sonuç elde edilmiştir. Yani en fazla baskı- disiplin tutumuna sahip anneler eğitim seviyesi en düşük olanlardır. Eğitim seviyesi arttıkça baskı ve disiplin tutumunun azaldığı söylenebilir. Yapılan birçok araştırma bu sonucu desteklemekte, annenin eğitim seviyesi azaldıkça olumsuz tutumların arttığı sonucunu ortaya koymaktadır (Ayyıldız 2005; Mızrakçı 1994; Sarı,2007; Şanlı 2007). Bunun nedeni eğitim düzeyi yüksek olan annelerin sosyal-kültürel açıdan da daha avantajlı olmaları, çalışma durumları, gelir düzeyleri, az sayıda çocuk sahibi olmaları olabilir.

5.2. Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) İle Demografik Bilgi Formundan Elde Edilen Bilgiler

Çalışmada Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (Masdu) ; cinsiyet, gelir düzeyi, annelerin eğitim düzeyi olmak üzere üç demografik değişken açısından araştırılmış ve bu değişkenlerle farklılaşmaları incelenmiştir.

5.2.1. MASDU İle Cinsiyet Değişkeninin Değerlendirilmesi

Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) toplam puanları açısından ve akranlarla etkileşim alt testi hariç diğer alt testlerinde cinsiyete göre kızlar lehine anlamlı düzeyde farklılaşma tespit edilmiştir. Ancak kız öğrencilerin sıra ortalamalarının (242.18) akranlarla iletişim alt testinde erkek öğrencilerden (222.28) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yapılan regresyon analizi sonucunda cinsiyetin öğrencilerin sosyal-duygusal uyumlarında ve sosyal yaşamın gereklerine uygun davranma ile sosyal duruma uygun tepki verme alt boyutlarında en önemli yordayıcı olduğu sonucu elde edilmiştir.

Karayılmaz (2008), anasınıfına devam eden çocukların duygusal zeka ve sosyal uyum becerilerine yönelik yaptığı çalışmada sosyal uyum ve beceri ölçeği toplam puanları açısından cinsiyetlere göre farklılık görmezken, sosyal uyum faktörü açısından kız çocuklar lehine anlamlı düzeyde bir farklılık tespit etmiştir. Araştırma sonuçlarını

destekler şekilde, Ünsal (2010), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların sosyal duygusal uyumları ile davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi adlı araştırmasında sosyal-duygusal uyum toplam puanları açısından kızlar lehine cinsiyete göre anlamlı farklılık elde etmiştir. Gizir (2002), çalışmasında çocukların cinsiyeti ile sosyal ilişkiler alt testinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit etmiştir. Buna göre, kız çocuklarının sosyal ilişkiler alt testinden aldıkları puan ortalamalarının erkeklere oranla daha yüksek olduğunu bulmuştur. Çimen (2000), ise anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların psiko-sosyal gelişimlerini incelediği çalışmada çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığını tespit etmiştir.

Bu araştırmalar sosyal uyum açısından kız çocukların sosyal uyum düzeylerinin erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu konusunda tutarlılık göstermekte ve çalışma bulgularını desteklemektedir. Bu durumun nedeni kız çocukların erkek çocuklardan farklı yetiştirilmesi ve cinsiyete göre atfedilen kızlar için, uyumlu olmak, şefkatli olmak, bakımlı olmak, başkalarının istek ve ihtiyaçlarına duyarlı olmak gibi özelliklerin etkisinden kaynaklı olabilir. Kız çocuklar ve erkek çocuklar arasında akranlarla etkileşim açısından anlamlı farklılaşma görülmemesinin nedeni 5-6 yaş grubu çocukların sınıf içinde kendi hemcinsleri ile iletişim kurmaları ile ilişkili olabilir.

5.2.2. MASDU İle Gelir Düzeyi Değişkeninin Değerlendirilmesi

MASDU genelinin ve Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme alt testi hariç diğer alt testlerinin ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Buna göre gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin sosyal-duygusal uyumlarının arttığı söylenebilir. Karayılmaz (2008), anasınıfına devam eden çocukların duygusal zeka ve sosyal uyum becerileri arasındaki ilişkiye yönelik yaptığı araştırmada örneklemini alt ve üst sosyo- ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarının, anasınıfına devam eden çocuklar arasından tesadüfi olarak seçmiş, 266 çocuk ve bu çocukların anne-babaları ve öğretmenleri ile çalışmıştır. Buna göre; Okul Öncesi Çocukları İçin Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği Toplam Puanı ve sosyal Uyum Faktörü Toplam ortalamaları ile sosyo-ekonomik düzey arasında anlamlı bir farklılık tespit etmiş, sosyal uyum bakımından üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların ortalamalarının alt sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara göre daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Bu bulgu araştırmanın

bulgularını desteklemektedir. Sosyal duruma uygun tepki verme alt testinde her ne kadar anlamlı farklılık görülmese de sıra ortalamalarına bakıldığında gelir düzeyi arttıkça sosyal duruma uygun tepki verme olasılığı artmaktadır. Bunun nedeni bu alt testte yer alan maddeler olan başkalarının beğenisini kazanmaktan hoşlanma, ortama, zamana uygun espri yapma, gerektiğinde hakkını elde etmek için çaba harcama ve haksızlığa uğradığında uygun tepki verme maddelerinin çocuğun kişilik özelliklerinin etkisinden kaynaklı olabilir. Gelir düzeyi ne olursa olsun her çocuğun onaylanmaktan mutlu olması, girişkenliğinin ve mizah anlayışının gelişimi ve sosyal gelişiminde farklı değişkenlerden etkisi söz konusu olabilir. Ayrıca öğrencinin sosyal duruma uygun tepki vermesinde sınıf atmosferi ve öğretmen tutumları da etkili olmuş olabilir.

5.2.3. MASDU İle Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeninin Değerlendirilmesi

Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) genelinin ve sosyal duruma uygun tepki verme alt testi hariç diğer alt testlerinin annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca yapılan regresyon analizi sonucunda akranlarla etkileşim açısından annenin eğitim düzeyinin yordayıcı olduğu tespit edilmiştir.

Ünsal (2010), annenin eğitim düzeyine göre çocukların sosyal uyumlarında bir farklılaşma tespit etmemiştir. Özbey (2009) de, anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisini incelediği araştırmasında, anne eğitim düzeyine göre çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı farklılık bulmamıştır. Buna karşın Şentürk (2007), annelerin eğitim düzeyi ile çocukların sosyal duygusal uyum puanları arasında çalışmayı destekler şekilde anlamlı düzeyde farklılıklar saptamış, gerek çalışan gerek çalışmayan annelerde eğitim düzeyi arttıkça çocukların sosyal duygusal uyumlarının arttığı sonucuna ulaşmıştır. Gazeloğlu, (2000), ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimi ile anne- baba tutumlarının etkisini araştırdığı çalışmasında anne- babaların gelir düzeyi ve eğitim düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulmuştur.

Araştırma bulgularını değerlendirdiğimizde, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin çocukların bakımı, gelişimi konusunda bilgi edinmeye daha açık olmaları, çocuklarına sosyal ilişkiler konusunda daha olumlu örnek olmaları buna neden olmuş olabilir. Bununla birlikte eğitimli çoğunlukla daha geç yaşata evlenen, daha planlı ve daha az çocuk sahibi olan anneler olduğundan çocuklarına sundukları ilginin daha

fazla olması söz konusu olabilir. Sosyal duruma uygun tepki verme alt testinde, gelir düzeyinde olduğu gibi anlamlı farklılık görülmemesinin nedeni ise bu alt testte yer alan maddeler olan başkalarının beğenisini kazanmaktan hoşlanma, ortama, zamana uygun espri yapma, gerektiğinde hakkını elde etmek için çaba harcama ve haksızlığa uğradığında uygun tepki verme gibi maddelerin çocuğun kişilik özellikleri, utangaç-atılgan-saldırgan olma durumu, kardeş sayısı, cinsiyeti, yaşantıları gibi değişkenlerin etkilerinden kaynaklı olabilir.

5.3. Sosyal-Duygusal Uyum Ölçeği (MASDU) ile Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisine Ait Bulguların Tartışılması

Bu bölümde MASDU toplam puanları ve alt testlerinin araştırmada kullanılan değişkenlerle ilişkileri ve yordayıcılarına yönelik bulgular tartışılmaktadır.

5.3.1. MASDU Toplam Puanları İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması

MASDU toplam puanları ve PARI'nin Aşırı Koruyuculuk, Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme ve Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt testleri arasında negatif yönde ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca cinsiyet, gelir düzeyi ve annenin eğitim düzeyi ile MASDU toplam puanları arasında anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişki saptanmıştır. Korelasyon analizinin ardından yapılan Regresyon Analizi sonucunda ise öğrencinin cinsiyeti ve ev kadınlığı rolünü reddetmenin, öğrencilerin sosyal-duygusal uyum toplam puanları üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu belirlenmiştir.

Seçer, Sarı ve Olcay (2006) araştırmasında, anne tutumlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin demokratik tutumunun çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilerken, Aşırı Koruyuculuk ve Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme tutumunun ise olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu araştırmada da aynı alt testlerdeki ilişkinin sosyal-duygusal uyum ile negatif yönde ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Sarı (2007) ise araştırmasında, aşırı koruyucu anneliğin, özel okullarda okuyan çocuklarda sosyal uyumsuzluk ve sınırlı sosyal uyum boyutlarıyla pozitif yönlü ilişki yarattığını, demokratik tutum gösteren annelerin,

çocuklarıyla korelasyonunun pozitif yönlü olduğunu, ev kadınlığını reddetme boyutuyla, sosyal uyum arasında negatif yönlü korelasyon çıktığını, karı-koca geçimsizliği ve sosyal uyumsuzlukla, sınırlı sosyal uyum boyutları arasındaki korelasyonun pozitif çıktığını belirlemiştir. Bu bulgular genel olarak çalışmada elde ettiğimiz sonuçlara benzer şekilde, annelerin sergiledikleri olumlu tutumların sosyal uyumda etkili olduğunu, olumsuz tutumların da sosyal uyumsuzlukta etkili olduğunu düşündürmektedir. Bunun nedeni, çocuğun ilk öğretmeni ve bakımını üstlenen, gelişimini destekleyen anne ve babaların tutumlarının çocuklarının gerek sosyal gerek duygusal gelişimlerinde özdeşim kurdukları ilk insanlar olmasından kaynaklı olabilir. Neticede sosyal uyum, bireyin diğer insanlara uyum gösterebilme başarısı, grubunda kendini özgün bir biçimde tanıtabilmesiyken; duygusal uyum, kişinin kendisine, başkalarına ve çevresindeki nesnel dünyaya olan tutumlarıyla ilgili her çeşit duygu ve düşüncedir. Bu nedenle olumsuz aile ortamı ve bıkkın, çocuklarla zaman geçirmeye tahammülü olmayan ve kendisini evde tutuklanmış gibi hisseden bir annenin tutumunun çocuğun sosyal-duygusal uyumunu olumsuz etkilemesi şaşırtıcı değildir. Ayrıca sosyal duygusal uyumun en önemli yordayıcısı olan cinsiyet değişkeni açısından kız çocukların uyumunun erkek çocuklara nazaran daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum toplumumuzda kız ve erkek çocukların yetiştirilmesi ve eğitiminde gösterilen farklılıklardan kaynaklı olabilir. Cinsiyet, gelir düzeyi ve annenin eğitim düzeyi ile ilgili analizlerde bu durum tartışılmıştır ve yapılan regresyon analizinin önceki sonuçlarla örtüştüğü görülmektedir.

5.3.2. Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma Alt Testi İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması

Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma Alt testinin Aşırı Koruyuculuk, Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme, Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma, Baskı ve Disiplin alt testleri ile anlamlı ve negatif yönde, düşük düzeyde ilişkili, cinsiyet, gelir düzeyi ve annenin eğitim düzeyi ile ise pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Korelasyonun ardından yapılan regresyon analizinde de Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranmanın yordayıcılarının sırasıyla, öğrencilerin cinsiyeti, demokratik tutum ve eşitlik tanıma ve ev kadınlığı rolünü reddetme olduğu görülmektedir.

Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma alt testinde; arkadaşlarıyla paylaşımda bulunma, kolay iletişim kurma, grup oyunlarına katılma, nezaket sözcükleri kullanma ve sorunlarını saldırganlığa başvurmadan çözme gibi olumlu davranışlar yer almaktadır. Bunu sağlamak da anne babanın demokratik ve eşitlik tanıyıcı tutumunu gerektirir. Bu nedenle PARI'nin olumsuz alt testleri olan Aşırı Koruyuculuk, Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme, Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma, Baskı ve Disiplin alt testleriyle sosyal yaşamın gereklerine uyum sağlama alt testi arasında negatif yönde bir ilişki olması şaşırtıcı değildir. Navaro (1989), aşırı korunan çocukların kendi başına karar vermekten aciz, sormadan danışmadan bir şey yapamayan, girişim yeteneklerinden yoksun olduklarını ve isteklerini ağlayarak isteyen, verilmezse verilene kadar ağlayan, mızmızlanan veya aşırı dediğim dedik, inatçı olmaya yönelen çocuklar olduğunu belirtmektedir. Yavuzer (1986), baskıcı ve otoriter bir ailede yetişen, aynı zamanda baskı altında büyüyen çocukların isyankâr bir karaktere bürünürken, aşağılık duygusu da geliştirebildiklerini, Gander ve Gardiner (2004) ise, anne babaların çocuklarını sık sık cezalandırırlarsa çocukların da aynı saldırgan yaklaşımı benimsemeleri olasılığı yüksek olduğunu belirtmektedir. Yani olumsuz aile tutumu içinde yetişen çocukların sosyal yaşamın gereklerine uygun davranmada aile yaşantılarından etkilenmeleri ve öğrenme süreçleri söz konusu olabilir. Çünkü bu alt testte çocukların eşyalarını paylaşmaları, yardımsever olmaları, nezaket sözcüklerini kullanmaları gibi maddeler yer almaktadır. Önce aile, sonra okul ortamında öğrenilen davranışlardır. Ayrıca annelerin gelir ve eğitim düzeyi ile sosyal yaşamın gereklerine uyum sağlama arasında anlamlı düzeyde ilişki vardır. Bu değişkenlerle ilgili analizlerde de benzer sonuçlar çıkmış olup bu sonuçlarla tutarlılık göstermektedir. Ayrıca PARI ile bu değişkenlerin ilişkine yönelik elde edilen bulgular da annenin gelir ve eğitim düzeyi düştükçe aşırı koruyuculuk, aile içi geçimsizlik ve çatışma ve baskı ve disiplinin arttığını görülebilir, aynı şekilde çocuğun sosyal yaşamın gereklerine uygun davranması da böyle bir aile ortamında zorlaşabilir. Bu bulgular da birbiriyle örtüşmektedir.

5.3.3. Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme Alt Testi İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması

Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme Alt testinin cinsiyet ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu, PARI'nin alt testleri ile istatistiksel olarak anlamlı

düzeyde ilişkili olmadığı belirlenmiştir.

Sarı (2007), ailelerin çocuk yetiştirme tutumu ile anasınıfı öğrencilerinin sosyal uyum ve becerilerini incelediği çalışmasında aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği kullanmıştır. Devlet okuluna devam eden anasınıfı öğrencilerinin PARI alt testleri ile sosyal uyum ölçeği sosyal uyumsuzluk, sınırlı sosyal uyuma dair ilişki tespit etmesine rağmen, sosyal uyum alt testi korelasyonlarını incelemiş ve anlamlı ilişki bulamamıştır. Bu bulgu araştırma bulgusunu desteklemektedir. Bu bağlamda annenin tutumlarından ziyade cinsiyetin sosyal duruma uygun tepki vermede daha etkili olduğu söylenebilir. Nitekim yapılan regresyon analizinde Sosyal Duruma Uygun Tepki Vermenin yordayıcısı sadece cinsiyet olarak belirlenmiştir.

Sosyal duruma uygun tepki verme alt testinde yer alan maddeler düşünüldüğünde başkalarının beğenisini kazanmaktan hoşlanma, ortama ve zamana uygun espri yapma gibi maddeler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, estetik, güzel görünmek ve başkalarının beğenisini kazanmak konusunda kız çocukların erkek çocuklara oranla daha fazla istekli olması söz konusu olabilir. Ayrıca örneklemde yer alan kız çocukların 5-6 yaş arasında ve gelişimsel açıdan fallik dönemde olmaları, süslenme, makyaj yapma vb., beğenilmek istenme gibi ilgilerinin artması bu alt test açısından ilişkiyi güçlendirmiş olabilir. Bununla birlikte kız çocukların erkek çocuklara kıyasla hakkını elde etmek için çaba harcarken ve haksızlığa uğradığında tepki verirken erkek çocuklara göre daha az şiddet içerikli, zorbaca davranışlar sergilemesi ve sosyal ortamlarda daha uygun yollarla haklarını aramaları söz konusu olabilir.

5.3.4. Akranlarla Etkileşim Alt Testi İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması

Akranlarla Etkileşim alt testinin, PARI'nin sadece Aşırı Koruyuculuk alt testiyle düşük düzeyde, gelir düzeyi ve annenin eğitim düzeyi ile ise pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Akranlarla etkileşimin en önemli yordayıcılarının ise sırasıyla aşırı koruyuculuk, baskı ve disiplin ve annenin eğitim düzeyi olduğu tespit edilmiştir.

Can (1998), Aşırı Koruyuculuk tutumun çocuğun bağımlı bir kişilik geliştirmesine yol açacağını, ana-babasının dikkat ve ilgisini her an üzerinde toplama

ihtiyacında olan bu tür çocukların, aile ortamı dışında sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri güç olacağını belirtmektedir. Çağdaş (2002) ise, aşırı korumanın ilk çocukları ölmüş, uzun süre çocuğun olmamış, birçok düşük yapmış, zor bir hamilelik dönemi geçirmiş ve zor bir doğum yapmış, hastalık nedeniyle başka bir çocuk yapmaya imkânı olmayan tek çocuklu annelerde, eşinden beklediği ilgiyi, mutluluğu bulamayan ve ruhsal dengeleri bozuk olanlarda daha çok görüldüğünü, ayrıca mutsuz bir aile ortamında yetişmiş ve bunun eksikliği ile görmedikleri sevgi ve ilgiyi çocuklarına göstermek isteyen annelerde de görüleceğini belirtmektedir. Aşırı koruyucu anneler çocuklarının kendi başına seçimler yapması ve karar vermesi konusunda daha kısıtlayıcı olabilirler ve çocuğa yeterince güvenmeyebilirler. Ayrıca aşırı koruyucu annelerin çocuklarının anneye bağımlı olması da söz konusu olabilir. Aşırı koruyuculuğun çocuk üzerindeki etkileri düşünüldüğünde çocuğun aşırı koruyan, kollayan, bağımsızlığını engelleyen, düşmanca bir çevreye karşı çocuklarını koruyan bir anneye sahip olması, okulda ve sosyal ortamlarda akranları ile etkileşim becerilerinde zorlanmasına neden olmuş olabilir. Bu bağlamda, akranlarla etkileşimin anlamlı düzeyde ve negatif yönde ilişkili olması ve en önemli yordayıcı değişken olması şaşırtıcı değildir. PARI'nin Baskı-Disiplin alt testlerinin benzer şekilde olumsuz aile yaşantısını ve tutumlarını ölçen alt testler olup çocuğun sosyal ortamına da yansıması elbette söz konusu olacaktır. Kötü muamele gören, aile içinde çatışmaların yaşandığı bir ortamda büyüyen çocukların sosyal-duygusal uyumlarının etkilenmesi ve maalesef mutsuz olmaları olası bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Annenin bu olumsuz tutumları benimsemesinde ise eğitim düzeyinin etkisi görülmekte ve eğitim düzeyi anlamlı bir yordayıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. PARI'nın annenin eğitim düzeyi ile farklılaşmasına yönelik yapılan analizlerde de anlamlı düzeyde farklılaşma görülmüştür. İlkokul mezunu ve altı, ortaokul, lise, üniversite mezunu anneler arasında aşırı koruyuculuk ve baskı ve disiplin alt testlerinde ilkokul mezunu ve altı anneler lehine bu sonuçları destekleyen şekilde anlamlı düzeyde farklılaşma tespit edilmiştir.

5.3.5. Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma Alt Testi İle Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin İlişkisinin Tartışılması

Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma alt testi ile PARI tüm alt testleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı cinsiyet ile ise pozitif yönde anlamlı

düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir. Korelasyonun ardından yapılan regresyon analizinde ise cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, aşırı koruyuculuk, demokratiklik ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, aile içi geçimsizlik ve çatışma, baskı ve disiplin değişkenlerinin çocukların sosyal çevreye pozitif yaklaşmasını anlamlı düzeyde açıklamadığı sonucu elde edilmiştir.

Bu alt testte, ebeveynden sorunsuzca ayrılma, mutlu bir çocuk olma, genelde olumlu bir yüz ifadesine sahip olma gibi maddeler yer almaktadır. Bu alt testin kızlar lehine anlamlı düzeyde ilişki olması genellikle toplumumuzda kız çocuklarına güler yüzlü olma, uyumlu olma ve saldırgan olmama, naif olma gibi özelliklerin atfedilmesi ve bu yönde yetiştirilmelerinden kaynaklı olabilir.

Bununla birlikte, sağlıklı aile tutumları bireyin kendisini ifade etmesi, potansiyellerini en iyi şekilde kullanması açısından olumlu bir iletişim biçimidir. Çocuğun genelde olumlu ve mutlu bir yüz ifadesine sahip olması aile yaşantısının olumlu olduğu ve sağlıklı aile tutumları olduğunu göstermez. Bu anlamda değişkenler arasında anlamlı düzeyde ilişki olmaması şaşırtıcı değildir. Bunun tersi de söz konusu olabilir. Literatür incelendiğinde Mızrakçı'nın (1994) yaptığı çalışmada çocuğun mizacının anne tutumlarını etkilemediği sonucuna ulaştığı görülmektedir. Bu bağlamda, elbette mutluluğun tek kaynağının aile tutumları, gelir düzeyi ve annenin eğitiminin olduğu söylenemez. Her türlü aile ortamında ve tutumunda mutlu veya mutsuz bireylere denk gelmek söz konusu olabilir. Bununla birlikte annenin hangi aile yaşantısı ve tutumuna sahip olursa olsun çocuğuna yönelik duyguları ve sevgi bağının olmadığı söylenemez. Sevildiğini hisseden, aile içinde değer gören bir çocuğun mutlu olması olasıdır. Bu anlamda çocuğun sosyal çevreye pozitif yaklaşmasında farklı değişkenlerin etkisinin olması söz konusu olabilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler sonucunda hem uygulamaya hem de gelecekteki araştırmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Annelerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) alt ölçek puanları çocuklarının cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir.
2. Annelerin gelir düzeyine göre PARI alt ölçek puanları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma şu şekilde gerçekleşmiştir: geliri düşük olan annelerin Aşırı Koruyuculuk, Baskı ve Disiplin tutumlarının ve Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışmalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna karşın Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma ve Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme açısından gelire göre anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.
3. Annelerin eğitim düzeyine göre PARI'nin tüm alt ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık belirlenmiştir. Bu farklılıkların Aşırı Koruyuculuk alt testinde ilkokul mezunu ve altı düzeyinde eğitim almış annelerle ortaokul, lise, üniversite mezunu anneler arasında, ilkokul mezunu ve altı düzeyinde eğitim almış anneler lehine; ortaokul ve lise mezunu annelerle üniversite mezunu anneler arasında üniversite mezunu anneler aleyhine olduğu saptanmıştır. Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma alt testinde ilkokul ve altı düzeyde eğitim almış annelerle üniversite mezunu anneler arasında, üniversite mezunu anneler aleyhine olduğu belirlenmiştir. Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme alt testinde ilkokul mezunu ve altı anneler ile lise ve üniversite mezunu anneler arasında ilkokul mezunu ve altı düzeyde eğitimi olan anneler lehine olduğu

belirlenmiştir. Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt testinde ise ilkokul mezunu ve altı düzeyde eğitim almış annelerle ortaokul, lise ve üniversite mezunu anneler arasında ilkokul mezunu anneler lehine farklılaşma tespit edilmiştir. Baskı ve Disiplin alt testinde de ilkokul mezunu ve altı düzeyde eğitimi olan annelerle ortaokul, lise ve üniversite mezunu anneler arsında ilkokul mezunu anneler lehine anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

4. Öğrencilerin MASDU toplam puanları ve Akranlarla Etkileşim alt testi hariç diğer alt testlerinde cinsiyete göre kızlar lehine anlamlı düzeyde farklılaşma tespit edilmiştir. Akranlarla Etkileşim alt testi hariç sosyal-duygusal uyum açısından kızların erkeklere göre uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.
5. MASDU toplam puanları ve Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme alt testi hariç diğer alt testlerinin ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Buna göre gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin sosyal-duygusal uyumlarının arttığı tespit edilmiştir.
6. MASDU toplam puanları ve Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme alt testi hariç diğer alt testlerinin annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Buna göre; annelerin eğitim seviyesi arttıkça çocukların sosyal-duygusal uyum düzeyleri de artmaktadır.
7. MASDU toplam puanları ve PARI alt testleri arasındaki ilişkiye dair sonuçlar değerlendirildiğinde; Aşırı Koruyuculuk, Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme, Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma alt testlerinde negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bununla beraber Demokratiklik ve Eşitlik Tanıma ve Baskı -Disiplin alt testi ile bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca MASDU toplam puanları ile öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır. MASDU toplam puanlarının en önemli yordayıcıları ise cinsiyet ve ev kadınlığı rolünü reddetmedir.
8. MASDU'nun Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranma alt testinin Koruyuculuk, Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme, Aile İçi Geçimsizlik ve Çatışma, Baskı ve Disiplin alt testleri ile anlamlı düzeyde ve negatif yönde ilişkili olduğu, görülmektedir. Ayrıca öğrencinin cinsiyeti, annenin eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Sosyal Yaşamın Gereklerine Uygun Davranmanın yordayıcıları ise cinsiyet, demokratiklik ve eşitlik tanıma ve ev kadınlığı rolünü reddetmedir.

9. MASDU'nun Sosyal Duruma Uygun Tepki Verme alt testi ile PARI tüm alt testleri arasında ilişki olmadığı, öğrencinin cinsiyeti ile arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır. Sosyal Duruma Uygun Tepki Vermenin yordayıcısının ise cinsiyet olduğu görülmüştür.

10. MASDU'nun Akranlarla Etkileşim alt testi açısından PARI'nin sadece Aşırı Koruyuculuk alt testinde anlamlı düzeyde, negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca annenin gelir düzeyi ve eğitim düzeyi ile arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır. Bununla beraber Akranlarla Etkileşimin yordayıcılarının aşırı koruyuculuk, baskı ve disiplin ve annenin eğitim düzeyi olduğu görülmüştür.
11. MASDU'nun Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma alt testi ile PARI tüm alt testleri arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir. Sosyal Çevreye Pozitif Yaklaşma ile cinsiyet arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

6.2. Öneriler

Aşağıda araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda yapılabilecek çalışmalar yönelik önerilere yer verilmiştir.

1. Aile hayatı yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuğun hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun hayatının merkezi ve ilk sosyal çevresi olan aile içindeki iletişimler bu nedenle çok önemlidir. Aile hayatının önemi ve çocuğun gelişimine katkısı hakkında velilere bilgilendirici (seminer, grup rehberliği, kişisel rehberlik vs.) yapılabilir.
2. Aile yaşantısının farklı boyutlarının çocuğun gelişimini ne şekilde etkilediği konusunda farkındalık eğitimleri düzenlenebilir.
3. Farklı ölçekler kullanılarak diğer aile tutumlarının çocuklarının sosyal-duygusal uyumuna etkileri araştırılabilir.
4. 5-6 yaş arası çocuklar dışında farklı yaş grupları ile aynı konuda çalışılabilir ve o yaş gruplarındaki benzerlikler ve farklılıklar araştırılabilir.

5. Bu çalışmada erken yaş dönemlerinde annelerin çocukları ile etkileşimlerinin daha fazla olması ve katılımlarının daha yüksek olması açısından annelerle çalışılmıştır. Anneler dışında diğer aile bireylerinin çocuğun sosyal-duygusal uyumuna etkisi araştırılabilir.
6. Köken ailelerin tutumları ve ebeveynlerin tutumları ve sosyal-duygusal uyumları ile çocuklarının sosyal-duygusal uyumları üzerinde çalışılabilir.
7. 5-6 yaş çocukların sosyal-duygusal gelişimine ve aile tutumlarına yönelik olarak ilkokulların rehberlik programlarında yeni çalışmalar planlanabilir.
8. Aile yaşantısının ve aile tutumlarının çocukların diğer gelişim alanlarına etkileri araştırılabilir.
9. Kitle iletişim araçlarının çocukların sosyal gelişimine ve aile yaşantısına etkileri araştırılabilir ve okullarda buna yönelik veli- öğrenci etkinlikleri planlanabilir.
10. Özel gereksinimli öğrenciler veya risk altındaki öğrencilerin aile hayatı ve sosyal-duygusal uyumlarını etkileyen etmenler üzerine araştırmalar yapılabilir.
11. Literatürde okulöncesi dönem çocuklarına yönelik rehberlik çalışmalarının sınırlı olduğu görülmektedir. Buna yönelik olarak okul öncesi dönemden itibaren sosyal beceri eğitim programları oluşturulabilir, buna yönelik uygulamalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Ağır, M. (2005). *Bedensel ve devimsel gelişim, gelişim ve öğrenme.* (Ed. B. Aydın), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Argun, Y. (2005). *Anne Baba ve öğretmenlerin öğrenilmiş güçlüğü ile okul öncesi çocukların davranışsal-duygusal güçlüğü ve kendilik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Arı, R., Çağdaş, A., & Seçer Şahin, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Arı, M., Artan, İ., & Bayhan, P. (1994). *Farklı Ana-Baba Tutumlarının 4-11 Yaş Grubu Çocuklarında Görülen Problem Durumlarına Etkisinin Araştırılması.* Ya-Pa 10. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. (s.23-38), Ankara: Ya-Pa.

Aslan Azazi, S. (2005). *Ergenlerde Ana-Baba tutumu, sınav kaygısı, ders çalışma becerilerinin lise giriş sınavını yordama düzeyleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Atılgan, G. (2001). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve etmeyen ilköğretim birinci kademe ve birinci devre öğrencilerinin sosyal beceri özelliklerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Avcı, N.(1995). *Anasınıfı öğretmenlerinin kişiliği ile çocukta sosyal gelişimi destekleyen davranışları sergilemesi arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Avcı, M. (2003). *Lise öğrencilerinin toplumsal uyum düzeylerine etki eden toplumsal nedenler, Erzurum il merkez örneği.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Avcı, H. (2004). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi.* (Hzl. : G, Haktanır., & T, Güler.,), OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı. Cilt: 1. İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama ve Tic. A.Ş.

Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri eğitimi.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Aydın, G. A. (1985). *Sosyal başarı eğitimi ile sosyal beceri eğitiminin çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik davranışının ortadan kaldırılmasına etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydın, O. (1987). *Davranış bilimlerine giriş.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Aydın, B. (2002). *Gelişim psikolojisi.* İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.

Bakırcıoğlu, R. (2002). *Çocuk ruh sağlığı ve uyum bozuklukları.* Ankara: Anı Yayıncılık,

Balkaya, İ. (1998). *Anaokuluna yeni başlayan çocukların okula uyum süreçlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bandura, A., & Walters, R.H., (1959). *Adolescent aqqression a study of the ınfluence of child troining proctices family interrelationships*. New York: The Ronald Pres.

Baran, G. (1993). *0–6 Yaş çocuğunda davranış problemleri.* 9. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, (s. 80–89). İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama Ltd. Şt.

Başal, H.A. (2004). *Gelişim ve psikoloji: Nasıl mutlu bir çocuk yetiştirebilirim?* (2. bs). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Baumrind, D., (1966). Effects of authoritative parenteral control on child behavior. *Child Development, 37,* 887-905.

Bayhan, S.P. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bayley, N., & Schaefer, S. E. (1967). *Maternel behaivor and personality development data from the berkeley crowth study*. N.Y.: John Wilwy And Sons, Inc.

Belsky, J., Youngblade, L., Rovine, M., & Volling, B. (1991). Patterns of marital change and parent-child ınteraction. *Journal of Marriage And The Family, 53*,487-498.

Bıçakçı, M. Y. (2004). *Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların anne-baba tutumlarını*

algılamalarının ve benlik imajlarının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bilal, G.(1984). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana- baba tutumlarının çocukların uyum düzeylerine etkisi.* Yayımlanmış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bilgin, N. H. (2003). *Çocuk ruh sağlığı.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bilir Ş. ve D.Dabanlı (1981). *Ergenlik çağındakinin sosyal gelişimi, aile tutumları etkisinin araştırılması, aile yazıları. birey, kişilik ve toplum.* Ankara: T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Binbaşığlu, C. (1975). *Gelişim psikolojisi.* Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

Brodeski, J. & Hembrough, M. E. (2005). *Improving social skills ın young children. an action research project. degree of master of art in teaching and leadeship.* Saint Xavier University. Chicago. İllinois.

Brody, G. H. & Shaffer D. R. (1982). Contributions of parents and peers to children's moral socilization. *Developmental Review, 2,* 31-75.

Bronfenbrenner, U. (1970). Personalitiy, The changing american child, a speculative analysis. Lazarus R, Opton M (Eds). *Penquin Boks, 17/1, 6-18.*

Bohannon, J., Blaton, R., & White, P. (1999).Gender role attitudes of Amerikan mothers and doughters over time. *Journal of Social Psychology, 139*(2), 173-179.

Bulut, Ş. (2000). *Altı yaş çocuklarında davranış problemleri ile anne ve öğretmenlerin uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik.* (1. bs). (İngilizceden Çev : Sarıoglu, E.), İstanbul: Kaktüs Yayınları.

Can, A. (1995). *Okul öncesi çocuklara yönelik televizyon programları içinde çizgi filmlerin çocukların gelişimine ve iletişimine etkileri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Cebe, F. (2005). *Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu yetiştirme yurtlarında çocukların "Benlik saygısı", "Depresyon", "Kaygı" skorlarının ailesi yanında kalan çocuklarla karşılaştırılması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Ceyhan, E. (2000). Çocuk gelişimi ve psikolojisi, açık öğretim okul öncesi öğretmenliği lisans programı. *Anadolu Üniversitesi Yayınları Dergisi,* 59,60-

210.

Chen Xinyin, M. Lıu, B. Lı, G. Cen,H. Chen, L.Wan£ (2000). Maternal authoritative and authoritarian attitudes and mother-child interactions and relationships in Urban China. *International Journal Of Behavioral Development, 24*(1), 119-126.

Chen, X., Yunfeng, H., Lei C., & Hongyun, L. (2005). The peer groups as a context: Moderating effects on relations betwen maternal pareting and social and school adjustment in chinise children. *Child Development. 76/2,* 417-418.

Clarke, P. (1984). What kind of discipline is most likely to lead to empathic behaviour in classrooms history and social science teacher. *History and Social Science Teacher. 19,* 240-241.

Clifford T. M. (1986). *Psikolojiye giriş ders kitabı.* (Çev.; H. Arıcı ve Diğerleri). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Colwell, M. J. & Hearth, S. (2005). Emotion framing: Does it relate to children's emotion knowledge and social behavior? *Early Child Devolopment and Care, 176*(6), 591-603.

Corey,G.(2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları.* (Çev: T. Ergene), Ankara:Metis Yayıncılık.

Cummings, E. M., & O'reily, A. W. (1997). *Evliliğin kalitesinin çocuğun uyumu üzerindeki etkileri.* New York: John Wiley And Sons.

Cüceloğlu, D. (1992). *İçimizdeki çocuk*. (2. bs), İstanbul: Remzi Kitabevi.61

Çağdaş, A. (1997). *İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkileri.* Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çağdaş, A. (2000). Okul öncesi eğitimde sosyal gelişimi ölçmede gözlem formları. *Selçuk Üniversitesi Anaokulu /Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı*. (s.31–44), İstanbul: Ya- Pa Yayınları.

Çapri, B. ve Çelikkaleli, Ö. (2008). Öğretmen adaylarının öğretmenliğe ilişkin tutum ve mesleki yeterlik inançlarının cinsiyet, program ve fakültelerine göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*(15) 33–53.

Çelik M.(1997). *Marital satisfaction, parental agreement on child rearing and parental perception of child's adjustment.* Master of science, Middle East Technical Uniyersity, Ankara,

Çerik, Ş. (2002). Ailelerin gençlere karşı tutumları ve gençlerin ailelerinin tutumlarını

algılayışlarına yönelik üniversite gençliği üzerine bir araştırma. *Ege Üniversitesi İ.İ.B.F. Ege Akademik Bakış, 2*(1) 21-36.

Çimen, Serap. (2000). *Ankara'da üniversite anaokullarına devam eden beş altı yaş çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Darling, N., & Steinberg, L., (1993), Parenting style as context: An integrative model. *Child Development, 113,* 487-496.

Davidov, M., & Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, *77,* 44-58

Dekoyic M., & Gerris, Jr. (1992). Parental reasoning complexity, social class and child rearing behayiors. *Journal of Marriage And The Family, 54*, 675- 685.

Dermez, H. G. (2008). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Dirim, A. (2003). *Çocuk ruh sağlığı.* İstanbul: Esin Yayınevi.

Doğan, Y. (1998). *Davranış bilimlerine giriş.* Ankara: Antep A.Ş. Yayınları.

Dubow, E., & Huesman L. (1987). Childhood correlates of adult ego development. *Child Develcıpment, 58,* 80–69.

Durgel, E. S. (2007). Çocuklarda olumlu sosyal davranışın gelişimi. *Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Çoluk Çocuk Dergisi, 64,* 6-8.

Durmuş, R. (2006). *3-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne-baba tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dynes R. R. & Diğ., (1956). American sociological review: Levels of occupational aspiration. *Some Aspects of Family Experience As A Variable*. 212-215.

Eisenberg, N., Fabes, R., Murphy, B., Karbon, M., Smith, M., & Maszk, P. (1996). The relations of children's dispositional emphaty-related responding totheir emotionality, regulation and social functionning. *Journal of Applied Developmental Psychology, 20*(1), 119-142.

Eisenberg, N.T.E., Gershoff, A.R., Fabes, A.S., Shepard, J.A., Cumberland, H.S., Losaya, K.I., Guthrie, C., & Murphy B. (2001). Mother's emotional expressivity and child's behavior problems and social Competence: Mediation through children's regulation. *Developmental psychology, 37,* 475–

490.

Er-Gazeloğlu, C. (2000). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin psiko- sosyal gelişimine ana-baba tutumunun etkisinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ekşi, A. (1990). *Çocuk-Genç ve Ana-Babalar.* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Eren, N. (1985). *Grup-Terapiye katılan çocukların annelerinin çocuk bakımı ve eğitimi hakkındaki bilgi düzeyleri üzerine bir çalışma.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erkan, Z. (2002). *Ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri, ana- baba tutumları ve ailede görülen risk faktörleri üzerine bir çalışma.* Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Emery, R.E. (1982). Interparental conflict and children of discord and divorce. psychological bulletin, *Child Development, 92/2,* 310-330.

Eminoğlu, B.(2007). *Dört-Beş yaş çocuklarının sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Feinman, S. & Lewis, M. (1983). Social referencing at ten monts: A second-order effect on infants' responses to strangers. *Child Development, 54,* 878-887.

Gander, M.J., Gardiner, H.W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi.* (Haz: O. Bekir). İstanbul: İmge Kitapevi.

Geçtan, E. (1989). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (1996). *İnsan olmak.* (17. bs), İstanbul: Remzi Kitabeyi,

Gizir, Z. (2002). *Anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gökçe, B. (1966). Çocuk kişiliğinin gelişiminde aile, okul ve dış çevrenin rolü. *Sosyal Hizmetler Dergisi, 2*(2-3) 39-43. Ankara.

Gülay, H. ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler.* Ankara: Pegem Yayınevi.

Güner, A. Z. (2008). *Eğitici drama uygulamalarının 5–6 yaş grubu çocukların sosyal-duygusal uyumlarına etkisinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güngör, Abide (2002). *Gelişim ve öğrenme, toplumsal ve duygusal gelişim.* Ankara:

Anı Yayıncılık.95.

Güngörmüş, O. (1999). *Baba-Çocuk ilişkisi.* (8.bs), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Günindi, N. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Güven, Y., & Arkadaşları (2004). *Okul öncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması.* Uluslar Arası I. Okul Öncesi Eğitim Kongresi Bildirisi, İstanbul.

Hanyaloğlu, E. (1995). *Okul öncesi kurum öğretmenlerinin kişilik özellikleri ile sahip oldukları anne-babalık tutumları arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hamarta, S. (2007). *İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin algılanan anne- baba tutumları açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hartmann, H. (2004). Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu (B.Büyükkal Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Hatunoğlu, A.(1994). Ana-Baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Holden, George. W., & Ritchie, Kathy. L. (1991). Linking extreme marital discord, child rearing and child behavior problems:evidence from battered women. *Child Development, 62,*311-327.

Howes, C. (2000). Social-Emotional classromm climate in child care, child-teacher relationships and chidron's second grade peer relations. *Social Development, 9*(2), 191-203

Irmak, S.A. (1995). *Beş ve altı yaş grubu çocuklarda doğuş sırasının uyum problemleri ile olan ilişkisinin incelenmesi.* Bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Işık, B. (2006). *Ailenin örgütsel ve yapısal niteliğinin 60–72 aylık çocukların sosyal-duygusal uyum düzeyine etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Jones, D. (2000). Maternal ve paternal parenting during adolescence: Forecasting early adult psychosocial adjustment . University of Pittsburgh, Pennsylvania.

Kağıtçıbaşı, Ç.(1972). *Sosyal değişmenin psikolojik boyutları, İzmir lise öğrencileri üzerinde bir inceleme.* Ankara: Ankara Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *İnsan ve insanlar.* (10. bs), İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). *Yeni insan ve insanlar.* İstanbul: Evrim Yayıncılık.

Kandır, A. (2004). *Çocuğum büyüyor.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Karadayı, F. (1994). Üniversite gençlerinin algılanan ana-baba tutumları ana-babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleri ile bağlantısı, *Türk Psikoloji Dergisi, 9,5*-25

Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Karayılmaz, D. (2008). *Ana sınıfına devam eden çocukların duygusal zekâ ve sosyal uyum becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (Post-Hoc) teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19*(1), 51-64.

Keskin S. (2005). Çocuğun akademik yeteneğinin anne davranışına etkisi. *İstanbul Tip Fakültesi Dergisi, 68*(2), 46-49.

Kırkıncıoğlu, M. (2003). *Çocuk ruh sağlığı.* İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Kızıltan, G. (1984). *Üniversite öğrencilerinin kişisel ve sosyal uyum düzeylerini etkileyen etmenler.* Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Koç, D. (2001). *İşitme engelli çocukların duygusal ve sosyal uyumları ile benlik imajlarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.

Koçak A. (2004). *Baba destek programı değerlendirme raporu.* İstanbul: AÇEV.

Koçak, N.B. (2009). *Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin anasınıfına giden beş-altı yaş çocuklarının erken öğrenme becerilerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Korkmazlar, Ü. (1980). Relationship between parental child-rearing attitudes and

cognitive styles of 5 to 6 year old Turkish preschoolers. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi

Kuzgun Y. (1973). Ana- Baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, *5*(1), 57-70.

Laible, D. J., & Thompson, Ross, A. (2002). Mother-Child conflict in the toddler years: Lessons in emotion, morality and relationships. *Child Development, 73,* 1187-1203.

Landers, C. (1999). *Erken çocukluk gelişiminde bakim yönlendiriciler için Rehber: Okula hazırlık altıncı ve yedinci yıllar.* (Çev. E. Düzen), Ankara: MEB ve Unicef Turkiye Temsilciliği.

Lamborn, S.D., M Ounts, N.S., Steinber, G. L., & Dombusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescent from authorita tive, authoritarian, indulg ent and neglectful families. *Child Develop Ment, 62,*1049- 1065.

Lecompte,G., Lecompte, A., & Özer, S. (1978). Üç sosyoekonomik düzeyde ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları: bir ölçek uyarlaması. *Psikoloji Dergisi, 1,5*-8.

Maccoby, E., & Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent child interaction. handbook of child psychology. In Mussen P. Editor, *Handbook Of Child Psychology,* 4, New York, Wiley,

Mann, B.J & Mckenzıe,E.P.,(1996).Pathways among marital functioning,parental behaviors, and child behavior problems in school age boys. *Journai of Clinical Child Psychology, 25*(2),183–191.

Miller A.L., Gouley K.K., Shields,A., Seifer, R., Dickstein,S., Fox, C., & Radke, H. (2002). *Heard start national research conference.* (June 26-29). Washington D. C.

Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Mize, J., & Pettit, G. S., (1997). Mothers' social coaching, mother-child relationship style, and children's peer competence; Is the medium the message? *Child Development, 68,* 291-310.

Mussen, C.K. (1963). *Child developmend and personality.* New York: Harper Internotional Edition.

Navaro, L. (1989). *Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitimine etkileri.* 6. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırması Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 123.

Nicholas, K B. & Bieber, S. L. (1996). Parental abusive versus supportive behaviors and their relation to hostility and aggression ın young adults. *Child Abuse & Neglect, 20*, 1195-1211.

Obalar, S. (2009). *İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin ilk okuma yazma becerileri ile sosyal duygusal uyum ve zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ocakcı A., Ayyıldız, T., & Kulakçı, H. (2006). Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin sosyoekonomik düzeylerinin çocuk yetiştirme tutumları üzerine etkisi, 50. milli pediatri kongresi. http://www.Millipediatri.Org.Tr/Bildiriler/Hp-06.Htm. Erişim tarihi: 15.03.2012.

Odabaşı, Y., & Barış, G. (2002). *Tüketici davranışları.* (1. bs), İstanbul: Mediacat Kitapları,

Oktay, A. (2000). Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem. İstanbul: Epsilon Yayınları,

Olcay, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Onur, E. P. (1981). *Self-Esteem in children and it's antecedents*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal BilimlİstanbuI.

Ozankaya, Ö. (1999). "Toplum Bilim". 10. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi.

Öğretir, A. D. (1999). *Alt ve üst sosyo ekonomik düzeydeki 6 yaş çocuklarının sosyal oyun davranışlarıyla anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Önder, A., Kamaraj, I. (1998). *Social emotional efects of pedagogical drama in Turkish Pre-School children omep's 22.* World Congress, 13-16 September, Copenhagen, Denmark.

Önder, A., Güven,Y., Sevinç, M., Aydın, O., & Diğ. (2004). *Altı yaş çocukları için marmara sosyal duygusal uyum ölçeği (Masdu)' nin geçerlik ve güvenirlik çalışması.* I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi Basılmamış Bildiri Özetleri, İstanbul.

Önder, A. (2005). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. (Hzl .: A, Oktay., & Ö, Polat,). (s.131–146).İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Öner, N. (1997). Türkiye'de kullanılan psikolojik testler. (3. bs), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Ömeroğlu, F. (1996). *Okul öncesi dönemde çocuğun terbiyesinde annenin rolü ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları (Anne tutumlarının demografik bilgilere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bir araştırma).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi,Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Örgün, S. K. (2000). *Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özbey, S. (2009). *Anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özbey, S. & Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2/6*, 493-517.

Özcan, H. (1996). *İlköğretim öğrencilerinin özgüvenleri, akademik başarıları ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkiler.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özden, E. S.(2006). *İşbirlikli öğrenme yönteminin ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinin sosyal ve duygusal uyumlarına etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özgülük, G. (2006). *Okul öncesi eğitim kurumlarında tam ve yarım günlük eğitim programlarına göre 5-6 yaş grubu çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özmermer, N. (2008). *Çalışan annelerin ve çalışmayan annelerin anasınıfına devam eden 5-6 yaş çocuklarının dil gelişim farklılıklarının karşılaştırılması.*

Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, O. (1994). *Ruh sağlığı ve bozuklukları.* İstanbul: Nobel Kitabevi.

Özyürek, A. (2004). *Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5-6 yaş çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Paley, B., Conger, R. D., & Harold, G. T. (2000). Parent' S Affect adolescent cognitive representations and adolescent social development. *Journal Of Marriage And Family, 62*, 761-776.

Palut, B. (2003). *Sosyal gelişim ve arkadaşlık ilişkileri.* (Haz : Sevinç,). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Parker, G., (1983). *Parental overprotection. a risk factor in psychosexual. development.* New York: Grune And Stration.

Perry Craig J., Jensen L., Adams Gerald, R. (2001). The relationship between parents attitudes toward child rearing and the sociometric status of their preschool children. *The Journal Of Psychology, 7/9*(6), 567-574, 2001.

Peterson, D.R., Becker, W.C., Shoemaker, D.J., Luria, Z., & Helmer, L.A.(1961). Child behavior problems and parental attitude. *Child Devolepment, 32,* P. 151- 162.

Razon, N. (1983). Çalışan anne ve çocuk. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Richards, M. H., & Duckett E.(1994). Citation access - see access options the relationship of maternal employment to early adolescent daily experience with and without parents. *Child Development,* 225-236.

Sağlam, S. (2007). *Lise öğrencilerinin ana- baba iletişimi sosyal destek ve ana baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sargın, N. (2003). *Olumsuz ana-baba tutumları, eğitime yeni bakışlar.* A. M. Sünbül (Ed). Ankara: Mikro Yayınları.

Savran, C. & Kuşin, İ.(1995). *Anne babalar ile onların anne babaları arasındaki çocuk yetiştirmeye yönelik tutum ilişkisi.* 10. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, 181-195.

Sayar, K. (2006). *Ruh hali.* (2. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.

Seçer, Z., Sarı,H. & Olcay, O. (2006). Anne tutumlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16,* 539.

Seefeldt, C. (1981). Social and emotional adjustment of first grade children with and without montessori preschool experience. [Electronic version]. *Child Study Journal, 11*(4), 231-246.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Seven, S. (2006). *6 yaş çocuklarının sosyal becerileri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sevgi Özden, E. (2006). *İşbirlikli öğrenme yönteminin ilköğretim 3. sınıf öğrencilerinin sosyal ve duygusal uyumlarına etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Singh S., & De Man A. (1991). Maternal attitudes of ındian women: A study of gender differences. *Social Bohayior And Personality, 19*(4): 297-303.

Smith, D. C., Furlong, M. E., Bates, M., & Laughlin, J. (1998). Development of the multidimensional school anger inventory for males. *Psychology in The Schools, 35*(3), 1-15

Şahin, F. T., & Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6*(3), 395-414.

Şakır, A. (1987). *Devlet konservatuarı'na devam eden 14-18 yaş grubu öğrencilerin sosyal uyumları ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şanlı, D. (2007). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Şendil, G. (2003). *Çocuk, ergen ve anne baba.* İstanbul: Çantay Yayınları.

Şendoğdu, M.C. (2000). *Anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların anne babalarını algılamaları ile anne babaların kendi tutumlarını algılamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şentürk, S. (2007). *5–6 yaş çocukların çalışan ve çalışmayan annelerinin yetiştirme tutumları ile bu çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şenol, S. (2006). *Çocuk ve gençlik ruh sağlığı.* Ankara: HYB Yayıncılık.

Şentürk, S. (2007) . *5–6 yaş çocukların çalışan ve çalışmayan annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile bu çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şimşek, B. (2007). *Erken çocukluk döneminde uygulanan anne destek programının annelerin çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Şipal, F. (2002). *7-11 yaş arası işitme engelli ve normal işiten çocukların sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tabak, N. (2007). *İlköğretim birinci kademede davranış sorunları olan çocukların anne baba tutumları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

T.C.Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (1993). *Ailede çocuk eğitimi araştırması*. Url:http://www.Aile.Gov.Tr/Tr/?Sayfa=Arastirma Erişim Tarihi: 20.05.2011

Terzi, E. E. (2009). *Anasınıfına devam eden çocuklarda görülen davranış sorunlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Toktamış, A. (2008). *Erinlik dönemi öğrencilerin ebeveyn tutumları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Topçugil, N. (2002). *Ankara defterdarlığı gündüz bakımevine devam eden 3–6 yaş grubundaki çocukların aile işlevselliğinin değerlendirilmesi ve aile işlevlerinin çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimleri üzerindeki etkisinin araştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tortumluoğlu, G. (1999). *Annelerin aile kavramını algılaması ve bunun çocuk yetiştirme tutumuna etkisi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum,

Tudge, J., Hogan. D., Snezhkoya. I., & Et Al.(200). Parent's child-rearing values and beliefs in the united states and russia: The impact of culture and social class. *Infant and Child Deyelopment, 9*, 105-121.

Türek, İ.. (1992). *En son psikolojik bilgiler eşliğinde doğumdan ergenliğe ruhsal gelişim ve bozuklukları.* İzmir. Korucu Matbaası.

Uluğtekin, S. (1977). *Çocuk yetiştirme yöntemleri açısından ana-baba-çocuk ilişkileri: ana- baba davranışları ile çocuğun saldırganlık ve bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkinin araştırılması.* Yayınlanmamış doktora tez, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Unutkan, O.P. (1998). *5–6 yaş grubu aile katılımlı sosyalleşme programı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ünsal, F.Ö.(2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların sosyal duygusal uyumları ile davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Üstün, K. E. (1989). *Okul öncesi eğitimi alan 5–6 yaş ve ilkokula devam eden 7–8, 9–10, 11 yaş grubu çocukların anne-babalarının otoritesini algılama farklarının karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Ankara.

Vaughn, B. E., Black, J. H., & Block, J. (1988). Parental agreement on: Child rearingduring early childhood and the psychological characteristics of adolescents. *Child Development, 59,* 1020-1033

Velderman,M.K., Bakermans-Kranenburg, M.J., Juffer,F. Vanuzendorn, M.H., Mangelsdorf, S. C., & Zevalking J. (2006). Preventing preschool externalizng behavior problems through video feedback intervention infany. *İnfant Mental Healt Journal. 27*(5). 466-493.

Von Der Lippe, A. (1999). The impact of maternal schooling and occupation on child-rearing attitudes and behayiours in low income neighbourhoods in cairo, egypt, *International Journal of Behayioral Deyelopment, 23*(3), 703- 729.

Wang Cc, Phinney Js. (1998). Differences in child rearing attitudes between

immigrant chinese mothers and anglo-american mothers. *Erly Deyelopment And Parenting, 7,* 181-189

Winsler, A., Madigan, A., & Aquilino, S.(2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly, 20*, 1 12.

Worden, M. (2013). *Aile terapisi: Temelleri.* R.Avcı, E. Işık, F. Çekici, O. Çolakkadıoğlu ve T. Akbaş (Ed.). (s 22). Adana: Nobel yayınları.

Yapıcı, Ş., & Yapıcı, M. (2005). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Yavuzer, H. (1986). *Ailede çocuk eğitimi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1992). *Yaygın Ana-Baba Tutumlar.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Haluk. (1993). *Okul öncesi dönemde ailenin işlevi.* Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2-3 Lefkoşe. İstanbul:Ya-Pa Yayınları.

Yavuzer, H. (2002). *Çocuk psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna çocuk psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yeşilyaprak, B.(2006). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi.* (Betül Aydın: Gelişimin Doğası). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Yeşilyaprak, B. (2003). *Çalışan anne ve çocuk: Siz başrolü seçtiniz.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Yeşilyaprak B. (2007). *Çalışan anne ve çocuk.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

Yıldız, M. C., & Bölükbaş, K. (2003). *Değişen dünya ve türkiye'de eşitsizlikler.* IV. [ulusal] sosyoloji kongresi cumhuriyet üniversitesi. Sivas: Sosyoloji Derneği.

Yılmaz, A., (1999). Çocuk yetiştirme tutumları: kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları,* 3(1). 99-118.

Yılmazer, Y. (2007). *Anne baba tutumları ile ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okul başarısı ve özerkliklerinin gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.

Yörükoğlu, A. (2000). Çocuk ruh sağlığı: Çocuk yetiştirme sanatı ve kişilik gelişimi. İstanbul: Özgür Yayıncılık.

Zembat, R., ve Unutkan, Ö. P. (2001). *Okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesinde ailenin yeri.* İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.

EKLER

EK-1. Araştırmanın Örneklem Grubunun Seyhan İlçesine Göre Dağılımı

Okulların Adı	**İlçe**	**Araştırma Grubu Çocuk Sayısı**		
		Kız	**Erkek**	**Toplam**
Lütfiye Kısacık İ.Ö.O.	Seyhan	32	41	73
Meryem-Abdurrahim Gizer İ.Ö.O.	Seyhan	33	39	72
Akkapı Şehit Kemal Yüzgeç İ.Ö.O.	Seyhan	37	36	73
Taşkent İ.Ö.O.	Seyhan	31	49	80
Cebesoy İ.Ö.O.	Seyhan	22	19	41
İsmet İnönü İ.Ö.O.	Seyhan	16	16	32
Orhangazi İ.Ö.O.	Seyhan	9	12	21
Cemil Nardalı İ.Ö.O.	Seyhan	17	17	34
Sakarya İ.Ö.O.	Seyhan	16	20	36
TOPLAM		213	249	462

EK-2. Kişisel Bilgi Formu

Kod Numarası:……..

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın Anne;

Aşağıda bulunan sorular "Anasınıfına devam eden çocuğunuzun Sosyal-Duygusal Uyumuna" yönelik bilimsel bir çalışmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Araştırmada güvenilir ve geçerli sonuçlar elde etmemiz için her soruda yer alan seçeneklerden sizin durumunuza uygun olanına **"X"** işareti koymanız ve **boş soru bırakmamanız** gerekmektedir.

Samimi cevaplarınız için **TEŞEKKÜRLER…**

<table>
<tr><th colspan="2">ANNE VE BABAYA AİT BİLGİLER</th></tr>
<tr><td>ANNE</td><td>BABA</td></tr>
<tr><td>1.Öğrenim Durumunuz:
a) ( ) Okuma-Yazma Bilmiyorum.
b) ( ) İlkokul Mezunu
c) ( ) Ortaokul Mezunu
d) ( ) Lise Mezunu
e) ( ) Önlisans veya Lisans Mezunu
f) ( ) Yüksek Lisans Mezunu</td><td>1.Öğrenim Durumunuz:
a) ( ) Okuma-Yazma Bilmiyorum.
b) ( ) İlkokul Mezunu
c) ( ) Ortaokul Mezunu
d) ( ) Lise Mezunu
e) ( ) Önlisans veya Lisans Mezunu
f) ( ) Yüksek Lisans Mezunu</td></tr>
<tr><td>2. Yaşınız:
a) ( ) 20-30 yaş arası
b) ( ) 31-40 yaş arası
c) ( ) 41-50 yaş arası
d) ( ) 51-60 yaş arası
e) ( ) 61 yaş ve üstü</td><td>2. Yaşınız:
a) ( ) 20-30 yaş arası
b) ( ) 31-40 yaş arası
c) ( ) 41-50 yaş arası
d) ( ) 51-60 yaş arası
e) ( ) 61 yaş ve üstü</td></tr>
<tr><td>3. Doğum Yeriniz:
İl……..…..…İlçe…….……Köy……..</td><td>3. Doğum Yeriniz:
İl……..…..…İlçe…….……Köy……..</td></tr>
<tr><td>4. Çalışıyor Musunuz? Belirtiniz.
a) ( ) Evet……. b) ( ) Hayır</td><td>4. Çalışıyor Musunuz? Belirtiniz.
a) ( ) Evet……. b) ( ) Hayır</td></tr>
<tr><td>5. Öz ( ) Üvey ( ) Sağ ( ) Yaşamıyor ( )</td><td>5. Öz ( ) Üvey ( ) Sağ ( ) Yaşamıyor ( )</td></tr>
<tr><td colspan="2">6. Anne- baba sağ ise;
a) ( ) Birlikte yaşıyorlar. b) ( ) Boşandılar.
c) ( ) Boşandılar ama birlikte yaşıyorlar. d) ( ) Boşanmadılar ama ayrı yaşıyorlar.</td></tr>
<tr><td colspan="2">7. Eşinizle aranızdaki yaş farkı:
a) ( ) Aynı yaştayız b) ( ) 1-3 yaş c) ( ) 4-6 yaş d) ( ) 7-9 yaş e) ( ) 10 yaş ve üzeri</td></tr>
</table>

8. Eşinizle evlilik süreniz:

a) ( ) 1-5 Yıl arası **b)** ( ) 6-10 Yıl arası **c)** ( ) 10 Yıl ve üzeri **d)** ( ) Diğer ……

9. Kaç çocuğunuz var?

……

10. Ailenizin ortalama aylık geliri için aşağıdakilerden hangisi uygundur?

a) ( ) 572 TL'nin altında **b)** ( ) 573TL-1000TL arasında **c)** ( ) 1001TL-1500TL arasında

d) ( ) 1501TL -2000TL arasında **e)** ( ) 2001TL -2500TL arasında **f)** ( ) 2500TL'nin üstünde

11. Eşinizden hiç ayrı kaldığınız oldu mu? Cevabınız "Evet" ise süresini belirtiniz.)

a) ( ) Evet…… **b)** ( ) Hayır

12. Ailenizle iletişiminiz nasıldır?

a) ( ) Oldukça Yeterli Düzeyde **b)** ( ) Yeterli Düzeyde **c)** ( ) Biraz Yeterli Düzeyde

d) ( ) Yeterli Düzeyde Değil **e)** ( ) Hiç Yeterli Düzeyde Değil

13. Evde alınan kararlarda çocuğunuzun fikrini alır mısınız?

a) ( ) Evet **b)** ( ) Hayır

14. Evinizde eşiniz ve çocuklarınız dışında birlikte yaşadığınız kişiler var mı?

a) ( ) Evet **b)** ( ) Hayır

15. Boş zamanlarınızı nasıl geçirirsiniz?

a) ( ) Arkadaşlarımla sohbet ederek. **e)** ( ) Müzik dinleyerek

b) ( )Ev işleriyle. **f)** ( ) El işi yaparak

c) ( ) İnternetle **g)** ( ) Diğer……

d) ( ) Kitap okuyarak

16. Hangi TV programlarını izlersiniz?

a) ( ) Magazin/Eğlence **e)** ( ) Sağlık programı

b) ( )Dizi/ Film **f)** ( ) Dini programlar

c) ( ) Haberler **g)** ( ) Diğer……

d) ( ) Kadın programı

ÇOCUĞUNUZ İLE İLGİLİ BİLGİLER

17. Anasınıfına devam eden çocuğunuz kaçıncı çocuk?

…….

18. Anasınıfına devam eden çocuğunuzun cinsiyeti nedir?

a) ( ) Kız **b)** ( ) Erkek

19. Çocuğunuzun en sevdiği TV programı hangisidir?

…….....

20. Çocuğunuzun sahip olduğu kronik bir hastalık var mı? Belirtiniz.

a) ( ) Evet……. **b)** ( ) Hayır
21. Çocuğunuzun; Boyu…… Kilosu……..
22. Çocuğunuz kaç yaşında konuşmaya başladı? **……..**
23. Çocuğunuz kaç yaşında yürümeye başladı? **……..**
24. Çocuğunuzun okul öncesi kuruma devam etme süresi: **a)** ( ) 0-6 ay **b)** ( ) 7-12 ay **c)** ( ) 12-18 ay **d)** ( ) 19-24 ay **e)** ( ) 2 yıldan fazla
25. Okul öncesi kuruma başlamadan önce çocuğunuzun bakımını üstlenen kişi kimdi? **a)** ( ) Anne **e)** ( ) Yakın akraba ya da komşu **b)** ( ) Baba **f)** ( ) Bakıcı **c)** ( ) Büyükanne **g)** ( ) Diğer…… **d)** ( ) Büyükbaba
26.Çocuğunuzun okul dışında ilgilendiği etkinlik: **a)** ( ) Yok **b)** ( ) Bale, jimnastik v.b. **c)** ( ) Futbol,voleybol,basketbol v.b. **d)** ( ) Resim **e)** ( ) Müzik **f)** ( ) Diğer……
OLANAKLARINIZ İLE İLGİLİ BİLGİLER
27. Eviniz kaç odalı? **……..**
28. Evde çocuklarınız için ayrı oda var mı? **a)** ( ) Evet……. **b)** ( ) Hayır
29. Evinize gelen ve düzenli takip ettiğiniz süreli yayınlar var mı? (Gazete, dergi,v.b.) **a)** ( ) Evet……. **b)** ( ) Hayır
30. Evinizde internet var mı? **a)** ( ) Evet……. **b)** ( ) Hayır

EK 3. İzin Yazısı

T.C.
ADANA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.04.MEM.4.01.00.11.040/20574 ...16../05/2011
KONU: Anket

VALİLİK MAKAMINA
ADANA

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 29.04.2011 tarih ve 1449 sayılı yazılarında; Üniversiteleri Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Figen GÖKÇE' nin danışmanı Prof.Dr. Turan AKBAŞ yönetiminde hazırlamış olduğu **"Anne Tutumları ile Ana Sınıfı Öğrencilerinin Sosyal Duygusal Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"** isimli uygulama çalışmasını İlimiz İlçelerinde bulunan ekte adı geçen İlköğretim Okullarındaki öğrencilere yönelik 02 Mayıs-15 Haziran 2011 tarihleri arasında uygulama yapabilmeleri için izin istemleri belirtilmekte olup, yazı ve anket formları ilişikte sunulmuştur.

Yukarıda konusu, uygulama tarihi, yapılacağı yeri ve uygulama yapacak araştırmacısı açıklanmış anket uygulamasının, ilgili Okul Müdürlüklerinin gözetim ve denetiminde, eğitim ve öğretimin aksatılmadan, okullarda uygulanması Müdürlüğümüz Kültür Hizmetleri Şubemizce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Sinan ÖZDOĞAN
Müdür a.
İl Milli Eğitim Şube Müdürü

OLUR
...../05/2011

Abdulgafur BÜYÜKFIRAT
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

../05/2011 Öğretmen :B.Uzun YALÇIN
../05/2011 Şef : Ö. GÜLMEN

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı **:** Figen GÖKÇE
Doğum yeri ve Tarihi **:** Elbistan **-** 1984
e-mail **:** figen_gokce@mynet.com

ÖĞRENİM DURUMU

2003-2007: Lisans, Çukurova Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü, Adana.
2003-2007: Lisans, Çukurova Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü, Adana.
1998-2002: Lise, Osman Ötken Anadolu Lisesi, Hatay.
1995-1998: Ortaokul, Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu, Hatay.
1990-1995: İlkokul, Mehmet Fehmi Çankaya İlköğretim Okulu, Hatay.

İŞ DENEYİMİ

2010- **:** Milli Eğitim Müdürlüğü, Hürriyet İlköğretim Okulu, Adana.
2008-2010 : Milli Eğitim Müdürlüğü, Cengiz Topel İlköğretim Okulu, Sakarya.
2007-2008 : Milli Eğitim Müdürlüğü, Milli Piyango Lisesi, Mardin.